

NR 9/2023

ISSN 1731-030X

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTORKA PROWADZĄCA I JĘZYKOWA

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Mgr Magdalena Ruzicka

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr Elena Borisova

Prof. dr Laura Ervo

Prof. dr hab. Svetlana Fursa

Prof. dr Yevhen Fursa

Prof. Viktória Harsági

Prof. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr Johann Kindl

Prof. UŁ dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. Joan Picó i Junoy

Prof. dr Álvaro Pérez Ragone

Prof. Ricardo Sichel

Dr John Sorabji

Dr Mariusz Sorysz

Dr hab. Dmitriy Toumanov

Dr hab. Vladimir Yarkov

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. UW r dr hab. Izabella Gil

Prof. ASzWoj dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. UAM dr hab. Andrzej Jarocho

Prof. UR dr hab. Anna Kościółek

Prof. UG dr hab. Anna Machnikowska

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krzesi

Zgodnie z wykazem MEiN z dnia 1.12.2021 r. dotyczącym czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych PPE znajduje się na liście czasopism punktowanych z wynikiem 20 punktów.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Upewniamy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 450 egz.

Sopot 2023

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Sekretarz redakcji: Magdalena Ruzicka

Kontakt mailowy do red. prowadzącego: magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310; 58 550 38 75

www.sklep.currenda.pl; www.czytelnia.currenda.pl

www.przegladprawaegzekucyjnego.pl

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 7** **W kwestii dopuszczalności skargi nadzwyczajnej od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawie, wydanych w postępowaniu egzekucyjnym – część I**
On Admissibility of an Extraordinary Complaint Against Valid Rulings that Close Proceedings in a Case Issued in Enforcement Proceedings – Part I
dr Monika Ged, radca prawny (OIRP w Gdańsku)
- 27** **Ocena zasadności wniosku wierzyciela o zawieszenie postępowania egzekucyjnego wraz z wnioskiem o uchylenie dokonanych zajęć. Analiza sposobu rozstrzygnięcia wniosku przez organ egzekucyjny**
Assessing the Rationale for an Application of a Creditor for Suspending Enforcement Proceedings with an Application for Revoking Closed Seizures. Analysis of Responding to an Application by an Enforcement Authority
dr Joanna Szachta, prawnik w kancelarii komorniczej
- 51** **Postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku**
Proceedings for Securing Inheritance
Kacper Szczechowicz, asesor komorniczy, Izba Komornicza w Łodzi

KOMENTARZE

87

Koszty postępowania oraz koszty mediacji.

Komentarz do art. 98 i 98¹ k.p.c.

zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.

Costs of Proceedings and Costs of Mediation. Commentary
on Art. 98 and 98¹ of the Code of Civil Proceedings

Amended with the Act of 9 March 2023

*dr hab. Ireneusz Kunicki, prof. UŁ, Katedra Postępowania Cywilnego II
WPiA Uniwersytetu Łódzkiego*

STRESZCZENIE W kwestii dopuszczalności skargi nadzwyczajnej od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawie, wydanych w postępowaniu egzekucyjnym – część I

W artykule, stanowiącym pierwszą z dwóch części publikacji dotyczącej dopuszczalności wniesienia skargi nadzwyczajnej od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawie, wydanych w postępowaniu egzekucyjnym, przedstawiono problematykę dotyczącą funkcjonowania skargi nadzwyczajnej w krajowym porządku prawnym. Punktem wyjścia dla tytułowych rozważań było przypomnienie czytelnikom przyczyn uchwalenia przepisów o skardze nadzwyczajnej oraz ich oceny sformułowanej przez przedstawicieli doktryny. W dalszej części omówiono obowiązujące regulacje dotyczące przesłanek wniesienia skargi nadzwyczajnej, podmiotów do tego uprawnionych oraz rodzajów rozstrzygnięć wydawanych w wyniku jej rozpoznania. Niezbędną częścią analizy poczynionej w niniejszym artykule stały się również prezentowane w literaturze katalogi środków zaskarżenia przysługujących w postępowaniu egzekucyjnym, w szczególności nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Poczynione w niniejszym artykule uwagi teoretyczne znajdują swoje rozwinięcie w drugiej części publikacji, obejmującej aspekty praktyczne odnoszące się do tytułowego zagadnienia.

Słowa kluczowe: skarga nadzwyczajna, postępowanie egzekucyjne, środki zaskarżenia, orzeczenia kończące postępowanie w sprawie, komornicy, nadzwyczajne środki zaskarżenia

SUMMARY On Admissibility of an Extraordinary Complaint Against Valid Rulings that Close Proceedings in a Case Issued in Enforcement Proceedings – Part I

The article, which constitutes the first (out of two) part of a publication that concerns admissibility of filing an extraordinary complaint against valid rulings that close proceedings in a case issued in enforcement proceedings, presents problems of functioning of an extraordinary complaint in the domestic legal order.

A starting point for the considerations was to remind readers of the causes of adopted provisions on an extraordinary complaint and their assessment formulated by representatives of the doctrine. A next part discusses applicable regulations that concern premises for filing an extraordinary complaint, entities authorised to do the same, and types of resolutions issued as a result of its recognition. A necessary part of the analysis carried out in this article has become also the catalogues of complaint measures presented in the literature which are available in enforcement proceedings, including but not limited to extraordinary complaint measures. Theoretic comments presented in this article are developed in the second part of the paper, which encompass practical issues that concern the subject matter.

Keywords: *an extraordinary complaint, enforcement proceedings, complaint measures, ruling that closes proceedings in a case, bailiffs, extraordinary complaint measures*

W kwestii dopuszczalności skargi nadzwyczajnej od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawie, wydanych w postępowaniu egzekucyjnym – część I

I. Wprowadzenie

Zwykłe środki zaskarżenia przysługują od nieprawomocnych rozstrzygnięć, natomiast nadzwyczajne środki zaskarżenia służą do kwestionowania prawomocnych orzeczeń sądowych¹.

Do zwyczajnych środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym zalicza się apelację, zażalenie, a także sprzeciw od wyroku zaocznego, zażalenie do innego składu sądu, zarzuty od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym, sprzeciw od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym, sprzeciw od nakazu zapłaty wydanego w europejskim

¹ T. Zembrzuski, *Skarga nadzwyczajna w polskim postępowaniu cywilnym*, PiP 2019, nr 6, s. 124.

postępowaniu nakazowym, sprzeciw od nakazu zapłaty wydanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym oraz skargę na orzeczenie referendarza². Do nadzwyczajnych środków zaskarżenia zalicza się natomiast skargę kasacyjną, skargę o wznowienie postępowania oraz skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia³.

Skarga kasacyjna oraz skarga o wznowienie postępowania mają charakter kasatoryjny (umożliwiają uchYLENIE prawomocnego orzeczenia). Z kolei skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia umożliwia uzyskanie prejudykatu w celu dochodzenia odszkodowania w związku z odpowiedzialnością państwa za szkody wyrządzone działaniem jego organów⁴.

Oprócz wymienionych nadzwyczajnych środków zaskarżenia w polskim porządku prawnym funkcjonuje również skarga nadzwyczajna, pod względem formalnym klasyfikowana jako nadzwyczajny środek zaskarżenia o złożonym charakterze⁵.

Jej funkcjonowanie w polskim porządku prawnym wzbudza liczne kontrowersje. Jednak nie z tych przyczyn stała się ona przedmiotem zainteresowania autorki. Przekonanie o potrzebie pochylenia się nad istotą skargi nadzwyczajnej wynika z prezentowanych w doktrynie oraz orzecznictwie niejednorodnych poglądów o dopuszczalności zaskarżenia skargą nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń wydanych w postępowaniu egzekucyjnym. Jak zostanie wskazane w dalszej części niniejszego artykułu, Sąd Najwyższy w wydanych dotychczas judykatach prezentuje jednolite stanowisko o dopuszczalności wniesienia skargi nadzwyczajnej od prawomocnych orzeczeń wydanych w tym postępowaniu. Podobnej spójności poglądów nie ma już jednak wśród przedstawicieli nauki. Powyższe względy stały się asumptem do rozważań nad

² T. Wiśniewski, *Rodzaje środków zaskarżenia (zwyczajne i nadzwyczajne)* [w:] *Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2019, Lex.

³ *Ibidem*.

⁴ T. Zembrzusi, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 126.

⁵ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga nadzwyczajna w sprawach cywilnych*, PS 2019, nr 2, s. 8.

celowością funkcjonowania instytucji skargi nadzwyczajnej w postępowaniu egzekucyjnym, ale również jej praktycznej użyteczności do wzruszania prawomocnych orzeczeń wydanych w tym postępowaniu. W tym kontekście w trakcie analizy tytułowego zagadnienia szczególną uwagę zwrócono na specyfikę postępowania egzekucyjnego oraz jego charakter wykonawczy.

Mając na względzie obszerność tytułowej tematyki, obejmującej zagadnienia teoretyczne oraz praktyczne, a także dbając o zachowanie przejrzystości wyводу, niniejszą publikację podzielono na dwie części. W części pierwszej przedstawiono zagadnienia teoretyczne dotyczące środków zaskarżenia w postępowaniu rozpoznawczym oraz w postępowaniu egzekucyjnym, a także poddano analizie instytucję skargi nadzwyczajnej, przesłanek jej wniesienia oraz rodzajów rozstrzygnięć wydawanych w wyniku jej rozpoznania. W drugiej części opracowania poruszono kwestie praktyczne i omówiono wybrane judykaty Sądu Najwyższego. Podsumowanie prezentuje stanowisko autorki dotyczące przydatności skargi nadzwyczajnej w postępowaniu egzekucyjnym. Przejście do tytułowych rozważań wymaga w pierwszej kolejności krótkiego omówienia przyczyn wprowadzenia skargi nadzwyczajnej do krajowego porządku prawnego.

2. Wprowadzenie skargi nadzwyczajnej do polskiego porządku prawnego

Skarga nadzwyczajna została wprowadzona do polskiego systemu prawnego na mocy ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym⁶, która weszła w życie dnia 3 kwietnia 2018 r.

W uzasadnieniu projektu tej ustawy wskazano, że wprowadzenie skargi nadzwyczajnej było „odpowiedzią na pojawiające się postulaty przywrócenia rozwiązania podobnego do rewizji nadzwyczajnej, ale

⁶ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1904 ze zm.); dalej: ust.SN.

dostosowanego do warunków dzisiejszego ustroju”⁷. W doktrynie szybko jednak dokonano korekty tego stanowiska, zwracając uwagę, że rewizja nadzwyczajna była w istocie prawną poprzedniczką kasacji (obecnie skargi kasacyjnej)⁸. „Stanowiła zatem «trzecią», nie zaś «czwartą» instancję, jak obecna skarga nadzwyczajna”⁹.

Wprowadzenie skargi nadzwyczajnej do polskiego porządku prawnego jest negatywnie oceniane przez przedstawicieli nauki, a kontrowersje budzi w szczególności „zainspirowanie się” projektodawcy instytucją rewizji nadzwyczajnej. W doktrynie przypomniano bowiem, że „rewizja nadzwyczajna była tworem państwa totalitarnego, stworzonym w warunkach braku podziału władzy, oddającym inicjatywę kontroli nad prawomocnymi orzeczeniami sądowymi czynnikom *stricte* politycznym, które czuwały nad tym, aby sądy w praktyce nie wybijały się na niezależność, a sędziowie – na niezawisłość”¹⁰.

Pejoratywne skojarzenia dotyczące rewizji nadzwyczajnej oczywiście nie dziwią, przy uwzględnieniu ówczesnego aspektu politycznego wszelkich reform prawa cywilnego oraz ustrojowego. Tym bardziej wzbudza uzasadniony sprzeciw wzorowanie się obecnego ustawodawcy na instytucjach, które w państwie demokratycznym nie powinny mieć racji bytu.

Trafnie zwrócono uwagę, że rewizja nadzwyczajna „pozostająca w wyłącznej dyspozycji instytucji publicznych, stawiała obywateli w roli penitentów wnoszących o działanie w ich sprawie. Oparta na ogólnikowych podstawach, pozwalała – stosownie do tego, jakie były potrzeby władzy politycznej – na ingerencję w prawomocne orzeczenia”¹¹. Nie dziwi zatem jej usunięcie z polskiego porządku prawnego w 1996 r. i zastąpienie

⁷ Uzasadnienie prezydenckiego projektu ustawy o Sądzie Najwyższym, Sejm VIII kadencji, druk nr 2003, s. 6.

⁸ J. Stasiak, *Rewizja nadzwyczajna* [w:] *Skarga nadzwyczajna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020, Legalis.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 10.

¹¹ *Ibidem*.

jej kasacją¹². W dalszym etapie reformy procedury cywilnej kasację zastąpiono skargą kasacyjną jako nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia¹³.

W uzasadnieniu projektu ustawy o Sądzie Najwyższym tłumaczono, że celem tej instytucji jest „przywrócenie podstawowego ładu prawnego przez wyeliminowanie z obrotu orzeczeń naruszających Konstytucję, rażąco naruszających prawo oraz oczywiście sprzecznych z treścią zebranego materiału dowodowego”¹⁴. W ocenie ówczesnego projektodawcy wyroki sądowe powinny być „sprawiedliwe, wydawane w oparciu o prawidłowo zinterpretowane przepisy prawa, a w końcu odzwierciedlać zebrany i poprawnie oceniony materiał dowodowy”¹⁵.

W literaturze przedmiotu dotyczącej skargi nadzwyczajnej dostrzeżono towarzyszące ustawodawcy rozeznanie co do istniejącego napięcia między zasadą sprawiedliwości a zasadą stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych¹⁶. Rozważając znaczenie obu zasad, ustawodawca uznał pierwszeństwo zasady sprawiedliwości postrzeganej jako wydanie orzeczenia wolnego od wad, zgodnego z prawem materialnym i procesowym, opartego na poprawnie zebranych i zweryfikowanym materiale dowodowym¹⁷.

3. Przesłanki dopuszczalności wniesienia skargi nadzwyczajnej

Przesłanki wniesienia skargi nadzwyczajnej określa przepis art. 89 § 1 ust. SN. Zawarto w nim jedną tzw. przesłankę o charakterze ogólnym, a mianowicie wniesienie skargi musi być konieczne dla zapewnienia

¹² Ustawa z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 1996 r. Nr 43, poz. 189).

¹³ Ustawa z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98).

¹⁴ Uzasadnienie prezydenckiego projektu ustawy o Sądzie Najwyższym, Sejm VIII kadencji, druk nr 2003, s. 7–8.

¹⁵ *Ibidem*, s. 5.

¹⁶ K. Szczucki, *Skarga nadzwyczajna w praktyce*, Lex/el. 2017.

¹⁷ *Ibidem*.

zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego. W dalszej części tego przepisu znajdują się trzy dodatkowe przesłanki, przy czym dla skutecznego wniesienia skargi nadzwyczajnej wystarczające jest spełnienie jednej z nich.

Wniesienie skargi nadzwyczajnej jest dopuszczalne wówczas, gdy: orzeczenie narusza zasady lub wolności oraz prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji; orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez jego błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie; zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego – a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

W literaturze przedmiotu zwrócono uwagę, że określone w ust.SN podstawy wniesienia skargi nadzwyczajnej są bardzo ogólne, a przy tym nacechowane pierwiastkiem uznaniowości, co może prowadzić do nadużyć, a najdalej idąc – do rozstrzygnięć sprzecznych z wolą stron¹⁸.

4. Podmioty uprawnione do wniesienia skargi nadzwyczajnej

W przepisach dotyczących skargi nadzwyczajnej znajduje się zamknięty katalog podmiotów uprawnionych do jej wniesienia. Należą do nich: Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz w zakresie swojej właściwości: Prezes Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców oraz Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 89 § 2 ust.SN).

Jednym z zarzutów stawianych przez przedstawicieli doktryny, a dotyczących skargi nadzwyczajnej, jest to, że strona (uczestnik) zakończonego postępowania sądowego traktowana jest w istocie jako osoba trzecia w stosunku do postępowania, które toczyło się w jej interesie.

¹⁸ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 12. Podobnie T. Zembrzusi, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 129.

Objawia się to w tym, że to uprawniony podmiot decyduje o tym, czy istnieją przesłanki do wniesienia skargi nadzwyczajnej, a w skrajnych przypadkach może nawet wnieść skargę nadzwyczajną wbrew woli stron postępowania¹⁹. Decyzja o wniesieniu skargi nadzwyczajnej nie leży bowiem w gestii stron, lecz instytucji i podmiotów o charakterze publicznym²⁰.

Dodatkowo sprawę komplikuje również to, że brak jest określenia w sposób skonkretyzowany formy, w której strona powinna się zwrócić do organu uprawnionego o wniesienie skargi nadzwyczajnej, czy decyzja odmowna może zostać zaskarżona, a także czy istnieje możliwość kilkukrotnego zwrócenia się do organu o wniesienie skargi nadzwyczajnej²¹.

Zgodnie z art. 90 § 1 ust. SN od tego samego orzeczenia w interesie tej samej strony skarga nadzwyczajna może być wniesiona tylko raz. Jak trafnie zwrócono uwagę, ograniczenie to nie odnosi się do postępowania w sprawie, lecz do konkretnego zaskarżonego orzeczenia²². W konsekwencji dopuszczalne jest wniesienie skargi nadzwyczajnej po raz kolejny, jednak w interesie strony przeciwnej, a w zakresie orzeczeń wydawanych w postępowaniu nieprocesowym – nawet kilkukrotnie²³. Dostreżono tym samym „ryzyko multiplikacji skarg nadzwyczajnych w ramach postępowania w konkretnej sprawie”²⁴.

5. Termin na wniesienie skargi nadzwyczajnej

Skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie pięciu lat od dnia uprawnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja lub skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania. Niedopuszczalne jest jej uwzględnienie na niekorzyść

¹⁹ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 11.

²⁰ T. Zembrzusi, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 131.

²¹ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 11.

²² T. Zembrzusi, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 132.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

oskarżonego, jeżeli została wniesiona po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, a jeśli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – po upływie sześciu miesięcy od dnia jej rozpoznania (art. 89 § 3 ust.SN).

Tak szeroko zakreślony termin na wniesienie skargi nadzwyczajnej godzi w stabilność orzeczeń sądowych, przez co ochrona sądowa nabiera cech tymczasowości²⁵.

Natomiast w okresie sześciu lat od dnia wejścia w życie ust.SN skarga nadzwyczajna może zostać wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. W tym przypadku stosuje się art. 89 § 3 ust.SN. (art. 115 § 1 ust.SN). Wyłącznie Prokurator Generalny oraz Rzecznik Praw Obywatelskich mogą wnieść skargę nadzwyczajną od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie ust.SN. Nie stosuje się wówczas art. 89 § 2 ust.SN (art. 115 § 2 ust.SN).

Regulacji tej trafnie zarzucono, że w tzw. okresie przejściowym kontroli w ramach skargi nadzwyczajnej mogą zostać poddane wszystkie orzeczenia prawomocne po dniu 17 października 1997 r., nie znajdując żadnego uzasadnienia merytorycznego, aksjologicznego ani ustrojowego²⁶.

6. Rodzaje rozstrzygnięć

W razie uwzględnienia skargi nadzwyczajnej Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części stosownie do wyników postępowania, orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie. Oddalenie skargi nadzwyczajnej następuje wówczas, gdy brakuje podstaw do uchylenia zaskarżonego orzeczenia (art. 91 § 1 ust.SN).

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 12.

Istotną, dostrzeżoną przez naukę cechą skargi nadzwyczajnej jest, że oprócz tego, iż zmierza ona do uchylenia lub zmiany zaskarżonego orzeczenia, Sąd Najwyższy został wyposażony w kompetencje do zmiany istotnych ustaleń, jeżeli okaże się, że są one sprzeczne z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego²⁷. Ta cecha zbliża niejako skargę nadzwyczajną do zwykłego środka zaskarżenia²⁸. W literaturze przedmiotu sformułowano w związku z tym trafne zastrzeżenie, że „postępowanie przed sądem «najwyższej» instancji obejmuje z reguły tylko kontrolę stosowania prawa”, a nie badanie faktów (z wyjątkiem dotyczącym wznowienia postępowania)²⁹.

Jeżeli zachodzą określone w art. 89 § 1 ust.SN przesłanki wniesienia skargi nadzwyczajnej, a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło pięć lat, a także jeżeli uchylenie orzeczenia naruszałoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 ust.SN (art. 89 § 4 ust.SN).

7. Orzeczenia zaskarżalne skargą nadzwyczajną

Skargą nadzwyczajną są zaskarżalne prawomocne orzeczenia sądu powszechnego oraz sądu wojskowego kończące postępowanie w sprawie (art. 89 § 1 ust.SN).

Skarga nadzwyczajna przysługuje od orzeczeń merytorycznych oraz orzeczeń kończących postępowanie w sposób formalny³⁰. Skargę tę

²⁷ *Ibidem*, s. 9.

²⁸ T. Zembrzusi, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 129.

²⁹ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 9.

³⁰ T. Zembrzusi, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 128.

można wnieść od prawomocnych wyroków – sądów pierwszej oraz drugiej instancji, postanowień kończących postępowanie procesowe w sposób niemerytoryczny (odrzucających pozew, umarzających postępowanie) oraz prawomocnych nakazów zapłaty³¹. Natomiast w postępowaniu nieprocesowym zaskarżeniu skargą nadzwyczajną podlegają prawomocne postanowienia co do istoty sprawy³².

W literaturze przedmiotu zwrócono przy tym uwagę na subsydiarny charakter skargi nadzwyczajnej, wynikający z posłużenia się przez ustawodawcę w art. 89 § 1 ust. SN zastrzeżeniem, że skarga nadzwyczajna jest dopuszczalna, jeżeli orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia³³.

Uznaje się również dopuszczalność wniesienia skargi nadzwyczajnej:

- w postępowaniu o ustalenie, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu (art. 1148 i n. k.p.c.);
- w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu sądu państwa obcego nadającemu się do wykonania w drodze egzekucji (art. 1150 i nast. k.p.c.);
- w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku krajowego sądu polubownego (art. 1205 i nast. k.p.c.)³⁴.

Na gruncie postępowania procesowego przez postanowienia kończące postępowanie w sprawie należy rozumieć postanowienia, które po uprawomocnieniu się kończą całość postępowania lub zamykają drogę do wydania wyroku, nie zaś takie, które dotyczą kwestii wypadkowej rozstrzyganej w trakcie postępowania³⁵.

³¹ W postępowaniu cywilnym nakazy zapłaty uznawane są za orzeczenia merytoryczne kończące postępowanie w sprawie w sposób merytoryczny – tak R. Bełczącki, *Substrat zaskarżenia [w:] Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2019, Lex.

³² *Ibidem*.

³³ T. Wiśniewski, *System zaskarżania orzeczeń w postępowaniu cywilnym [w:] Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2019, Lex.

³⁴ R. Bełczącki, *Substrat...*, *op. cit.*, Lex.

³⁵ *Ibidem*.

Przedmiotem skargi nadzwyczajnej nie mogą być natomiast orzeczenia wydane w postępowaniu sądowoadministracyjnym³⁶.

Wniesienie skargi nadzwyczajnej nie jest dopuszczalne od wyroku ustalającego nieistnienie małżeństwa, orzekającego unieważnienie małżeństwa albo rozwód, jeśli chociażby jedna ze stron po uprawomocnieniu się takiego orzeczenia zawarła związek małżeński, a także od postanowienia o przysposobieniu (art. 90 § 3 ust.SN) oraz w sprawach o wykroczenia oraz wykroczenia skarbowe (art. 90 § 4 ust.SN).

8. Ocena instytucji

Zasadne zastrzeżenia budzi wśród przedstawicieli nauki dopuszczalność wniesienia skargi nadzwyczajnej od każdego prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub wojskowego, zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji, niezależnie od tego, czy strona skorzystała z przysługujących jej środków zaskarżenia (zwykłego lub nadzwyczajnego)³⁷. Brak tego rodzaju obostrzenia nie motywuje stron do dbania o swoje prawa, prowadząc nawet do celowego pomijania korzystania ze środków zaskarżenia³⁸. Jak ocenia M. Romańska, „nie do przyjęcia jest sytuacja, w której strona nieprzywiązująca wagi do obowiązków procesowych, niedbająca należycie o własne interesy, miałyby uzyskać profity z istnienia w systemie skargi nadzwyczajnej. Takie rozwiązania normatywne, niezależnie od intencji ich twórców, są demoralizujące i szkodliwe społecznie”³⁹.

Spotkać można również zarzuty wskazujące, że obecny stan prawny prowadzi do dopuszczalności badania sprawy przez trzy, a nawet cztery instancje, przy czym w każdym przypadku badanie faktów

³⁶ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 7.

³⁷ *Ibidem*, s. 10–11.

³⁸ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 10–11; T. Zembrzusi, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 128–129.

³⁹ M. Romańska, *Skarga nadzwyczajna jako element destabilizujący system nadzwyczajnych środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym – wybrane problemy ustrojowe i procesowe* [w:] *Symbolae Andreae Marciniak dedicate*, pod red. J. Jagieły, R. Kulskiego, Warszawa 2022, Legalis.

może następować w trzech „instancjach”, co z pewnością nie prowadzi do przyspieszenia ani usprawnienia postępowania⁴⁰. Jak trafnie dostrzeżono, przyjęty w art. 89 ust. SN sposób ukształtowania podstaw skargi nadzwyczajnej powoduje, że „Sąd Najwyższy stał się organem powołanym bezpośrednio do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez kontrolowanie prawomocnych orzeczeń sądowych wydawanych przez sądy powszechne wszystkich szczebli”⁴¹.

Z kolei w sprawach karnych zwrócono uwagę na dotychczas występującą znikomą liczbę rozpoznanych na przestrzeni pierwszych trzech lat od dnia wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym skarg nadzwyczajnych. Duża część z tych skarg została pozostawiona bez rozpoznania z uwagi na stwierdzone braki formalne⁴². Oceniając efektywność tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia w odniesieniu do orzeczeń sądów karnych, sformułowano następujące stwierdzenie: „Liczba skarg, jakość ich argumentacji oraz podobieństwo skargi nadzwyczajnej do kasacji i wznowienia postępowania pozwalają stwierdzić, że skargę łatwiej zakwalifikować jako chwytliwe narzędzie obecnej polityki legislacyjnej (populizm prawniczy) niż jako skuteczny mechanizm proceduralny służący kontroli konstytucyjności orzeczeń”⁴³.

Dotychczasowa analiza stanu prawnego oraz stanowisk zawierających jego ocenę była ogólnym odniesieniem do instytucji skargi nadzwyczajnej w postępowaniu cywilnym. Dalsze rozważania poświęcono natomiast zagadnieniom związanym z dopuszczalnością wniesienia skargi nadzwyczajnej od orzeczeń wydanych w cywilnym postępowaniu egzekucyjnym. Względ na przejrzystość publikacji wymaga jednak rozpoczęcia wywodu od zagadnień w sposób ogólny traktujących o systematyce środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym.

⁴⁰ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 9–10. Tak też T. Zembrzusi, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 130.

⁴¹ T. Zembrzusi, *Skarga...*, *op. cit.*, s. 130.

⁴² J. Sułkowski, *Wpływ skargi nadzwyczajnej na świadomość konstytucyjną jednostki. Rozważania na tle postępowań skargowych zainicjowanych w sprawach karnych*, *AFPiZ* 2022, nr 2, s. 94–95.

⁴³ *Ibidem*, s. 96.

9. Środki zaskarżenia w cywilnym postępowaniu egzekucyjnym

W postępowaniu egzekucyjnym, ze względu na jego charakter wykonawczy, w ramach katalogu środków zaskarżenia należy uwzględnić nie tylko środki zaskarżenia od decyzji sądu, ale również od decyzji i czynności innych organów tego postępowania⁴⁴. Katalog środków zaskarżenia w tym postępowaniu według H. Pietrzkowskiego⁴⁵ obejmuje: środki zaskarżenia zwyczajne (zażalenie); szczególne – tj. skarga na czynności komornika, skarga na plan podziału sumy uzyskanej ze sprzedaży przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego, skarga na plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji przez zarząd przymusowy, skarga na udzielenie przybicia, zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji; nadzwyczajne – tj. skarga o wznowienie postępowania. Autor ten wskazuje również na występowanie w postępowaniu egzekucyjnym szczególnego środka prawnego, jakim są zastrzeżenia do oszacowania⁴⁶.

A. Marciniak⁴⁷ sformułował natomiast następujący katalog środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym: środki zaskarżenia zwyczajne, w tym środki odwoławcze, tj. zażalenie, oraz środki zaskarżenia szczególne, którymi są: skarga na czynności komornika, skarga na postanowienie referendarza sądowego, zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji, skarga na plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji przez zarząd przymusowy. Natomiast wśród nadzwyczajnych środków zaskarżenia autor ten wymienia skargę kasacyjną, skargę o wznowienie postępowania oraz skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Dodatkowo autor wskazuje na skargę na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki jako swoisty środek zaskarżenia.

⁴⁴ H. Pietrzkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2021, s. 1141.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 237–238.

Z kolei według I. Kunickiego środki zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym obejmują: jeden środek odwoławczy (tj. zażalenie do sądu drugiej instancji), pięć szczególnych środków zaskarżenia, tj. skarga na czynności komornika, skarga na orzeczenie referendarza sądowego, zażalenie do sądu, który wydał zaskarżone postanowienie, zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji oraz skarga na taki plan podziału sporządzony przez zarządcę przy egzekucji przez zarząd przymusowy; jeden ogólny nadzwyczajny środek zaskarżenia – skarga nadzwyczajna oraz wyjątkowo – trzy nadzwyczajne środki zaskarżenia, tj. skarga kasacyjna, skarga o wznowienie postępowania oraz skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia⁴⁸.

Największe rozbieżności co do katalogu środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym pojawiają się więc w części dotyczącej nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Wyłącznie w jednym przypadku przedstawiony katalog uwzględnia skargę nadzwyczajną jako nadzwyczajny środek zaskarżenia.

Wykazana rozbieżność poglądów dotyczących uwzględnienia skargi nadzwyczajnej w systematyce środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym stanowiła asumpt do przystąpienia do analizy zagadnienia dotyczącego dopuszczalności wniesienia skargi nadzwyczajnej od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawie, wydanych w postępowaniu egzekucyjnym. Problematyka ta, jak wynika z przeprowadzonego przeglądu piśmiennictwa dotyczącego postępowania egzekucyjnego, nie stała się dotychczas przedmiotem wnikliwej analizy w najnowszej literaturze. Zagadnienie to jest szczególnie istotne dla praktyki, przede wszystkim ze względu na skutki, jakie niesie za sobą uwzględnienie skargi nadzwyczajnej. Przejście do zasadniczych rozważań wymaga jednak uprzedniego przeanalizowania stanu prawnego oraz poglądów doktryny i judykatury co do funkcjonowania nadzwyczajnych środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym.

⁴⁸ I. Kunicki [w:] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 559.

10. Nadzwyczajne środki zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym

W aktualnym stanie prawnym dopuszczalność wniesienia skargi kasacyjnej od orzeczeń wydanych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym wyłączono wprost w ustawie. Zgodnie z art. 767⁴ § 2 k.p.c. na postanowienie sądu wydane po rozpoznaniu zażalenia skarga kasacyjna nie przysługuje. Na zasadzie wyjątku dopuszczalne jest jednak wniesienie skargi kasacyjnej od:

- postanowienia sądu apelacyjnego w przedmiocie ustalenia, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega wykonaniu albo nie podlega wykonaniu (art. 1148¹ § 3 k.p.c.);
- postanowienia sądu apelacyjnego w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniom sądów państw obcych lub rozstrzygnięciom innych organów państw obcych oraz ugodom zawartym przed takimi sądami i organami lub przez nie zatwierdzonymi (art. 1151¹ § 3 k.p.c.);
- prawomocnego postanowienia sądu w przedmiocie uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą (art. 1215 § 3 k.p.c.).

Skarga o wznowienie postępowania (art. 399–416¹ k.p.c.) służy zasadniczo do obalania prawomocnych orzeczeń merytorycznych⁴⁹. Wyjątkowo skarga ta przysługuje od postanowienia niemerytorycznego, gdy postanowienie to było wydane na podstawie aktu normatywnego, który został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją RP (art. 399 § 2 k.p.c. w zw. z art. 401¹ k.p.c.)⁵⁰. Jak wskazuje T. Wiśniewski, „wznowienie postępowania jest instytucją stanowiącą kompromis między potrzebą stabilności orzeczeń prawomocnych a koniecznością zapewnienia prawidłowego wymiaru sprawiedliwości”⁵¹.

⁴⁹ T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 443.

⁵⁰ H. Pietrzkowski, *Metodyka...*, *op. cit.*, s. 933.

⁵¹ T. Wiśniewski, *Przebieg...*, *op. cit.*, s. 443.

Z uwagi na charakter postanowień wydawanych w postępowaniu egzekucyjnym przyjmuje się zgodnie, że nie przysługuje od nich skarga o wznowienie postępowania⁵². Celem postępowania egzekucyjnego jest bowiem doprowadzenie do wykonania zapadłego w sprawie orzeczenia, a nie rozstrzyganie o jego merytorycznej zasadności⁵³.

Skarga o wznowienie postępowania przysługuje jednak:

- w sprawach zakończonych prawomocnym postanowieniem w przedmiocie ustalenia, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu (art. 1148¹ § 3 k.p.c.);
- w sprawach zakończonych prawomocnym postanowieniem w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności orzeczeniom sądów państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych oraz ugód zawartych przed takimi sądami i organami lub przez nie zatwierdzonymi (art. 1151¹ § 3 k.p.c.);
- w sprawach zakończonych prawomocnym postanowieniem w przedmiocie uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą albo ugody zawartej przed takim sądem (art. 1215 § 3 k.p.c.).

Zgodnie z art. 767⁴ § 3 k.p.c. w sprawach egzekucyjnych skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie przysługuje. Uznawana jest ona za szczególny środek prawny o nadzwyczajnym charakterze. Nie posiada bowiem cech charakterystycznych dla środków zaskarżenia, gdyż nie zmierza do wzruszenia, zmiany

⁵² A. Marciniak, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 255; H. Pietrkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*, t. 5, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, s. 71; uchwała SN z dnia 4 sierpnia 2006 r., III CZP 51/06, OSNC 2007/5/71; postanowienie SN z dnia 19 września 1939 r., C II 206/38, OSP 1939/85; postanowienie SN z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 760/97, Lex nr 1228418; postanowienie SN z dnia 21 lipca 1999 r., II CKN 537/99, Lex nr 1632133; postanowienie SN z dnia 6 czerwca 2012 r., IV CZ 20/12, Lex nr 1231335.

⁵³ Tak Sąd Okręgowy w Toruniu w postanowieniu z dnia 22 listopada 2013 r., VIII Cz 570/13, Lex nr 1720730, dodając jednocześnie, że wydawane w postępowaniu egzekucyjnym postanowienia rozstrzygające zagadnienia w sposób merytoryczny dotyczą jedynie kwestii wypadkowych, mających charakter pomocniczy, uboczny i ściśle związany jedynie z tym etapem postępowania, a nie odnoszące się do zasadności samego roszczenia, które podlega egzekucji.

lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia (wyjątek – art. 424¹¹ § 3 k.p.c.). Orzeczenie zaskarżone tą skargą korzysta nadal z przymiotu prawomocności i pozostaje w obrocie cywilnoprawnym⁵⁴. Jej wprowadzenie do Kodeksu postępowania cywilnego⁵⁵ było powiązane z nową regulacją odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez niezgodne z prawem działania lub zaniechania przy wykonywaniu władzy publicznej (art. 417–421 k.p.c.)⁵⁶.

Wyłączenie z zakresu zaskarżenia skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia spraw egzekucyjnych nie oznacza jednak, że w tych sprawach nie jest dopuszczalne dochodzenie od Skarbu Państwa naprawienia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej. Zwrócić należy bowiem uwagę na art. 424^{1b} k.p.c., który stanowi, że w wypadku prawomocnych orzeczeń, od których skarga nie przysługuje, odszkodowania z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem można domagać się bez uprzedniego stwierdzenia niezgodności orzeczenia z prawem w postępowaniu ze skargi, chyba że strona nie skorzystała z przysługujących jej środków prawnych. Zainicjowanie tego postępowania jest dopuszczalne, nie wymaga uprzedniego uzyskania prejudykatu w postaci stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia⁵⁷.

II. Podsumowanie

Jak wynika z dotychczasowych ustaleń, sformułowane w doktrynie katalogi środków zaskarżenia w cywilnym postępowaniu rozpoznawczym oraz w postępowaniu egzekucyjnym są odmienne. Funkcjonowanie

⁵⁴ H. Pietrzkowski, *Metodyka...*, *op. cit.*, s. 957.

⁵⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 z późn. zm.); dalej: k.p.c.

⁵⁶ Więcej na ten temat zob. H. Pietrzkowski, *Metodyka...*, *op. cit.*, s. 949–950.

⁵⁷ Zob. postanowienie SN z dnia 14 kwietnia 2015 r., IV CNP 62/14, Lex nr 1666029; postanowienie SN z dnia 10 grudnia 2010 r., II CNP 76/10, Lex nr 707862.

w danym postępowaniu określonych środków zaskarżenia wymaga uwzględnienia specyfiki tego postępowania. Sądowe postępowanie egzekucyjne jest postępowaniem wykonawczym, w którym nie następuje merytoryczne rozpoznanie sprawy. Z tego względu zastosowanie określonego środka prawnego nie może prowadzić do rozpoznania sprawy w taki sam sposób jak ma to miejsce w postępowaniu rozpoznawczym. Najwięcej rozbieżności, jeżeli chodzi o środki zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym, odnotowano w ramach środków o nadzwyczajnym charakterze. Wypada jednocześnie zwrócić uwagę, że dopuszczalność tych środków zaskarżenia w cywilnym postępowaniu egzekucyjnym jest znacznie ograniczona. Wprost w przepisach prawa wyłączono w postępowaniu egzekucyjnym dopuszczalność wniesienia skargi kasacyjnej (art. 767⁴ § 2 k.p.c.) oraz skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 767⁴ § 3 k.p.c.). Ze względu na charakter postanowień wydawanych w postępowaniu egzekucyjnym (niemerytoryczny) przyjmuje się zgodnie, że od takich postanowień nie przysługuje również skarga o wznowienie postępowania. Skarga nadzwyczajna natomiast jedynie sporadycznie jest wymieniana wśród nadzwyczajnych środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym. Wydaje się jednak, że taki stan rzeczy można tłumaczyć uzasadnionymi wątpliwościami co do zasadności przyjęcia dopuszczalności wniesienia skargi nadzwyczajnej od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie egzekucyjnej. Szczegółowe rozważania odnoszące się do tego zagadnienia, obejmujące również wymiar praktyczny, poczynione zostaną w drugiej części niniejszego artykułu.

dr Monika Ged, radca prawny (OIRP w Gdańsku); ORCID: 0000-0003-1000-6011

Literatura przedmiotu

Bełczacki R., *Substrat zaskarżenia* [w:] *Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2019, Lex.

- Ereciński T., Weitz K., *Skarga nadzwyczajna w sprawach cywilnych*, PS 2019, nr 2.
- Kunicki I. [w:] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020.
- Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019.
- Pietrkowski H. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*, t. 5, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016.
- Romańska M., *Skarga nadzwyczajna jako element destabilizujący system nadzwyczajnych środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym – wybrane problemy ustrojowe i procesowe* [w:] *Symbolae Andreae Marciniak dedicate*, pod red. J. Jagieły, R. Kulskiego, Warszawa 2022, Legalis.
- Stasiak J., *Rewizja nadzwyczajna* [w:] *Skarga nadzwyczajna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020, Legalis.
- Sułkowski J., *Wpływ skargi nadzwyczajnej na świadomość konstytucyjną jednostki. Rozważania na tle postępowań skargowych zainicjowanych w sprawach karnych*, AFDiZ 2022, nr 2.
- Szczucki K., *Skarga nadzwyczajna w praktyce*, Lex/el. 2017.
- Wiśniewski T., *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.
- Wiśniewski T., *Rodzaje środków zaskarżenia (zwykłe i nadzwyczajne)* [w:] *Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2019, Lex.
- Wiśniewski T., *System zaskarżania orzeczeń w postępowaniu cywilnym* [w:] *Skarga nadzwyczajna w świetle systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2019, Lex.
- Zembrzuski T., *Skarga nadzwyczajna w polskim postępowaniu cywilnym*, PiP 2019, nr 6.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 1996 r. Nr 43, poz. 189).
- Ustawa z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98).
- Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1904 ze zm.).
- Uzasadnienie prezydenckiego projektu ustawy o Sądzie Najwyższym, Sejm VIII kadencji, druk nr 2003.

Orzecznictwo

- Postanowienie SN z dnia 19 września 1939 r., C II 206/38, OSP 1939/85.
- Postanowienie SN z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 760/97, Lex nr 1228418.
- Postanowienie SN z dnia 21 lipca 1999 r., II CKN 537/99, Lex nr 1632133.
- Uchwała SN z dnia 4 sierpnia 2006 r., III CZP 51/06, OSNC 2007/5/71.
- Postanowienie SN z dnia 10 grudnia 2010 r., II CNP 76/10, Lex nr 707862.
- Postanowienie SN z dnia 6 czerwca 2012 r., IV CZ 20/12, Lex nr 1231335.
- Postanowienie SO w Toruniu z dnia 22 listopada 2013 r., VIII Cz 570/13, Lex nr 1720730.
- Postanowienie SN z dnia 14 kwietnia 2015 r., IV CNP 62/14, Lex nr 1666029.

STRESZCZENIE Ocena zasadności wniosku wierzyciela o zawieszenie postępowania egzekucyjnego wraz z wnioskiem o uchylenie dokonanych zajęć. Analiza sposobu rozstrzygnięcia wniosku przez organ egzekucyjny

Zaobserwować można praktykę wierzycieli, którzy składają wnioski do komorników sądowych o zawieszenie postępowania egzekucyjnego z jednoczesnym uchyleniem wszystkich dokonanych zajęć. Niniejsze opracowanie przedstawia rozważania dotyczące tego rodzaju wniosków wierzycieli oraz prezentuje możliwości – w ocenie autorki – sposób rozpoznania takich wniosków. Celem opracowania jest przedstawienie zagadnień powiązanych ze wspomnianymi wnioskami wierzycieli, przy uwzględnieniu prawidłowego przebiegu postępowania egzekucyjnego oraz obowiązujących regulacji, w tym zasygnalizowanie zmian, które weszły w życie od dnia 1 lipca 2023 r.

Słowa kluczowe: *postępowanie egzekucyjne, umorzenie postępowania egzekucyjnego, zawieszenie postępowania egzekucyjnego, wniosek wierzyciela, komornik sądowy*

SUMMARY Assessing the Rationale for an Application of a Creditor for Suspending Enforcement Proceedings with an Application for Revoking Closed Seizures. Analysis of Responding to an Application by an Enforcement Authority

A practice may be noted of creditors who submit applications to bailiffs for suspending enforcement proceedings, with the simultaneous revoking of all seizures conducted. This paper analyses such applications from creditors and presents a possible, according to the author, way of handling them. The purpose of the paper is to present issues related to the above-mentioned applications filed by creditors, taking into account the due course of enforcement proceedings and applicable regulations, including the brief presentation of changes that came into effect on 1 July 2023.

Keywords: *enforcement proceedings, remission of enforcement proceedings, suspending enforcement proceedings, application of a creditor, bailiff*

Ocena zasadności wniosku wierzyciela o zawieszenie postępowania egzekucyjnego wraz z wnioskiem o uchylenie dokonanych zajęć.

Analiza sposobu rozstrzygnięcia wniosku przez organ egzekucyjny

I. Wstęp

W toku postępowań egzekucyjnych można zaobserwować praktykę wierzycieli polegającą na składaniu wniosków o zawieszenie postępowania egzekucyjnego z jednoczesnym uchyleniem wszystkich zajęć. Zdarza się, że w niektórych wnioskach wymieniane są konkretne składniki majątku, do których została skutecznie skierowana egzekucja (wniosek zawiera również wykaz wszystkich składników majątku). W takim przypadku zawieszenie ma dotyczyć wyłącznie składników majątku, z których egzekucja okazała się bezskuteczna.

Na tle powyższego istotne jest, jakiej treści rozstrzygnięcie powinien wydać sądowy organ egzekucyjny. Do najczęściej występujących zaliczyć można: umorzenie postępowania egzekucyjnego, jego zawieszenie, wysłuchiwanie wierzyciela na podstawie art. 827 k.p.c.¹ przed umorzeniem postępowania. Nieodłączną kwestią związaną z rozstrzygnięciem komornika, wydanym na podstawie określonego stanu faktycznego sprawy, są koszty postępowania egzekucyjnego, z którym łączy się umorzenie.

2. Cel postępowania egzekucyjnego

W doktrynie wskazuje się, że postępowanie cywilne nie jest celem samym w sobie². Postępowanie rozpoznawcze służy ustaleniu istnienia (lub nieistnienia) norm indywidualno-konkretnych³. Nie zawsze jest jednak tak, że normy te – po ich ustaleniu przez sąd – realizowane są przez strony. Wówczas zachodzi potrzeba skierowania wniosku o wszczęcie egzekucji w celu wyegzekwowania należnego wierzycielowi świadczenia (w przypadku świadczeń pieniężnych) lub złożenia wniosku o egzekucję świadczeń niepieniężnych. W przeciwnym razie orzeczenia sądowe stanowiłyby jedynie deklarację, a w przypadku niezastosowania się do ich treści przez stronę byłyby iluzoryczne.

Zasadniczo postępowania egzekucyjne prowadzone są na podstawie tytułów wykonawczych, będących orzeczeniami sądowymi⁴. W związku

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 z późn. zm.); dalej: k.p.c.

² F. Zedler, *Wybrane zagadnienia reformy postępowania egzekucyjnego w sprawach cywilnych*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1989, z. 1, s. 38–39.

³ J. Wróblewski, *Norma generalna i norma indywidualna*, *Zeszyty Naukowe UŁ Nauki Humanistyczno-Społeczne* 1962, seria I, z. 23, s. 3.

⁴ Wyjątki zostały przewidziane w ustawie. Jako przykład wskazać można regulację zawartą w art. 1037 § 2 k.p.c., stanowiącą, że w odniesieniu do nabywcy zaliczającego własną wierzytelność na poczet ceny, plan podziału, w którym komornik wymienia osoby, dla których jest przeznaczona suma przypadająca od nabywcy, stanowi w tej części tytuł egzekucyjny przeciwko nabywcy. Ponadto prawomocne postanowienie komornika przyznające zwrot kosztów postępowania egzekucyjnego stanowi tytuł egzekucyjny bez potrzeby zaopatrywania go w klauzulę wykonalności (art. 770¹ k.p.c.).

z tym celem postępowania egzekucyjnego jest realizacja obowiązków nałożonych na stronę w tytule wykonawczym lub egzekucyjnym. Natomiast w postępowaniu zabezpieczającym dąży się do zabezpieczenia roszczenia, które jeszcze nie jest stwierdzone tytułem wykonawczym⁵. Stawia to przejaw udzielania tymczasowej ochrony prawnej. Na marginesie wskazać należy, że niekiedy cel postępowania egzekucyjnego jest równoznaczny z pojęciem funkcji postępowania⁶, mówiąc zarówno o celu, jak i o funkcji – chodzi bowiem o udzielenie ochrony prawnej stronie.

Rozważając cele i funkcje⁷ postępowania egzekucyjnego, należy zauważyć, że egzekucja wszczynana jest w związku z niezrealizowaniem przez stronę normy indywidualno-konkretnej nałożonej – najczęściej – orzeczeniem sądu. Tego rodzaju sytuacje określić można jako pewnego rodzaju konflikt⁸ między wierzycielem a dłużnikiem, który podlega swoistemu „rozpoznaniu” przez organ egzekucyjny. Nie należy, rzecz jasna, traktować tego jako rozpoznawania sprawy w rozumieniu rozpoznawania sprawy przez sąd w toku postępowania rozpoznawczego zainicjowanego m.in. wniesieniem pozwu. Wierzyciel⁹, który nie uzyskał zaspokojenia, składa do komornika wnioski o wszczęcie egzekucji celem uzyskania ochrony prawnej. Ochrona ta ma polegać – w przypadku egzekucji świadczeń pieniężnych – na wyegzekwowaniu świadczenia wskazanego we wniosku o wszczęcie egzekucji, na podstawie przedłożonego tytułu wykonawczego lub egzekucyjnego.

Niekiedy jednak cel postępowania egzekucyjnego, którym zasadniczo jest zaspokojenie wierzyciela, różni się z wynikiem tego postępowania. W szczególności jest to widoczne w przypadku umorzenia

⁵ J. Studzińska, *Postępowanie zabezpieczające* [w:] *System postępowania cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, s. 12.

⁶ J. Jagieła, *Funkcja (cel) tymczasowej ochrony prawnej* [w:] *Tymczasowa ochrona prawna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2007, s. 197–210.

⁷ Przy założeniu, że są to dwa odrębne pojęcia (por. J. Jagieła, *Funkcja (cel)...*, *op. cit.*, s. 197–210).

⁸ Z. Resich, *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985, s. 79–80.

⁹ Ustawodawca przewidział w tym zakresie wyjątki (wszczęcie egzekucji z urzędu lub na żądanie uprawnionego organu).

postępowania egzekucyjnego w związku ze stwierdzoną bezskutecznością egzekucji (art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.)¹⁰.

Ustawodawca niekiedy zamiennie używa pojęcia egzekucji oraz postępowania egzekucyjnego, niemniej w literaturze przedmiotowej aktualnie nie budzi wątpliwości, że są to dwa odrębne pojęcia¹¹. Postępowanie egzekucyjne wszczynane jest w związku ze złożeniem przez wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji, natomiast wszczęcie egzekucji następuje po ewentualnym usunięciu przez wierzyciela braków formalnych i uiszczeniu zaliczki. Zatem pojęcie postępowania egzekucyjnego jest pojęciem szerszym niż egzekucja. Wskazuje na to również nomenklatura użyta chociażby w treści art. 797 § 1 k.p.c. – posłużono się zwrotem wskazującym, że wierzyciel składa wniosek o wszczęcie egzekucji, a nie wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Ten wniosek wierzyciela inicjuje bowiem postępowanie. Analogiczne rozwiązanie zawiera art. 805 § 1 k.p.c., obligujący do doręczenia przez organ egzekucyjny dłużnikowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji przy pierwszej czynności egzekucyjnej (ustawa posługuje się pojęciem zawiadomienia o wszczęciu egzekucji; błędem jest natomiast wywodzenie z obowiązujących regulacji, że komornik zawiadamia o wszczęciu postępowania egzekucyjnego).

Postępowanie egzekucyjne zdefiniować można jako usystematyzowane w przepisach prawa postępowanie cywilne, obejmujące swym zakresem przewidziane przez te przepisy czynności mające doprowadzić do zaspokojenia wierzyciela. W przypadku egzekucji świadczeń pieniężnych organ egzekucyjny podejmuje czynności egzekucyjne w celu przymusowego wyegzekwowania świadczenia należnego wierzycielowi. Niekiedy groźba zastosowania przymusu państwowego wpływa dyscyplinująco na dłużników, którzy starają się spełnić należne świadczenie. Niemniej jednak nie ma to wpływu na charakter postępowania egzekucyjnego,

¹⁰ K. Flaga-Gieruszyńska, *Postępowanie egzekucyjne. Zagadnienia ogólne* [w:] *System postępowania cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, s. 220.

¹¹ Tak m.in. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 23–24.

bowiem zawsze stanowi ono dla dłużnika sytuację przymusową, niezależnie od zastosowanych przez organ egzekucyjny sposobów egzekucji¹². Również ewentualne wpłaty dokonywane przez dłużnika na rachunek komornika wpisują się w ramy postępowania egzekucyjnego, które działa motywująco na dłużników. Postępowanie egzekucyjne nigdy nie cechuje się dowolnością, czy też dobrowolnością dłużnika¹³, bowiem czas na „dobrowolne” zaspokojenie wierzyciela dłużnik miał przed wszczęciem egzekucji. Odmienne rozumienie wypacza cel postępowania egzekucyjnego i egzekucji oraz uskutecznia fikcję postępowania egzekucyjnego, dokonywanych w jego ramach czynności, a także marginalizuje rolę komornika sądowego. Niemniej jednak ustawodawca na gruncie obowiązującej ustawy o kosztach komorniczych przewidział swoistą premię dla dłużnika, który w ciągu miesiąca od dnia doręczenia zawiadomienia o wszczęciu egzekucji wpłaci komornikowi całość lub część egzekwowanego świadczenia (art. 27 ust. 2 u.k.k.¹⁴).

Element przymusowości jest wpisany w egzekucję sądową, podobnie jak okoliczność, że egzekucja ma stanowić pewnego rodzaju uciążliwość i niedogodność dla dłużnika (m.in. w związku z dokonywaniem potrąceń przez trzeciodłużnika zajętej wierzytelności). O przymusowości postępowania egzekucyjnego mówić należy od chwili jego wszczęcia do momentu jego zakończenia. Również w przypadkach, gdy egzekucja skutecznie skierowana została do periodycznie otrzymywanego przez dłużnika świadczenia, organ egzekucyjny jest nie mniej zaangażowany w postępowanie, tak jak i wtedy, gdy przeprowadza określone czynności w celu ustalenia majątku. W takich przypadkach organ egzekucyjny kontynuuje określone czynności, chociażby w związku z koniecznością kontroli, czy trzeciodłużnik zajętej wierzytelności dokonuje potrąceń,

¹² Por. Z. Resich, *Istota...*, *op. cit.*, s. 215–216.

¹³ A. Bałaban, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 czerwca 2017 r. (sygn. akt P 63/14) w sprawie zgodności z Konstytucją art. 49 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (dotyczącego opłaty stosunkowej za czynności egzekucyjne)*, PPE 2017, nr 11, s. 45.

¹⁴ Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 z późn. zm.); dalej: u.k.k.

czy dokonuje ich w prawidłowej wysokości, jak również przeprowadza czynności związane z koniecznością rozstrzygnięcia zbiegów egzekucji administracyjnych i sądowych.

3. Zasada dyspozycyjności

Zdarza się, że do komorników sądowych składane są wnioski wierzycieli, którzy żądają uchylenia przez komornika wszystkich dokonanych czynności oraz zawieszenia postępowania egzekucyjnego. Inną konstrukcją, ale mającą taki sam cel, jest złożenie wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie egzekucji z określonych składników majątku, do których skutecznie skierowano egzekucję, i zawieszenie postępowania egzekucyjnego w pozostałej części. Wówczas we wniosku wymienione zostają wszystkie składniki majątku, z których egzekucja okazała się skuteczna, z pominięciem tych składników majątku, co do których egzekucja okazała się bezskuteczna.

W powyższych przykładach dochodzi do działania nakierowanego na osiągnięcie określonych skutków w postaci utrzymania postępowania egzekucyjnego, mimo że odpadł cel jego prowadzenia. Jeśli komornik sądowy umorzy postępowanie egzekucyjne w zakresie egzekucji ze wszystkich składników majątku dłużnika lub – jak wskazują często we wnioskach wierzyciele – uchyli zajęcia, to wówczas postępowanie zostanie zakończone. Nie będzie w takim przypadku prowadzone postępowanie egzekucyjne, które mogłoby zostać zawieszone na wniosek wierzyciela. Jednocześnie wskazać należy, że uchylenie zajęć jest skutkiem prawomocnego umorzenia postępowania egzekucyjnego (art. 826 k.p.c.). Ustawa łączy uchylenie czynności z umorzeniem postępowania. Takich skutków nie powoduje natomiast zawieszenie postępowania egzekucyjnego.

Powszechnie przyjmuje się, że wierzyciel jest dysponentem czynności postępowania egzekucyjnego. Co do zasady to na wniosek wierzyciela wszczynane jest postępowanie egzekucyjne¹⁵, wierzyciel decyduje

¹⁵ Wyjątek: wszczęcie egzekucji z urzędu lub na żądanie uprawnionego organu.

o przebiegu postępowania egzekucyjnego, w szczególności określa przedmiotowe i podmiotowe granice tego postępowania, określa świadczenie do wyegzekwowania, wskazuje sposoby egzekucji. Może podjąć decyzję o złożeniu wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie egzekucji określonej kwoty, czy z określonego składnika majątku dłużnika. Przysługuje mu uprawnienie do wnioskowania o zawieszenie postępowania egzekucyjnego (art. 820 k.p.c.), czy o jego umorzenie (art. 825 pkt 1 k.p.c.). Nie ma potrzeby uzasadniania przez wierzyciela wniosków w tym przedmiocie. Wystarczające jest samo żądanie wierzyciela zawieszenia lub umorzenia postępowania egzekucyjnego przez organ egzekucyjny.

Z uwagi na okoliczność, że przebieg postępowania egzekucyjnego zależy przede wszystkim od woli wierzyciela, trafnie wskazuje A. Marciniak, iż zasada dyspozycyjności jest główną zasadą tego postępowania¹⁶. Wiele instytucji w toku postępowania egzekucyjnego jest przejawem zasady rozporządzalności¹⁷. Z uwagi na cel postępowania egzekucyjnego zasada dyspozycyjności silniej uwidacznia się po stronie wierzyciela, jednak czynności o charakterze rozporządzającym tokiem postępowania egzekucyjnego mogą być podejmowane także przez dłużnika.

Pomimo że wierzyciel jest dysponentem postępowania egzekucyjnego, a dzięki odpowiednim regulacjom ma nieodłączny wpływ na postępowanie egzekucyjne i jego przebieg, to nie może w sposób odmienny niż przewidziano w obowiązujących regulacjach ukształtować skutków prawnych. I tak też wyłącznie umorzenie postępowania egzekucyjnego skutkuje uchyleniem czynności (art. 826 k.p.c.). Zawieszenie postępowania egzekucyjnego oznacza jedynie, że podczas zawieszenia komornik nie dokonuje żadnych czynności z wyjątkiem tych, które mają na celu podjęcie postępowania, a czynności dokonywane przez strony wywołują skutki dopiero z chwilą podjęcia postępowania (art. 179 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Oznacza to, że nie jest możliwe zawieszenie

¹⁶ A. Marciniak, *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2008, s. 31.

¹⁷ Z. Szczurek, *Zasady postępowania egzekucyjnego* [w:] *Egzekucja sądowa w prawie polskim*, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2015, s. 146.

postępowania egzekucyjnego i jednocześnie uchylenie dokonanych zajęć przez organ egzekucyjny. Skutek taki przewidziany został wyłącznie dla umorzenia postępowania egzekucyjnego. Nie ma przy tym znaczenia wola wierzyciela, który żąda zawieszenia postępowania egzekucyjnego i uchylenia wszystkich dokonanych zajęć. Wierzyciel rozporządza tokiem postępowania egzekucyjnego, lecz w granicach i na podstawie prawa. Wnioski sprzeczne z obowiązującymi przepisami nie powinny spotykać się z aprobatą organu egzekucyjnego.

Zachodzi zatem konieczność ustalenia woli wierzyciela. Skoro wierzyciel żąda zawieszenia postępowania egzekucyjnego (art. 820 k.p.c.), a jednocześnie uchylenia wszystkich dokonanych czynności (art. 826 § 1 k.p.c.), to w istocie wnosi on o umorzenie postępowania egzekucyjnego (art. 825 pkt 1 k.p.c.). Celem postępowania egzekucyjnego jest dążenie do zaspokojenia roszczeń wierzyciela, a to będzie niemożliwe w przypadku uchylenia wszystkich dokonanych zajęć (umorzenia) i zawieszenia postępowania. Trudno jednocześnie mówić o „postępowaniu” po uchyleniu wszystkich zajęć. W takich sytuacjach postępowanie egzekucyjne zostaje zakończone, bowiem brakuje postępowania, które komornik mógłby zawiesić. Idąc dalej – gdyby wierzyciel zażądał wyłącznie podjęcia tego postępowania, organ egzekucyjny nie byłby uprawniony do dokonania czynności, ponieważ postępowanie to umorzył. Konieczny zatem byłby wniosek o wszczęcie egzekucji i zawiadomienie dłużnika o jej wszczęciu (art. 805 k.p.c.).

Najczęściej we wnioskach wierzycieli o zawieszenie postępowania egzekucyjnego wraz z uchyleniem wszystkich zajęć uwidacznia się wola wierzycieli, którą jest umorzenie postępowania egzekucyjnego, a nie jego zawieszenie. Częstokroć strona postępowania wskazuje, że przyczyną złożenia wniosku o zawieszenie i uchylenie czynności jest zawarte między stronami porozumienie. Tego rodzaju porozumienie, jeśli jego istnienie zostanie wykazane, stanowi jedynie przesłankę do obciążenia dłużnika opłatą stosunkową określoną w art. 29 ust. 1 u.k.k.

4. Niecelowość utrzymywania postępowania egzekucyjnego

Umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie egzekucji ze wszystkich składników majątku dłużnika, a następnie jego zawieszenie, jest niecelowe i pozbawione racji bytu¹⁸. Postępowanie egzekucyjne nieodłącznie związane jest z przymusem, celem zagwarantowania realizacji praw wierzyciela. Pełni tym samym funkcję prewencyjną i wychowawczą. Podjęcie przez komornika sądowego czynności egzekucyjnych lub niekiedy nawet sama świadomość dłużnika o możliwości ich zastosowania wpływa pozytywnie na skuteczność egzekucji. Brak możliwości zastosowania środków przymusu przewidzianych w ustawie czyni to postępowanie bezsensownym, a organ egzekucyjny staje się straszakiem dla osoby, która nie realizuje zawartych poza postępowaniem egzekucyjnym porozumień. Takie „postępowanie egzekucyjne” staje się karą dla dłużnika, a należy podkreślić, że postępowanie egzekucyjne nigdy nie powinno być traktowane jako sankcja dla podmiotów. Jest to jedynie przewidziane w przepisach prawa postępowanie inicjowane, co do zasady, wnioskiem wierzyciela, w celu przymusowego spełnienia przez dłużnika świadczenia. Nie ma jakichkolwiek podstaw do tego, aby utrzymywać postępowanie egzekucyjne, które nie doprowadzi do spełnienia świadczenia, a przy tym i sam wierzyciel nie chce takiego efektu osiągnąć, o czym świadczy złożony przez niego wniosek. Umorzenie postępowania egzekucyjnego w całości oznacza zakończenie tego postępowania, a zatem brak jest możliwości jego zawieszenia. Zawieszeniu podlega postępowanie egzekucyjne, które może być prowadzone, czyli takie, co do którego nie wystąpiły przesłanki (faktyczne i prawne) do jego zakończenia¹⁹. Z tych przyczyn wniosek o umorzenie egzekucji ze składników majątku dłużnika i wniosek o zawieszenie

¹⁸ Por. postanowienie SR w Ostrowi Mazowieckiej z dnia 11 maja 2021 r., I Co 106/21, materiały własne.

¹⁹ Postanowienie SR Gdańsk-Południe w Gdańsku z dnia 13 stycznia 2021 r., XII I Co 1600/20, materiały własne.

postępowania wzajemnie się wykluczają²⁰. Skoro wierzyciel w wyniku złożonego wniosku żąda uchylecia wszystkich zajęć, uznać należy, że jego wolą jest umorzenie postępowania egzekucyjnego, ponieważ tylko wówczas możliwe jest osiągnięcie takiego skutku (art. 826 k.p.c.). W przypadku egzekucji świadczeń pieniężnych nie przewidziano w obowiązujących ustawach skierowania egzekucji do innych składników niż składniki majątku dłużnika²¹. Oznacza to, że w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego z tych składników niezasadne byłoby zawieszenie postępowania egzekucyjnego (wobec jego umorzenia).

Dlatego też w razie uchylecia przez komornika wszystkich zajęć lub zajęć wszystkich składników majątku, co do których egzekucja została skutecznie skierowana, trudno mówić o czynnym postępowaniu egzekucyjnym. W tym przypadku nie do końca wiadomo, co zostaje zawieszone. Skoro umorzono postępowanie egzekucyjne w powyższym zakresie (w zakresie skutecznej egzekucji), to brak jest postępowania, które można byłoby zawiesić na wniosek wierzyciela.

W powyższych przypadkach *prima facie* widoczne jest, że wolą wierzyciela było w istocie umorzenie postępowania egzekucyjnego, a nie jego zawieszenie. Wierzycielowi nie zależy bowiem na dalszym podejmowaniu czynności przez komornika, a organ egzekucyjny traktowany jest instrumentalnie, jako ostateczne narzędzie w przypadku niewywiązywania się przez dłużnika z zawartego porozumienia. Organy egzekucyjne nie działają „na niby”, dla pozoru, nie stanowią opcji rezerwowej dla wierzycieli. Skoro wierzyciel decyduje się na złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji, w następstwie czego zastosowany zostaje przymus wobec dłużnika w celu realizacji nałożonych na niego norm indywidualno-konkretnych, to wierzyciel nie powinien nadużywać praw w toku tego postępowania wyłącznie w celu obejścia obowiązujących przepisów.

²⁰ Postanowienie SR w Słupsku z dnia 23 lutego 2022 r., IX Co 1701/21, materiały własne.

²¹ *Ibidem*.

Zawsze ustalenie woli wierzyciela w przypadku żądania umorzenia postępowania egzekucyjnego w określonym zakresie i jego zawieszenia wymaga rozważenia *ad casum*²². Niekiedy wniosek zawierający żądanie umorzenia postępowania egzekucyjnego w zakresie wierzytelności z rachunku bankowego we wskazanym banku i zawieszenie postępowania egzekucyjnego rozpoznany powinien być właśnie w ten sposób – jako częściowe umorzenie postępowania egzekucyjnego i jego zawieszenie w pozostałym zakresie. Będzie tak wówczas, kiedy wierzytelność z rachunku bankowego jest jednym z wielu składników majątku dłużnika, do którego komornik skierował skutecznie egzekucję. Inaczej będzie, gdy właśnie ta wierzytelność jest jedynym składnikiem majątku dłużnika, a dłużnik innych składników nie posiada. W wyniku postępowania egzekucyjnego i prowadzonej w jego ramach egzekucji dojść ma do zaspokojenia wierzyciela. W doktrynie wskazuje się na zasadę nieobciążania dłużnika ponad potrzebę²³. Wnioski wierzycieli domagających się zawieszenia postępowań egzekucyjnych, które w wyniku ich wniosku zostają umorzone, stanowią wyłącznie wyraz dążenia do nałożenia na dłużnika dodatkowej presji, której celem jest realizacja zawartego pomiędzy stronami porozumienia poza postępowaniem egzekucyjnym.

Należy przy tym mieć na uwadze, że umorzenie postępowania egzekucyjnego nie pozbawia wierzyciela możliwości ponownego wszczęcia egzekucji po zakończeniu postępowania egzekucyjnego, jeżeli dłużnik nie będzie realizował zawartej między stronami ugody. Nie są trafne argumenty podnoszone przez strony postępowań egzekucyjnych, że utrzymywanie zawieszonego postępowania egzekucyjnego ma motywować dłużnika do sfinalizowania zawartego porozumienia. Postępowanie egzekucyjne nie stanowi uspiętego mechanizmu uruchamianego przez wierzycieli

²² Tak również: M. Uliasz, *Czy wniosek wierzyciela o uchylenie wszystkich czynności i zawieszenie postępowania jest wnioskiem o zawieszenie postępowania, czy należy go traktować jako wniosek o umorzenie postępowania?*, Z praktyki sędziego, Czytelnia Currendy (dostęp: 20.06.2023).

²³ Szeroko na ten temat: M. Muliński, *Zasada nieobciążania ponad potrzebę strony biernej postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego*, Sopot 2017.

w razie potrzeby, w sytuacjach gdy dłużnik nie spełni uzgodnień zawartych z wierzycielem. Celem postępowania egzekucyjnego jest dążenie do zaspokojenia wierzyciela przy zastosowaniu środków przymusu lub groźby ich zastosowania, lecz stosowanie tych środków jest uzasadnione koniecznością doprowadzenia do określonego rezultatu. Ten cel postępowania odpada w razie umorzenia egzekucji prowadzonej skutecznie ze składników majątku dłużnika, a zatem odpada również możliwość zawieszenia postępowania egzekucyjnego.

5. Szykanowanie dłużnika a nadużycie prawa

Mając na uwadze celowość postępowania egzekucyjnego, a także konieczność respektowania przez wierzyciela norm o charakterze bezwzględnie obowiązującym, pod uwagę należy wziąć również zagadnienie szykanowania dłużnika.

Wierzyciel nazywany jest dysponentem postępowania egzekucyjnego, rozporządzającym jego przebiegiem. To, co do zasady, od woli wierzyciela zależy, czy postępowanie egzekucyjne zostanie wszczęte oraz czy zakończy się przed spełnieniem przez dłużnika świadczenia, a także czy zostanie czasowo wstrzymane (art. 820 k.p.c.). Pomimo szerokiej rozporządzalności wierzyciela uwidaczniającej się na każdym etapie postępowania (w momencie wszczęcia, trwania i zakończenia), nie bez znaczenia pozostaje zasada równości, która znajduje wyraz w postępowaniu egzekucyjnym. Oznacza ona z reguły dysponowanie równymi środkami obrony²⁴, z uwzględnieniem pozycji stron w tym postępowaniu oraz sytuacji faktycznej²⁵. Jako przejawy zasady równości w postępowaniu egzekucyjnym wymienić można: przeglądanie akt sprawy, otrzymywanie z nich kopii i wypisów (art. 9 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), obecność świadków na żądanie stron podczas czynności egzekucyjnych (art. 812 k.p.c.),

²⁴ E. Wengerek, *Zasada równości stron w procesie cywilnym*, PiP 1955, nr 11, s. 789.

²⁵ J. Bodio, W. Graliński, *Znaczenie zasady równouprawnienia stron w procesie cywilnym*, *Studia Iuridica Lublinensia* 2016, t. XXV, nr 1, s. 259

zawiadamianie stron o każdej czynności, przy której nie była obecna i o której terminie nie została zawiadomiona (art. 763 k.p.c.), wysłuchanie stron (art. 827 k.p.c.), dokonywanie pouczeń przewidzianych w przepisach prawa.

Zasada dyspozycyjności wierzyciela jest lustrzanym odbiciem zasady dyspozycyjności dłużnika. Rozporządzalność wierzyciela kończy się tam, gdzie zaczyna się rozporządzanie tokiem postępowania przez dłużnika – i odwrotnie. Bywa i tak, że te dwie sfery rozporządzalności ścierają się ze sobą²⁶. Organ egzekucyjny jest zobligowany do zapewnienia prawidłowego przebiegu postępowania egzekucyjnego. Wniosek wierzyciela o zawieszenie postępowania egzekucyjnego przy jednoczesnym uchyleniu wszystkich zajęć przekracza zakres zasady dyspozycyjności przewidzianej dla wniosków wierzyciela w toku tego postępowania. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego w razie jednoczesnego uchylenia wszystkich zajęć stanowić może wyraz naruszenia zasady równości stron postępowania egzekucyjnego. Należy pamiętać, że w przypadku podjęcia takiego „postępowania” (choć trudno mówić wówczas o postępowaniu, skoro zostało ono umorzone), nie jest możliwe jego kontynuowanie w związku z brakiem wniosku wierzyciela o wszczęcie egzekucji. Postępowanie prowadzone z wniosku wierzyciela zostało przecież umorzone. Z tej przyczyny wierzyciel powinien zatem złożyć wniosek o wszczęcie egzekucji, lecz wówczas wszczynane jest nowe postępowanie egzekucyjne, które powinno zostać zarejestrowane pod nową sygnaturą. Nie jest formalnie możliwe podjęcie postępowania egzekucyjnego (umorzonego w całości i zawieszonego) i dalsze prowadzenie egzekucji, ponieważ to postępowanie umorzono i wystąpiły skutki określone w art. 826 k.p.c. Konieczne byłoby zatem zawiadomienie dłużnika o wszczęciu egzekucji (art. 805 k.p.c.).

Wnioski wierzyciela o podjęcie określonych czynności przez organ egzekucyjny podlegają ocenie pod kątem przyczyn ich złożenia, w celu

²⁶ R. Flejszar, *Sądowa kontrola czynności dyspozycyjnych stron – uwagi de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego*, pod red. K. Markiewicza, A. Torbusa, Warszawa 2014, s. 639.

wykluczenia szykanowania dłużnika w wyniku złożonego przez wierzyciela wniosku (art. 801 § 2–3 k.p.c.)²⁷. Wniosek taki podlega oddaleniu w przypadku ziszczenia się kumulatywnie dwóch przesłanek:

- 1) istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że wniosek nie przyczyni się do prawidłowego toku egzekucji;
- 2) zachodzą uzasadnione podstawy do przyjęcia, że wniosek złożony został wyłącznie w celu szykanowania dłużnika.

Organ egzekucyjny jest zobowiązany do oceny wniosku wierzyciela pod kątem ewentualnego szykanowania dłużnika²⁸. W razie ziszczenia się wskazanych wyżej przesłanek, komornik obligatoryjnie oddali wniosek²⁹. *Notabene*, zdarza się (wcale nierzadko), że ustalenie charakteru wniosku wierzyciela jest dużym wyzwaniem. Dokonywane jest ono wówczas, gdy organ egzekucyjny poweźmie wątpliwość co do tego, czy wniosek nie został złożony wyłącznie w celu szykanowania dłużnika. W doktrynie³⁰ wskazuje się, że komornik może poddać ocenie każdy wniosek wierzyciela o dokonanie czynności egzekucyjnej. Jest to rezultat regulacji zawartej w art. 801 § 2 k.p.c., zgodnie z którą ocenie podlega „wniosek o podjęcie określonych czynności egzekucyjnych lub żądanie złożenia wyjaśnień lub udzielenia informacji w trybie art. 761 (k.p.c. – przyp. aut.)”. Jest to regulacja chroniąca wierzyciela przed nadużyciem prawa przez niego³¹. Wnioski składane przez strony nigdy nie powinny prowadzić do przedłużenia postępowania, czy też do szykanowania strony przeciwnej³².

²⁷ I. Gil [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, I. Gil, Warszawa 2023, art. 801, Nb 6, Legalis.

²⁸ Tak również: D. Zawistowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730–1088*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021, s. 338.

²⁹ R. Kulski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095¹*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, art. 801, Nb 18, Legalis.

³⁰ O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730–1217*, pod red. A. Jakubeckiego, Lex/el. 2019, art. 801; M. Łochowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023, art. 801, Nb 3, Legalis.

³¹ A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478–1217*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2021, art. 801, Lex/el.

³² Por. R. Flejszar, *Sądowa kontrola czynności dyspozycyjnych stron – uwagi de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego*, pod red. K. Markiewicza, A. Torbusa, Warszawa 2014, s. 641.

Należy podzielić zapatrywanie I. Kunickiego³³, który słusznie zauważył, że organ egzekucyjny oddali wniosek wierzyciela wówczas, gdy ma on charakter konstytutywny. Z kolei wnioski składane przez wierzyciela, mimo że przepis prawa nie wiąże z ich wniesieniem żadnych skutków prawnych, mające charakter przypominający czy sygnalizacyjny, nie podlegają oddaleniu przez organ egzekucyjny w związku z art. 801 § 2 i 3 k.p.c. Z takimi wnioskami ustawa nie wiąże żadnych czynności organu egzekucyjnego jako podejmowanych na wniosek wierzyciela. Również czynności, które komornik podejmie po złożeniu przez wierzyciela wniosku, ale dokonywane przez komornika z urzędu, nadal zachowują taki charakter. Oznacza to, że wniosek o zawieszenie postępowania egzekucyjnego oraz o uchylenie wszystkich dokonanych zajęć podlega ocenie także pod kątem ewentualnego szykanowania dłużnika.

Szykanowanie zgodnie z językowym znaczeniem tego terminu oznacza „nękać kogoś, dokuczać komuś, utrudniać komuś działania, ciągle stawiać przeszkody; prześladować kogoś”³⁴. Oczywiście jest, że postępowanie egzekucyjne cechuje się przymusowością, stosowaniem przewidzianych w przepisach prawa środków w celu zaspokojenia roszczeń wierzyciela. W związku z tym wniosek wierzyciela o charakterze szykany dłużnika cechuje się nadmierną uciążliwością, przy jednoczesnej niecelowości takiego wniosku, co oznacza, że nie przyczyni się on do zapewnienia prawidłowego toku egzekucji. A. Jarocha³⁵ określa szykanowanie dłużnika jako kwalifikowaną formę nadużycia prawa procesowego, o której mowa w art. 4¹ k.p.c.

Taki charakter ma wniosek o uchylenie czynności egzekucyjnych i zawieszenie postępowania egzekucyjnego. Dążenie wierzyciela do utrzymywania

³³ I. Kunicki, *Wniosek o wszczęcie egzekucji oraz postępowanie w razie zagrożenia bezskutecznością egzekucji i co do bezzasadnych wniosków wierzyciela. Komentarz do art. 796 i 801 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych*, PPE 2019, nr 10, s. 84.

³⁴ Zob. [online:] <https://sjp.pl/szykanowac> (dostęp 22.06.2023).

³⁵ A. Jarocha [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1 i 2, pod red. T. Zembruskiego, Warszawa 2020, s. 1499.

postępowania egzekucyjnego, mimo jego umorzenia (uchylenia wszystkich zajęć), cechuje się nadmierną uciążliwością dla dłużnika. Jest to forma „zabezpieczenia”³⁶ wierzyciela, która nie została przewidziana w obowiązujących przepisach. Ponadto wniosek wierzyciela nie przyczynia się do prawidłowego przebiegu egzekucji. W końcu celem tego wniosku jest sztuczne utrzymywanie postępowania egzekucyjnego, lecz nie dla zapewnienia skuteczności egzekucji. Jest to swoista „poduszka bezpieczeństwa” dla wierzyciela, który obawia się, że dłużnik nie będzie realizować zawartego porozumienia. Niemniej jednak komornik sądowy nie jest organem „straszakiem”, a postępowanie egzekucyjne nie powinno być traktowane instrumentalnie. W razie nierealizowania zawartej umowy po umorzeniu postępowania egzekucyjnego wierzyciel może ponownie wszcząć egzekucję (art. 826 k.p.c.). Egzekucja nie może przybierać formy szykany dłużnika, a przebieg postępowania egzekucyjnego powinien być ukierunkowany na zaspokojenie wierzyciela³⁷. Wierzyciel również jako dysponent postępowania egzekucyjnego winien dążyć do zakończenia postępowania egzekucyjnego w wyniku zaspokojenia świadczenia wskazanego we wniosku egzekucyjnym. W tym celu powinien podejmować przewidziane w przepisach prawa czynności w celu zwiększenia skuteczności egzekucji (np. złożyć wniosek o poszukiwanie majątku dłużnika i uiścić opłatę od tego wniosku). Jednocześnie wierzyciel powinien informować komornika o znanych mu składnikach majątku dłużnika w celu sprawnego skierowania egzekucji do tych składników.

Należy zwrócić jednak uwagę na ulokowanie art. 801 § 2 i 3 k.p.c. Regulacje te znajdują się między § 1 stanowiącym o sposobach ustalenia majątku dłużnika a § 4 dotyczącym wysłuchania oraz zlecenia

³⁶ Pojęcie „zabezpieczenie” nie zostało użyte w rozumieniu art. 730 k.p.c. i nast.

³⁷ Por. M. Romańska, *Ograniczenia egzekucji sądowej – uporządkowany system odpowiadający warunkom społecznym czy anachroniczne rozwiązania?* [w:] *Aksjologia egzekucji sądowej. W poszukiwaniu optymalnego poziomu ochrony praw wierzyciela i dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym i upadłościowym*, pod red. S. Cieślaka, Sopot 2022, s. 181; J. Szachta, *Kumulacja podstaw umorzenia a wysokość opłaty – opłata stała czy stosunkowa?*, PPE 2020, nr 10, s. 63.

poszukiwania majątku dłużnika. Przepis art. 801 § 2 i 3 k.p.c. zdaje się być oderwany treściowo od sąsiadujących przepisów, które przewidują sposoby określenia składników majątku dłużnika. Zdaniem P. Ryłskiego³⁸ nie należy interpretować art. 801 § 2 i 3 k.p.c. w oderwaniu od § 1 i 4. W ocenie tego autora § 3 i 4 dotyczy wyłącznie wniosków mających na celu ustalenie majątku dłużnika, nie należy stosować go do innych wniosków wierzyciela, ponieważ prowadziłoby to do zbyt daleko idących ograniczeń, z pominięciem lokacji przepisu.

Niezależnie od regulacji dotyczących szykanowania dłużnika (art. 801 § 2–3 k.p.c.) w postępowaniu egzekucyjnym znajdzie zastosowanie art. 4¹ k.p.c. Zakaz nadużycia prawa procesowego (art. 4¹ k.p.c.) ulokowany jest w tytule wstępnym Kodeksu postępowania cywilnego, zatytułowanym „Przepisy ogólne”. Nie znajdzie tutaj zastosowania art. 13 § 2 k.p.c. stanowiący, że przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w Kodeksie postępowania cywilnego³⁹. Ten przepis (art. 13 § 2 k.p.c.) dotyczy części pierwszej – postępowania rozpoznawczego, księgi pierwszej – procesu, a zatem art. 15–505³⁹ k.p.c. Przepisy ogólne zawarte w tytule wstępnym niejako wyjęte zostały przed wszystkie rodzaje postępowań i stosowane są do tych postępowań w takim kształcie, jaki nadał im ustawodawca. Nie zachodzi tutaj odpowiednie stosowanie, lecz stosowanie ich wprost⁴⁰. Zatem art. 4¹ k.p.c. stosowany jest w postępowaniu egzekucyjnym⁴¹.

³⁸ P. Ryłski, *Wnioski wierzyciela złożone „w celu szykany dłużnika” (art. 801 § 2 i 3 KPC)* [w:] *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Nowe wyzwania i perspektywy*, pod red. J. Jagieły, Warszawa 2020, s. 123 i nast.

³⁹ O odpowiednim stosowaniu szeroko: J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa [w:] J. Nowacki, *Studia z teorii prawa*, Zakamycze 2003, s. 451–464.

⁴⁰ Tak również: K. Flaga-Gieruszyńska, *Przeciwdziałanie nadmiernej uciążliwości egzekucji i szykanowaniu dłużnika w świetle postanowień Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Prawa wierzyciela a ochrona dłużnika w egzekucji sądowej. Teoria i praktyka*, pod red. H. Bednorz-Godyń, A. Marciniaka, Warszawa 2022, Legalis.

⁴¹ Tożsame stanowisko wyraził G. Kamiński, *Zakaz nadużycia prawa procesowego (art. 4¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) w postępowaniu egzekucyjnym – zagadnienia wybrane*, PPE 2021, nr 7, s. 5 i nast. Autor – odmiennie niż wskazano w niniejszym opracowaniu – wywodzi stosowanie art. 4¹ k.p.c. z odpowiedniego stosowania art. 13 § 2 k.p.c.

6. Zmiany od dnia 1 lipca 2023 r.

Od dnia 1 lipca 2023 r. zmieniona została treść art. 820 k.p.c.⁴² Dotychczas przepis wskazywał jedynie, że organ egzekucyjny na wniosek wierzyciela zawiesza postępowanie egzekucyjne (art. 820 zd. 1 k.p.c.).

Od dnia 1 lipca 2023 r. postępowanie egzekucyjne nadal zawieszane jest na wniosek wierzyciela, chyba że wniosek wierzyciela zmierza wyłącznie do przedłużenia postępowania egzekucyjnego. Wprowadzono dodatkowo regulację wskazującą na to, że dopuszczalne jest umorzenie postępowania egzekucyjnego w trakcie zawieszenia, jeżeli ujawnią się przesłanki określone w art. 824 § 1 k.p.c. Należy stwierdzić, że przepis ten uległ znacznemu doprecyzowaniu, a zmiany w tym zakresie należy ocenić pozytywnie. Do kategorii wniosków zmierzających do przedłużenia postępowania egzekucyjnego można zaliczyć chociażby wniosek o podjęcie zawieszonego postępowania egzekucyjnego z jednoczesnym wnioskiem o jego zawieszenie. W tym przypadku wierzyciel nie dąży do kontynuowania postępowania egzekucyjnego, a chce uniknąć skutków określonych w art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. Podobnie będzie w odniesieniu do omawianego wniosku o uchylenie wszystkich dokonanych zajęć z wnioskiem o zawieszenie postępowania egzekucyjnego. Również w tym przypadku wolą wierzyciela jest sztuczne utrzymywanie postępowania egzekucyjnego, które zostało zakończone w wyniku wniosku wierzyciela o uchylenie wszystkich zajęć, co stanowi wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego (art. 825 pkt 1 k.p.c.).

Projektodawcy rozwiązania słusznie zwrócili uwagę, że wnioski wierzyciela, mimo że jest on gospodarzem postępowania egzekucyjnego, nie mogą naruszać przepisów bezwzględnie obowiązujących⁴³. Skutkuje

⁴² Art. 820 zmieniony przez art. 1 pkt 109 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

⁴³ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650, zob. [online:] www.sejm.gov.pl (dostęp 21.06.2023).

to również tym, że wnioski o zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie mogą być składane przez wierzycieli instrumentalnie.

7. Podsumowanie

Wniosek wierzyciela o uchylenie wszystkich czynności oraz zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie zapewnia prawidłowego przebiegu postępowania egzekucyjnego. Wniosek ten nie ma na celu czasowego wstrzymania postępowania egzekucyjnego. Służy on wyłącznie wierzycielowi, który chce przymusić dłużnika poprzez utrzymywanie postępowania egzekucyjnego do realizowania postanowień porozumienia. Postępowanie egzekucyjne nie może być traktowane w sposób instrumentalny. Powinno zmierzać do osiągnięcia założonego rezultatu – realizacji normy indywidualno-konkretnej określonej w tytule wykonawczym lub egzekucyjnym.

Istotne znaczenie dla rozpoznawania wniosków wierzycieli zmierzających do obejścia prawa ma cel postępowania egzekucyjnego. Cel ten zostaje wypaczony w związku z żądaniem wierzyciela zawieszenia postępowania egzekucyjnego, które zostało umorzone (w związku z żądaniem uchylenia wszystkich zajęć).

Nie należy jednocześnie zapominać, że zasada dyspozycyjności, choć przejawiająca się w wielu instytucjach, jest również w toku postępowania egzekucyjnego ograniczona. W szczególności zasada dyspozycyjności jednej ze stron kończy się tam, gdzie zaczyna się zasada rozporządzalności drugiej strony⁴⁴. To, że wierzyciel jest gospodarzem postępowania egzekucyjnego, nie oznacza, iż może żądać dokonania przez komornika czynności, które naruszają istotę postępowania egzekucyjnego. Wnioski wierzyciela muszą być zgodne z przepisami bezwzględnie obowiązującymi, bowiem podlegają one badaniu przez organ egzekucyjny.

⁴⁴ Choć często te zakresy ścierają się ze sobą.

Wnioski wierzyciela o zawieszenie postępowania egzekucyjnego wraz z uchyleniem wszystkich zajęć rozpatrywać należy w kategorii nadużycia prawa procesowego (art. 4¹ k.p.c.). Takie wnioski mogą przybierać charakter szykany dłużnika. Oddalenie ich na podstawie art. 801 § 3 k.p.c., a zatem kwalifikowanej formy nadużycia prawa, budzi jednak wątpliwości.

Omawiane wnioski wierzycieli wymagają indywidualnego rozważenia, bowiem ewentualne umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 825 pkt 1 k.p.c. i oddalenie wniosku o zawieszenie zależne jest od podjętych przez organ egzekucyjny czynności, ich skuteczności, a także zakresu żądania wierzyciela. Jeśli wierzyciel żąda uchylenia wszystkich czynności egzekucyjnych i zawieszenia postępowania, niewątpliwie przychylenie się do tego żądania wypaczyłoby cel postępowania egzekucyjnego, a ponadto wprowadziłoby wiele komplikacji, chociażby w razie wniosku o podjęcie postępowania. Podobnie rzecz ma się w odniesieniu do wniosków o umorzenie postępowania egzekucyjnego w zakresie wszystkich skutecznych sposobów egzekucji i zawieszenia postępowania egzekucyjnego. Dokładnej analizy stanu faktycznego sprawy, w tym dokonanych czynności i ich skuteczności, należy dokonać w razie złożenia przez wierzyciela wniosku o uchylenie zajęć składników majątku, do których skutecznie skierowano egzekucję oraz wniosku o zawieszenie postępowania. Wnioski wierzyciela mogą doprowadzić do umorzenia postępowania egzekucyjnego w całości przez organ egzekucyjny, co wykluczy możliwość zawieszenia postępowania egzekucyjnego.

Rozpoznając wniosek wierzyciela o umorzenie postępowania egzekucyjnego w części (w zakresie określonych składników majątku) oraz o jego zawieszenie, należy brać pod uwagę: 1) czy postępowanie egzekucyjne w wyniku realizacji wniosku o umorzenie nie zostanie zakończone; 2) czy cel postępowania egzekucyjnego po podjęciu postępowania egzekucyjnego będzie możliwy do zrealizowania; 3) wolę wierzyciela – czy celem jest zawieszenie postępowania egzekucyjnego i skutki związane z zawieszeniem, czy też wierzyciel złożonym wnioskiem dąży w istocie do umorzenia postępowania.

Omawiane wnioski wierzycieli stanowią przykład dążenia do niecelowego, sztucznego utrzymywania postępowania egzekucyjnego. Ustawodawca nie przewidział zawieszenia postępowania egzekucyjnego, które łączyłoby się z konsekwencjami charakterystycznymi dla umorzenia postępowania egzekucyjnego. Postępowanie egzekucyjne nie jest formą kary czy sankcji dla dłużnika. Nie do przyjęcia są próby wierzycieli uczynienia z postępowania egzekucyjnego formy zabezpieczenia realizacji ugód zawartych z dłużnikami. Nie ma jednocześnie potrzeby wzywania wierzyciela do sprecyzowania złożonego wniosku, bowiem skoro wierzyciel żąda uchylecia wszystkich zajęć, a taki skutek niesie za sobą wyłącznie zakończenie postępowania egzekucyjnego (art. 826 k.p.c.), to wolą wierzyciela jest osiągnięcie określonego skutku – uchylenie zajęć. Oznacza to, że w celu osiągnięcia tego rezultatu niezbędne jest umorzenie postępowania egzekucyjnego, zgodnie z wolą wierzyciela (art. 825 pkt 1 k.p.c.).

dr Joanna Szachta, prawnik w kancelarii komorniczej; ORCID: 0000-0002-8042-8212

Literatura przedmiotu

Adamczuk A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478–1217*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2021.

Bałaaban A., *Głosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 czerwca 2017 r. (sygn. akt P 63/14) w sprawie zgodności z Konstytucją art. 49 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (dotyczącego opłaty stosunkowej za czynności egzekucyjne)*, PPE 2017, nr 11.

Bodio J., Graliński W., *Znaczenie zasady równouprawnienia stron w procesie cywilnym*, *Studia Iuridica Lublinensia* 2016, t. XXV, nr 1.

Flaga-Gieruszyńska K., *Postępowanie egzekucyjne. Zagadnienia ogólne* [w:] *System postępowania cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021.

Flaga-Gieruszyńska K., *Przeciwdziałanie nadmiernej uciążliwości egzekucji i szykanowaniu dłużnika w świetle postanowień Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Prawa wierzyciela a ochrona dłużnika w egzekucji sądowej. Teoria i praktyka*, pod red. H. Bednorz-Godyń, A. Marciniaka, Warszawa 2022.

Flejszar R., *Sądowa kontrola czynności dyspozycyjnych stron – uwagi de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego*, pod red. K. Markiewicza, A. Torbusa, Warszawa 2014.

Gil I. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, I. Gil, Warszawa 2023.

- Jagiela J., *Funkcja (cel) tymczasowej ochrony prawnej* [w:] *Tymczasowa ochrona prawna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2007.
- Jarocho A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1 i 2, pod red. T. Zembrzuskiego, Warszawa 2020.
- Kamiński G., *Zakaz nadużycia prawa procesowego (art. 4¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) w postępowaniu egzekucyjnym – zagadnienia wybrane*, PPE 2021, nr 7.
- Kulski R. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095¹*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.
- Kunicki I., *Wniosek o wszczęcie egzekucji oraz postępowanie w razie zagrożenia bezskutecznością egzekucji i co do bezzasadnych wniosków wierzyciela. Komentarz do art. 796 i 801 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych*, PPE 2019, nr 10.
- Łochowski M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023.
- Marcewicz O. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730–1217*, pod red. A. Jakubeckiego, Lex/el. 2019.
- Marciniak A., *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2008.
- Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019.
- Muliński M., *Zasada nieobciążania ponad potrzebę strony biernej postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego*, Sopot 2017.
- Nowacki J., „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa [w:] J. Nowacki, *Studia z teorii prawa*, Zakamycze 2003.
- Resich Z., *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985.
- Romańska M., *Ograniczenia egzekucji sądowej – uporządkowany system odpowiadający warunkom społecznym czy anachroniczne rozwiązanie?* [w:] *Aksjologia egzekucji sądowej. W poszukiwaniu optymalnego poziomu ochrony praw wierzyciela i dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym i upadłościowym*, pod red. S. Cieślaka, Sopot 2022.
- Rylski P., *Wnioski wierzyciela złożone „w celu szykany dłużnika” (art. 801 § 2 i 3 KPC)* [w:] *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Nowe wyzwania i perspektywy*, pod red. J. Jagiely, Warszawa 2020.
- Studzińska J., *Postępowanie zabezpieczające* [w:] *System postępowania cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021.
- Szachta J., *Kumulacja podstaw umorzenia a wysokość opłaty – opłata stała czy stosunkowa?*, PPE 2020, nr 10.
- Szczurek Z., *Zasady postępowania egzekucyjnego* [w:] *Egzekucja sądowa w prawie polskim*, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2015.
- Uliasz M., *Czy wniosek wierzyciela o uchylenie wszystkich czynności i zawieszenie postępowania jest wnioskiem o zawieszenie postępowania, czy należy go traktować jako wniosek o umorzenie postępowania?*, Z praktyki sędziego, Czytelnia Currendy (dostęp: 20.06.2023).
- Wengerek E., *Zasada równości stron w procesie cywilnym*, PiP 1955, nr 11.
- Wróblewski J., *Norma generalna i norma indywidualna*, Zeszyty Naukowe UŁ Nauki Humanistyczno-Społeczne 1962, seria I, z. 23.
- Zawistowski D. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730–1088*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021.
- Zedler F., *Wybrane zagadnienia reformy postępowania egzekucyjnego w sprawach cywilnych*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1989, z. 1.

Akty prawne

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650, zob. [online:] www.sejm.gov.pl (dostęp 21.06.2023).

Orzecznictwo

Postanowienie SR w Ostrowi Mazowieckiej z dnia 11 maja 2021 r., I Co 106/21, materiały własne.

Postanowienie SR Gdańsk-Południe w Gdańsku z dnia 13 stycznia 2021 r., XII I Co 1600/20, materiały własne.

Postanowienie SR w Słupsku z dnia 23 lutego 2022 r., IX Co 1701/21, materiały własne.

Postanowienie SR w Słupsku z dnia 23 lutego 2022 r., IX Co 1773/21, materiały własne.

STRESZCZENIE **Postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku**

W niniejszym artykule omówiono jedną z procesowych instytucji prawa cywilnego, jaką jest zabezpieczenie spadku. De lege lata przedstawiono regulacje dotyczące zarówno fazy rozpoznawczej, jak i fazy wykonawczej postępowania. Szczególną uwagę zwrócono na sytuacje, z którymi w praktyce może zetknąć się komornik sądowy. Analizę oparto na wypowiedziach zawartych w komentarzach do k.p.c., a także w monografiach z zakresu nauk prawnych, nie zapominając również o istotnych, z punktu widzenia omawianego zagadnienia, wypowiedziach Sądu Najwyższego.

Ponadto w punkcie dziewiątym lapidarnie poruszono kwestie fiskalne związane z należną komornikowi sądowemu opłatą w zestawieniu z koncepcją, która przyświecała ustawodawcy wprowadzającemu w życie przepisy ustawy o kosztach komorniczych.

Słowa kluczowe: zabezpieczenie spadku, środki zabezpieczenia, wykonanie postanowienia, funkcja ochronna

SUMMARY **Proceedings for Securing Inheritance**

This article discusses one of trial institutions in civil law, namely security of inheritance. Regulations have been presented de lege lata concerning both the recognition phase and the executive phase of proceedings. Special attention has been paid to situations that may be faced by a bailiff in practice. The analysis has been based on comments on the Code of Civil Proceedings as well as monographs on legal sciences, not forgetting also about utterances of the Supreme Court that matter for the issue under discussion.

Moreover, in point nine fiscal issues have been discussed briefly, related to a fee due to a bailiff, in comparison to the idea that was behind the introduction of the Act on bailiff costs by the legislator.

Keywords: inheritance security, means of security, execution of decision, protective function

Postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku

1. Wprowadzenie

Postępowanie w sprawie o zabezpieczenie spadku jako instytucja postępowania cywilnego jest emanacją jednej z jego ogólnych funkcji, tj. funkcji ochronnej. W założeniu ma ona zapewniać prawną ochronę określonym przez ustawodawcę interesom – indywidualnym, społecznym czy gospodarczym. W prawie materialnym próżno szukać regulacji dotyczących zabezpieczenia spadku, co czyni je *stricte* instytucją procesową, a więc odstępstwem od zasady wzajemnego uzupełniania się norm o charakterze materialnym i procesowym w instytucjach spadkowych.

Przepisy dotyczące stadium rozpoznawczego postępowania w przedmiocie zabezpieczenia spadku znajdują się w art. 633–636² Kodeksu postępowania cywilnego¹, natomiast stadium wykonawcze uregulowane zostało w art. 638²–638⁶ k.p.c. Wskazane przepisy k.p.c. regulują zabezpieczenie spadku w sposób częściowy, bowiem szczegółowy tryb zabezpieczenia normuje wydane na podstawie delegacji zawartej w art. 639 k.p.c. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 2015 r. w sprawie niektórych czynności dokonywanych w ramach zabezpieczenia spadku².

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 z późn. zm.); dalej: k.p.c.

² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 2015 r. w sprawie niektórych czynności dokonywanych w ramach zabezpieczenia spadku (Dz.U. z 2015 r., poz. 1643); dalej: r.c.z.s.

Ponadto, jeżeli postępowanie nie zostało w sposób szczególny unormowane w wyżej wymienionych przepisach, zastosowanie mają przepisy ogólne postępowania nieprocesowego (art. 506–525 k.p.c.) oraz w związku z art. 13 § 2 k.p.c. – przepisy o procesie.

W piśmiennictwie podkreśla się samoistny charakter postępowania w przedmiocie zabezpieczenia spadku, ze wskazaniem, że ma ono na celu zapewnienie tymczasowej, doraźnej ochrony prawnej³. Tym samym w polskiej procedurze cywilnej znajduje się wiele terminologicznie i funkcjonalnie podobnych postępowań, które w swoim założeniu mogą realizować cele zbliżone do omawianego postępowania⁴. Przyjmując za M. Uliaszem, należy wymienić tu m.in.: postępowanie o udzielenie zabezpieczenia roszczeń (art. 730 i n. k.p.c.), postępowanie o sporządzenie spisu inwentarza (art. 637 i n. k.p.c.), postępowanie w przedmiocie zarządu nad nieobjętym spadkiem (art. 666 i n. k.p.c.), czy też czynności dokonywane przez wykonawcę testamentu (art. 986¹ Kodeksu cywilnego)⁵.

Podobieństwa i różnice między omawianym zagadnieniem a rzeczonymi instytucjami pokrewnymi doczekały się w literaturze przedmiotowej szerokiego monograficznego omówienia. Tym samym z uwagi na ograniczone ramy niniejszego opracowania zdecydowano się wyłącznie na zasygnalizowanie tematyki⁷.

³ M. Dziewulska, J. Świeczkowski, J. Urban [w:] *Zabezpieczenie spadku i spis inwentarza. Komentarz do art. 627–639 k.p.c.*, pod red. J. Świeczkowskiego, Warszawa 2017, s. 27; M. Uliasz [w:] *idem*, *Postępowanie w sprawach o zabezpieczenie spadku, spis inwentarza i wykaz inwentarza*, Warszawa 2016, s. 21; E. Wieczorek, *Zabezpieczenie roszczeń i praw w sądowym postępowaniu zabezpieczającym* [w:] *Wokół problematyki cywilnoprosesowej. Studium teoretycznoprawne. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Profesora Kazimierza Korzana*, pod red. A. Nowaka, Katowice 2001, s. 294; K. Korzan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986, s. 9; A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe. Komentarz*, Tom IVB, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2018, art. 634, nb 4, Legalis.

⁴ M. Walasik, *Zabezpieczenie spadku obejmującego rachunek bankowy*, PS 2010, nr 1, s. 51–74.

⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r., poz. 1360 ze zm.); dalej: k.c.

⁶ M. Uliasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 23–29.

⁷ *Ibidem*.

2. Właściwość sądu w sprawach o zabezpieczenie spadku

Zgodnie z przepisem art. 633 § 1 k.p.c. właściwość miejscową sądu rejonowego zabezpieczającego spadek, w zależności od przedmiotu zabezpieczenia, ustala się na podstawie położenia rzeczy (zarówno nieruchomości, jak i rzeczy ruchomych) będących w chwili otwarcia spadku we władaniu spadkodawcy (art. 633 § 1 zd. 1 k.p.c.)⁸, miejsca zamieszkania lub pobytu osoby zobowiązanej z tytułu prawa majątkowego (art. 27–30 k.p.c. w zw. z art. 633 § 1 zd. 2 k.p.c.), a gdy takiej osoby nie ma – sądu, w którego okręgu znajduje się przedmiot świadczenia lub prawa⁹. Jeżeli wykonanie prawa majątkowego jest związane z posiadaniem dokumentu, właściwy jest sąd, w okręgu którego znajduje się ten dokument¹⁰.

Ratio legis takiego rozwiązania tłumaczone jest potrzebą sprawnego działania sądu. Jednocześnie może dojść do sytuacji, w której przedmiotem zabezpieczenia są rzeczy (prawa majątkowe) położone w okręgach różnych (właściwych) sądów. Mankamentem takiego określenia właściwości jest ryzyko prowadzenia postępowań zabezpieczających spadek po tożsamym podmiotowo spadkodawcy przez różne sądy, a w rezultacie – różnych komorników sądowych¹¹.

Należy zaznaczyć, że unormowanie z art. 633 k.p.c. jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 628 k.p.c.¹²

2.1. Obowiązek notyfikacyjny

Zgodnie z art. 633 § 2 k.p.c. sąd, który nie jest sądem spadku w rozumieniu art. 628 k.p.c., zawiadamia sąd spadku o dokonaniu zabezpieczenia,

⁸ W toku postępowania nie jest wymagane badanie, czy przedmiot zabezpieczenia w istocie jest częścią praw majątkowych spadku zgodnie z art. 922 k.c., wystarczające jest faktyczne władanie nad rzeczą przez spadkodawcę.

⁹ Np. prawa własności intelektualnej, prawa udziałowe.

¹⁰ Np. weksel, książeczka oszczędnościowa, czek.

¹¹ Należy zgodzić się z T. Radkiewiczem [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 459–1217*, pod red. T. Szancity, Warszawa 2023, art. 633, nb. 2, Legalis, że jeżeli zabezpieczenie spadku następuje na wniosek, to wybór właściwego sądu należy do wnioskodawcy na podstawie art. 43 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

¹² M. Dziewulska, J. Świeczkowski, J. Urban [w:] *Zabezpieczenie spadku...*, *op. cit.*, s. 22–23.

jego uchyleniu oraz zmianie środka zabezpieczenia, przesyłając odpisy postanowień wydanych w tym przedmiocie¹³.

2.2. Referendarz sądowy

Zgodnie z dyspozycją art. 509¹ § 3 k.p.c. czynności w postępowaniu w przedmiocie zabezpieczenia spadku nie mogą być dokonywane przez referendarza sądowego. Tym samym mocą art. 759 § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 638² § 4 k.p.c. referendarz sądowy **nie jest** uprawniony do podejmowania czynności nadzorczych względem komornika lub rozpoznawania skarg na czynności komornika w toku fazy wykonawczej postępowania.

2.3. Przepisy szczególne

Dla jasności wyводу należy zwrócić uwagę na przepisy szczególne dotyczące określenia jurysdykcji sądu w sprawach o zabezpieczenie spadku.

Problematyka spraw spadkowych, w których polskim sądom nie przysługuje jurysdykcja krajowa, uregulowana została w art. 1139–1142 k.p.c.; zabezpieczenie przez kapitana mienia pozostającego po zmarłym w trakcie podróży statkiem reguluje art. 71 ustawy z dnia 18 września 2001 r. – Kodeks morski¹⁴; o konieczności zabezpieczenia przez dowódcę statku powietrznego mienia po zmarłym na polskim statku powietrznym traktuje art. 114 ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze¹⁵; natomiast zabezpieczenie spadku przez konsula uregulowano w art. 22 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne¹⁶.

W zakresie ustalenia jurysdykcji krajowej w sprawach o zabezpieczenie spadku i spis inwentarza o charakterze transgranicznym, w relacjach między państwami członkowskimi UE (z wyłączeniem Irlandii i Danii)

¹³ T. Radkiewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, art. 633, nb 3 zaznacza, że w zawiadomieniu sąd powinien wskazać na zastosowane środki zabezpieczenia, o ile *explicite* nie wynikają z treści sentencji postanowienia.

¹⁴ Dz.U. z 2018 r., poz. 2175 ze zm.

¹⁵ Dz.U. z 2022 r., poz. 1235.

¹⁶ Dz.U. z 2023 r., poz. 199.

należy sięgnąć do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego¹⁷ oraz wiążących Polskę umów międzynarodowych. Materię tę uzupełniają przepisy art. 1108 i 1110¹ k.p.c.¹⁸

3. Podstawa zabezpieczenia

Jak stanowi art. 634 k.p.c., spadek zabezpiecza się, gdy zostanie uprawdopodobnione, że z jakiegokolwiek przyczyny grozi naruszenie rzeczy lub praw majątkowych, które w chwili otwarcia spadku były we władaniu lub należały do spadkodawcy, zwłaszcza przez usunięcie, uszkodzenie, zniszczenie lub nieusprawiedliwione rozporządzenie.

Użyte przez prawodawcę pojęcie „spadek” jest niefortunne, bowiem może sugerować, że przedmiotem zabezpieczenia jest cały spadek w rozumieniu art. 922 k.c., natomiast zakresem komentowanego przepisu objęte są tylko te składniki majątkowe, co do których powstał stan zagrożenia. Jednocześnie zabezpieczeniu mogą podlegać **wyłącznie** aktywa¹⁹.

Zakres przedmiotowy aktywów podlegających zabezpieczeniu w rozumieniu art. 634 k.p.c. jest szerszy niż pojęcie spadku użyte w art. 922 k.c., bowiem środki zabezpieczenia można zastosować do przedmiotów niebędących własnością spadkodawcy, a które w chwili otwarcia spadku były w jego władaniu (faktyczne władztwo, nawet bez tytułu prawnego)²⁰.

Zgodnie z art. 636² k.p.c. w zw. z art. 981¹ k.c. zabezpieczenie przedmiotu zapisu windykacyjnego następuje według przepisów dotyczących zabezpieczenia spadku²¹.

¹⁷ Dz.Urz. UE L Nr 201, s. 107 ze zm.; dalej: rozporządzenie Nr 650/2012.

¹⁸ W zakresie, w którym dane zagadnienie nie zostało unormowane w zawartej przez RP umowie międzynarodowej albo prawie unijnym, zob. art. 91 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

¹⁹ M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 34.

²⁰ *Ibidem*, s. 36.

²¹ Zgodnie z art. 981¹ k.c. w rozrządzeniu testamentowym sporządzonym w formie aktu notarialnego spadkodawca może postanowić, że oznaczona osoba – z chwilą

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 9 stycznia 2012 r. stwierdził, że „istota uprawdopodobnienia sprowadza się do przekonania sądu (jeżeli postępowanie nie jest wszczęte z urzędu – przyp. aut.) o przynajmniej prawdopodobieństwie tych faktów, na które powołała się strona wnosząca o zabezpieczenie spadku, a przekonanie powinno się opierać na obiektywnych przesłankach wynikających z zawartych we wniosku twierdzeń”²². Zastosowanie ma zatem art. 243 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²³

W nauce prawa postępowania cywilnego zgodnie przyjmuje się, że katalog przyczyn zagrożenia majątku spadkowego ma charakter otwarty i stanowi jedynie przykładowe wyliczenie²⁴. Rzeczony przepis art. 634 k.p.c. nie ma zatem zastosowania do przypadków, w których do naruszenia składników majątkowych już doszło²⁵.

Użyte w przepisie sformułowanie „jakiegokolwiek przyczyny” prowadzi do stwierdzenia, że źródło pochodzenia zagrożenia jest irrelewantne²⁶. W doktrynie M. Uliasz dokonał klasyfikacji naruszeń na te o charakterze obiektywnym, tj. niezależne od ludzkiej woli, oraz o charakterze subiektywnym, tj. wynikające z woli człowieka oraz związane z jego działaniem²⁷.

otwarcia spadku – nabywa przedmiot zapisu, którym może być rzecz oznaczona co do tożsamości, zbywalne prawo majątkowe, przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne, ustanowienie na rzecz zapisobiorcy użytkowania lub służebności, a także ogół praw i obowiązków współnika spółki osobowej.

²² Postanowienie SN z dnia 9 stycznia 2012 r., II UZ 46/11, Legalis nr 471286; postanowienie SN z dnia 21 lutego 2013 r., III CNP 2/13, Lex nr 1311757.

²³ Uprawdopodobnienie stanowi swoiste ułatwienie wykazywania swoich racji bez konieczności zachowania rygorów postępowania dowodowego – zob. postanowienie SN z dnia 18 kwietnia 2019 r., II CZ 7/19, Legalis nr 1901146.

²⁴ M. Uliasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 57–58; A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe...*, *op. cit.*, art. 634, nb 12; J. Studzińska [w:] *Postępowanie nieprocesowe*, pod red. E. Gapskiej, J. Studzińskiej, Warszawa 2015, s. 718, zalicza do tego również niebezpieczeństwo przerobienia rzeczy albo jej połączenia z inną rzeczą.

²⁵ Tak słusznie A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe...*, *op. cit.*, art. 634, nb 11.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ M. Uliasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 57–58, jako przykład naruszeń o charakterze obiektywnym wymienił naturalną degradację rzeczy pozostającej po spadkodawcy oraz zbliżający się termin przedawnienia roszczenia, natomiast jako przykład naruszeń o charakterze subiektywnym wymienił celowe niszczenie rzeczy pozostającej po spadkodawcy.

Powszechnie przyjmuje się, że zabezpieczenie spadku może nastąpić w każdym czasie, niekoniecznie bezpośrednio po otwarciu spadku²⁸. Z uwagi na samoistny charakter postępowania w przedmiocie zabezpieczenia można go dokonać niezależnie od wszczęcia tudzież trwania innych postępowań dotyczących tego samego spadku (np. postępowania o stwierdzenie nabycia spadku).

Według dominującego w doktrynie poglądu objęcie spadku przez choćby jednego ze spadkobierców jest przeszkodą do zabezpieczenia spadku. Zdaniem wielu komentatorów w sukurs temu stanowisku idzie rozumienie przepisu art. 635 § 3 pkt 1 k.p.c. *a contrario*, który stanowi, że zabezpieczenie spadku dokonywane jest z urzędu m.in. wtedy, gdy sąd poweźmie wiadomość, iż spadkobierca jest nieznanym lub nieobecny. Potęguje to również brzmienie art. 636¹ § 2 k.p.c. – tj. sąd z urzędu uchyla zabezpieczenie, jeżeli ustała potrzeba zabezpieczenia, a w szczególności gdy zgłosi się spadkobierca legitymujący się prawomocnym postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku albo zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia w celu objęcia spadku albo wykonawca testamentu lub kurator spadku w celu przejęcia zarządu majątkiem spadkowym. Pogląd ten, jak się wydaje, daje prymat założeniu, że objęcie spadku przez osobę uprawnioną gwarantuje jego ochronę, niezależnie od jej intencji co do dalszego postępowania²⁹.

²⁸ J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, art. 634, nb 4, Lex; P. Prus [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 478–1217*, pod red. M. Manowskiej, Lex/el. 2022, art. 634, nb 4; T. Żyznowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Art. 506–729*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021, art. 634; M. Dziewulska, J. Świeczkowski, J. Urban [w:] *Zabezpieczenie spadku...*, *op. cit.*, s. 28.

²⁹ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2019, art. 634, nb 3, Legalis; J. Gudowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 634, nb 4, Lex; P. Prus [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 634, nb 4; T. Żyznowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 634; M. Dziewulska, J. Świeczkowski, J. Urban [w:] *Zabezpieczenie spadku...*, *op. cit.*, s. 28; A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe...*, *op. cit.*, art. 634, nb 14; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004, s. 288; J. Polickiewicz [w:] J. Polickiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1973, s. 242; J. Studzińska [w:] *Postępowanie nieprocesowe...*, *op. cit.*, s. 718; M. Walasik, *Zabezpieczenie spadku...*, *op. cit.*, s. 57–58.

Drugi z poglądów prezentowany przez M. Uliasz wskazuje na możliwość zabezpieczenia poszczególnych praw lub praw majątkowych mimo objęcia spadku przez spadkobiercę³⁰. Przywołany autor podnosi, że wyniki wykładni gramatycznej przepisów art. 634 k.p.c. oraz art. 633 § 3 pkt 1 k.p.c. nie dostarczają podstaw do przyjęcia, iż po objęciu spadku nie jest dopuszczalne jego zabezpieczenie. Ponadto nie wyklucza, że może dojść do sytuacji, w której nawet pomimo wystąpienia przesłanki z art. 636¹ § 2 k.p.c. będzie brakowało podstaw do uchylenia zabezpieczenia, podając jako przykład sytuację, gdy zabezpieczenia dokonano na wniosek wierzyciela, który uprawdopodobnił, że to właśnie spadkobierca legitymujący się postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku chce podjąć działania zmierzające do roztrwonienia majątku spadkowego. Argumentuje również, że zabezpieczenie spadku służy ochronie praw i interesów osób trzecich (zapisobierców, wierzycieli, uprawnionych do zachowku), natomiast nie są oni legitymowani do skorzystania z trybu właściwego do regulowania spraw pomiędzy spadkobiercami, przewidzianego dla spraw dotyczących zarządu związanego ze współwłasnością i użytkowaniem (art. 200–209 k.c. i art. 611–616 k.p.c. w zw. z art. 1035 k.c.), co prowadziłoby do naruszenia ich interesów.

Oba poglądy mają swoje uzasadnienie, natomiast należy podjąć próbę zaprezentowania stanowiska pośredniego.

Fizyczne przejęcie władztwa nad spadkiem przez spadkobiercę może nastąpić przed uzyskaniem prawomocnego postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, czy też sporządzeniem aktu poświadczenia dziedziczenia, a więc przesłanek obligujących sąd do uchylenia skutków zabezpieczenia³¹. Tym samym wydaje się, że celem zapewnienia należytej ochrony spadku w okresie pomiędzy zdarzeniem faktycznym a prawnym należy dopuścić możliwość zabezpieczenia spadku³².

³⁰ M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 60–62.

³¹ Nie następuje tu upadek z mocy prawa.

³² J. Pietrzykowski, K. Pietrzykowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095¹*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, art. 634, nb 1, Legalis.

Zbyt daleko idący wydaje się pogląd, że objęcie spadku przez spadkobiercę nie eliminuje zagrożenia interesów osób trzecich (zapisobierców, wierzycieli, uprawnionych do zachowku) i tym samym dopuszczalne jest jego zabezpieczenie. Co prawda osoby te nie są uprawnione do skorzystania z trybów przewidzianych dla spadkobierców (art. 200–209 k.c. i art. 611–616 k.p.c. w zw. z art. 1035 k.c.), natomiast nic nie stoi na przeszkodzie, aby dochodziły swoich racji w trybie dla nich właściwym wraz z wnioskiem w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia w trybie art. 730 i n. k.p.c. ze wskazaniem na swój interes prawny³³. Zabezpieczenie spadku co do zasady ma zapewnić tymczasową ochronę prawną składnikom spadku, nie zaś realizację konkretnego uprawnienia osób trzecich, które mogą podjąć działania we własnym zakresie³⁴. Tym samym autor niniejszego artykułu uważa, że objęcie spadku przez spadkobiercę (po wystąpieniu przesłanek z art. 636¹ § 2 k.p.c.) jest przeszkodą do wszczęcia postępowania w przedmiocie zabezpieczenia spadku.

4. Osoby uprawnione do złożenia wniosku

4.1. Zabezpieczenie na wniosek

Zabezpieczenia spadku sąd dokonuje na wniosek lub z urzędu. Wniosek może zgłosić każdy, kto uprawdopodobni, że jest spadkobiercą, uprawnionym do zachowku lub zapisobiercą, a ponadto wykonawca testamentu, zarządca sukcesyjny, tymczasowy przedstawiciel, współwłaściciel rzeczy, współuprawniony co do praw pozostałych po spadkodawcy, wierzyciel mający pisemny dowód należności przeciwko spadkodawcy oraz Skarb Państwa reprezentowany przez naczelnika właściwego urzędu skarbowego (art. 635 § 2 k.p.c.)³⁵.

³³ Np. powództwo o wykonanie zapisu, powództwo o wydanie przedmiotu zapisu zapisobiercy, powództwo o zasądzenie świadczenia.

³⁴ A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe...*, *op. cit.*, art. 634, nb 14; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 634, nb 3.

³⁵ Więcej o „uprawdopodobnieniu” w punkcie trzecim niniejszego opracowania.

To taksatywne wyliczenie należy jednak uzupełnić o prokuratora³⁶, Rzecznika Praw Obywatelskich³⁷ oraz Rzecznika Praw Dziecka³⁸ – jako podmioty publiczne będące gwarantami interesu społecznego.

W literaturze przedmiotu, z uwagi na zróżnicowane przesłanki rozstrzygające o legitymacji czynnej, zaproponowano podział wyżej wymienionych podmiotów na trzy grupy³⁹:

- 1) podmioty uprzywilejowane (spadkobierca, osoba uprawniona do zachowku, zapisobierca). Ich uprzywilejowanie wynika z konieczności wyłącznie uprawdopodobnienia swoich twierdzeń;
- 2) podmioty obowiązane do udowodnienia swojej legitymacji czynnej (wykonawca testamentu, zarządca sukcesyjny, tymczasowy przedstawiciel, współwłaściciel rzeczy należącej do spadku, współuprawniony z tytułu praw pozostałych po spadkodawcy, wierzyciel mającego pisemny dowód [prywatny czy urzędowy] należności przeciwko spadkodawcy);
- 3) podmioty o szczególnej pozycji w postępowaniu cywilnym (prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich, Skarb Państwa reprezentowany przez naczelnika urzędu skarbowego). W ich przypadku wystarczające jest powołanie się na odpowiedni przepis ustawy legitymujący ich do wszczęcia postępowania⁴⁰.

Wobec braku regulacji szczególnej krąg uczestników określony będzie na podstawie art. 510 k.p.c.

4.2. Zabezpieczenie z urzędu

Z urzędu sąd zabezpieczy spadek, jeżeli (art. 635 § 3 k.p.c.):

- 1) spadkobierca jest nieznany;
- 2) spadkobierca jest nieobecny;

³⁶ Art. 7 k.p.c.

³⁷ Art. 14 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 958).

³⁸ Art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 922).

³⁹ M. Uliasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 47.

⁴⁰ A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe...*, *op. cit.*, art. 635, nb 14.

- 3) spadkobierca nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych i nie ma ustawowego przedstawiciela;
- 4) organ administracji rządowej albo organ jednostki samorządu terytorialnego zastosował niezbędne środki tymczasowe ze względu na grożące niebezpieczeństwo naruszenia rzeczy, które w chwili otwarcia spadku były we władaniu spadkodawcy.

Wobec wystąpienia chociażby jednej z powyższych przesłanek sąd może zabezpieczyć spadek. Nie należy jednak ich rozpatrywać w oderwaniu od dyspozycji art. 634 k.p.c. Oznacza to, że nawet wobec wystąpienia jednej z przesłanek zabezpieczenia z art. 635 § 3 k.p.c., gdy jednocześnie nie zostało uprawdopodobnione, iż rzeczom lub prawom majątkowym należącym do spadku grozi naruszenie, sąd nie jest uprawniony do zabezpieczenia spadku⁴¹.

Zgodnie z art. 521 § 1 k.p.c. postanowienie jest wykonalne po uprawnieniu się. Dyspozycja art. 635 § 5 k.p.c. jest natomiast regulacją szczególną, bowiem postanowienie o zabezpieczeniu spadku oraz zmianie środka zabezpieczenia podlega wykonaniu z chwilą jego wydania. Z uwagi na specyfikę postępowania oraz konieczność podejmowania decyzji bez zbędnej zwłoki jest to odmienność uzasadniona.

Sąd może wstrzymać wykonanie zaskarżonego postanowienia do czasu rozstrzygnięcia zażalenia (art. 635 § 6 zd. 2 k.p.c.).

4.3. Zaskarżalność

Wydaje się również, że począwszy od dnia 18 października 2015 r., wraz ze zmianą treści art. 635 § 6 k.p.c. poprzez użycie sformułowania: „Na postanowienie **w przedmiocie** zabezpieczenia spadku przysługuje zażalenie”, zamiast: „Na postanowienie sądu **w sprawie** zabezpieczenia spadku przysługuje zażalenie”, przesądzono szczególny charakter przepisu art. 635 § 6 zd. 1 k.p.c. względem art. 518 k.p.c.⁴²

⁴¹ T. Radkiewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, art. 635, nb 6.

⁴² Zob. art. 2 ust. 5 ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw z dnia 20 marca 2015 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 539) oraz druk sejmowy VII kadencji nr 2707.

Tym samym w obecnie obowiązującym stanie prawnym zarówno na postanowienie co do „istoty sprawy” (pozytywne i negatywne postanowienia w przedmiocie dokonania zabezpieczenia spadku), jak i wydane „w sprawie” (zmiany środka zabezpieczenia, uchylecia zabezpieczenia) **przysługuje zażalenie, nie zaś apelacja**⁴³.

Stosownie do art. 519¹ § 4 pkt 3 k.p.c. w sprawach dotyczących zabezpieczenia spadku skarga kasacyjna nie przysługuje.

4.4. Zmiana lub uchylenie środka zabezpieczenia

Ratio legis przepisu art. 636¹ § 1 k.p.c. to umożliwienie sądowi dokonania z urzędu zmiany środka zabezpieczenia wobec stwierdzenia, że zastosowany pierwotnie środek jest nieodpowiedni⁴⁴.

Użycie w treści przepisu sformułowania „z urzędu” może *prima facie* być o tyle mylące, że w większości przypadków sąd o konieczności zmiany zastosowanego środka zostanie powiadomiony przez komornika sądowego, wnioskodawców czy uczestników⁴⁵. Postanowienie jest jednak w każdym przypadku wydawane z urzędu, natomiast taka informacja ma wyłącznie charakter sygnalizacyjny⁴⁶.

Zmiana środka zabezpieczenia jest dokonywana przez sąd, który wydał postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia spadku na posiedzeniu niejawnym⁴⁷.

⁴³ Obowiązująca od dnia 1 stycznia 1965 r. do dnia 18 października 2015 r. treść przepisu dotyczącego przysługującego środka zaskarżenia była przedmiotem dyskusji. Wskazywano w doktrynie, że postanowienie w przedmiocie dokonania zabezpieczenia spadku jest postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, a więc stosownie do treści art. 518 k.p.c. przysługuje na nie apelacja, nie zaś zażalenie. Za tym rozwiązaniem opowiedziała się również judykatura w uchwale SN z dnia 17 czerwca 1998 r., III CZP 19/98, Legalis nr 42993. Ustawodawca dostrzegając poruszony w doktrynie problem, zdecydował się na nowelizację treści art. 635 § 6 k.p.c., jednoznacznie przesądzając o przysługującym środku zaskarżenia.

⁴⁴ Sąd może również zastosować dodatkowy środek zabezpieczenia bądź zmienić go tylko w zakresie konkretnego przedmiotu.

⁴⁵ Przy czym w żaden sposób nie wyłącza to możliwości uzyskania takich informacji przez sąd z urzędu (np. przy rozpatrywaniu innej sprawy, sprawowaniu nadzoru nad komornikiem sądowym).

⁴⁶ M. Uliasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 110.

⁴⁷ Wskazuje na to wykładnia rozszerzająca art. 633 k.p.c., tj. skoro sąd jest właściwy do orzeczenia w przedmiocie zabezpieczenia spadku, to i jest właściwy do zmiany jego środka.

Z analizy treści przepisu art. 636¹ § 2 k.p.c. wynika, że do uchylenia zabezpieczenia spadku dochodzi w sytuacji ustania potrzeby jego dalszego zabezpieczenia. Ta dość ogólnie sformułowana przesłanka została szerzej rozwinięta w dalszej części komentowanego przepisu o dwie przykładowe przyczyny⁴⁸.

Pierwsza z nich to zgłoszenie się spadkobiercy legitymującego się prawomocnym postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku albo zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia w celu objęcia spadku (art. 1025 § 2 k.c. i art. 1027 k.c.). W przypadku spadku otwartego od dnia 17 sierpnia 2015 r. spadkobierca może wykazać swoje prawa także europejskim poświadczeniem spadkowym⁴⁹.

Drugą z przesłanek to zgłoszenie się uprawnionego podmiotu (wykonawcy testamentu albo tymczasowego przedstawiciela lub kuratora spadku) w celu przejęcia zarządu nad majątkiem spadkowym.

W celu uchylenia zabezpieczenia konieczne jest wydanie przez sąd postanowienia – nie następuje tutaj upadek z mocy prawa⁵⁰. Postanowienie uchylające podlega zaskarżeniu zażaleniem (art. 635 § 6 k.p.c.).

Z uwagi na brak regulacji szczególnej należy uznać, że jest ono wykonalne z dniem jego uprawnomocnienia (art. 521 § 1 k.p.c.).

Uchylenie zabezpieczenia przez sąd i tym samym zakończenie postępowania w przedmiocie zabezpieczenia spadku nie implikuje konieczności wydania przez komornika postanowienia o umorzeniu postępowania wykonawczego⁵¹. Z pragmatycznych względów powinien on jednak zawiadomić znanych mu uczestników, wnioskodawców czy spadkobierców o umorzeniu postępowania.

⁴⁸ Na ich przykładowy charakter wskazuje zwrot „w szczególności”.

⁴⁹ Zob. art. 1142¹ k.p.c. wprowadzony ustawą z dnia 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1137).

⁵⁰ T. Radkiewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, art. 636, nb 2.

⁵¹ M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 113.

5. Środki zabezpieczenia spadku

5.1. Wybór odpowiedniego środka zabezpieczenia

Zgodnie z art. 636 § 1 zd. 1 k.p.c. sąd – a jeżeli określenie środka zabezpieczenia w postanowieniu o zabezpieczeniu spadku nie jest możliwe, także komornik (zdanie 2 cytowanego przepisu) – stosuje taki środek zabezpieczenia, jaki uzna za stosowny. Komornik sądowy nie ma natomiast pełnej swobody w wyborze środka zabezpieczenia, gdyż podlega ograniczeniom z art. 636 § 6 k.p.c. i art. 638³ § 2 k.p.c.⁵²

Wybór oraz zmiana środka zabezpieczenia powinna nastąpić w formie postanowienia, niezależnie od tego, czy jest dokonywana z urzędu czy na wniosek (art. 636¹ § 1 k.p.c.).

Jedynym ograniczeniem w wyborze środka jest użyte w przepisie ogólne sformułowanie „odpowiedni”. M. Uliasz zaproponował, aby w tym celu zastosować przez analogię art. 730¹ § 3 k.p.c. oraz art. 799 § 1 zd. 2 k.p.c.⁵³ Takie rozwiązanie należy uznać za racjonalne.

Wypada jednak podkreślić, że w praktyce określenie „odpowiedniego” środka zabezpieczenia przy uwzględnieniu np. wielości przedmiotów podlegających zabezpieczeniu, czy też skomplikowanego stanu faktycznego może nastroczać problemów. Jednakże z tych samych powodów dyspozycja omawianego przepisu musi mieć charakter ogólny oraz pozostawać w dużej mierze elastyczna. Próby kazuistycznego rozbudowania art. 636 k.p.c. byłyby niefortunne.

5.2. Zakres przedmiotowy

Wskazany w art. 636 § 2 zd. 1 k.p.c. katalog nie ma charakteru zamkniętego⁵⁴. Wymienione tam środki zabezpieczenia powszechnie nazywane

⁵² Komornik nie może zatem samodzielnie złożyć przedmiotów podlegających zabezpieczeniu do depozytu sądowego, a także zarządzić sprzedaży ruchomości spadkowych ulegających szybkiemu zepsuciu.

⁵³ M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie..., op. cit.*, s. 86.

⁵⁴ Z uwagi na zwrot „w szczególności”.

są w doktrynie środkami nazwanymi⁵⁵. Zastosowanie jednego środka zabezpieczenia nie wyłącza zastosowania innych, równocześnie lub kolejno (art. 636 § 2 zd. 2 k.p.c.).

5.2.1. Spis majątku ruchomego i oddanie go pod dozór

Pierwszym z wymienionych w art. 636 § 2 k.p.c. środków zabezpieczenia jest spis majątku ruchomego i oddanie go pod dozór. W postępowaniu rozpoznawczym sąd, wybierając ten środek zabezpieczenia, nie ma w obowiązku zindywidualizowania każdej z ruchomości, przy czym w miarę możliwości powinien określić ten majątek w sposób ogólny⁵⁶.

Wobec dozorczy ustanowionego w toku postępowania o zabezpieczenie spadku stosuje się odpowiednio przepisy art. 855–862 k.p.c. (art. 636 § 4 k.p.c.).

Nic nie stoi na przeszkodzie, aby dozorcą ustanowić wnioskodawcę czy uczestnika postępowania. Z oczywistych względów może to być również osoba trzecia⁵⁷. Jeżeli wyrażą oni wolę sprawowania dozoru na etapie złożenia wniosku o zabezpieczenie spadku, sąd powinien ustanowić dozorcę już w fazie rozpoznawczej. Jeżeli jednak w toku fazy wykonawczej zajdą przesłanki z art. 860 k.p.c., to komornik poprzez odesłanie z art. 636 § 4 k.p.c. będzie uprawniony do zmiany dozorczy wyznaczonego przez sąd⁵⁸. Odmienne zapatrywanie prowadziłoby *de facto* do znacznego obniżenia sprawności postępowania, a co za tym idzie, sprzeniewierzenia się jednemu z jego podstawowych założeń.

Na podstawie art. 858 § 1 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 636 § 4 k.p.c. dozorczy przysługuje prawo żądania wynagrodzenia za wykonywane czynności oraz zwrot poniesionych wydatków. Nie przekonuje natomiast zaprezentowane w doktrynie stanowisko, że w sytuacji ustanowienia dozorcą

⁵⁵ M. Ułasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 85; A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe...*, *op. cit.*, art. 636, nb 5.

⁵⁶ A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe...*, *op. cit.*, art. 636, nb 12.

⁵⁷ *Ibidem*, nb 14.

⁵⁸ Okoliczności uzasadniające zwolnienie dozorczy mogą mieć charakter subiektywny (np. nienależyte sprawowanie dozoru) oraz obiektywny (np. choroba dozorczy).

spadkobiercy, zapisobiercy czy zapisobiercy windykacyjnego prawo to im nie przysługuje⁵⁹.

Sumę wydatków i wysokość wynagrodzenia ustala postanowieniem komornik, o czym zawiadamia wnioskodawcę, uczestników i dozorcę. Na postanowienie przysługuje skarga.

5.2.2. Złożenie do depozytu sądowego

Jeżeli w skład spadku wchodzi pieniądze (waluta polska, jak i obca), papiery wartościowe, imienne książeczki oszczędnościowe lub inne dokumenty potwierdzające zawarcie umowy rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego albo rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej, a także kosztowności, w tym złote monety oraz kruszce szlachetne i wyroby z tych kruszców, należy je złożyć do depozytu sądowego (art. 636 § 5 k.p.c.).

Jeżeli przedmiotem zabezpieczenia są kosztowności (numizmaty, klejnoty, biżuteria, złoto, kamienie szlachetne itp.), mogą one zostać oddane na przechowanie dozorcę (art. 636 § 5 zd. 2 k.p.c.).

Użyte w komentowanym przepisie pojęcie „depozyt sądowy” należy rozumieć tak jak na gruncie postępowania w sprawach depozytowych (art. 692 i nast. k.p.c.).

Należy zgodzić się z M. Uliaszem, że wobec zajścia takiej konieczności do depozytu mogą być złożone także inne przedmioty⁶⁰. Słusznie jednak zauważa się w doktrynie, że z uwagi na swój charakter, nie każdy przedmiot może być złożony do depozytu sądowego⁶¹.

Jeżeli wybór środka zabezpieczenia pozostawiono komornikowi, a ten dostrzeże konieczność złożenia przedmiotu do depozytu sądowego, musi wystąpić ze stosownym wnioskiem do sądu, który wydał postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia spadku. Wydanie przez sąd postanowienia

⁵⁹ Tak jednak M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie..., op. cit.*, s. 210; A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe..., op. cit.*, art. 636, nb 17.

⁶⁰ M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie..., op. cit.*, s. 90.

⁶¹ A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe..., op. cit.*, art. 636, nb 19.

jest o tyle istotne, że zastępuje ono wskazaną w art. 693² § 1 k.p.c. konieczność uzyskania zezwolenia na złożenie przedmiotu do depozytu⁶².

5.2.3. Ustanowienie zarządy tymczasowego

Literalne brzmienie art. 636 § 3 k.p.c. wprost wskazuje na przedmiotowe ograniczenia w zastosowaniu tego środka zabezpieczenia. Może nastąpić wyłącznie wówczas, jeżeli w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne, przedsiębiorstwo lub prawo majątkowe wymagające zabezpieczenia przez ustanowienie zarządy. Z uwagi na szeroki zakres uprawnień zarządy (możliwość podejmowania czynności procesowych, faktycznych i prawnych) i tym samym głęboką ingerencję w rzeczy lub prawa pozostałe po spadkodawcy, w nauce prawa wskazuje się, że środek ten powinien być stosowany jedynie wobec stwierdzenia, iż pozostałe środki zabezpieczenia są niewystarczające⁶³.

Zgodnie z treścią art. 636 § 4 k.p.c. do zarządy tymczasowego ustanowionego w toku postępowania o zabezpieczenie spadku stosuje się odpowiednio przepisy art. 931 k.p.c. i art. 933–941 k.p.c. dotyczące zarządy zajętej w postępowaniu egzekucyjnym nieruchomości⁶⁴.

Co do zasady, zarządcę tymczasowego mocą art. 931 § 2 k.p.c. w zw. z art. 636 § 4 k.p.c. powinien ustanowić sąd w postępowaniu rozpoznawczym. Jeżeli jednak w postanowieniu sąd nie określi środka zabezpieczenia, pozostawiając prawo wyboru w tym zakresie komornikowi, to będzie on władny do wyznaczenia zarządy tymczasowego. Mając na uwadze, że komornik w postępowaniu wykonawczym może posiadać szerszy zakres wiedzy co do kompetencji potrzebnych zarządy do prawidłowego sprawowania zarządy, wypada podzielić pogląd M. Ulasza i opowiedzieć się

⁶² *Ibidem*, nb 22.

⁶³ M. Ulasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 94; A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe...*, *op. cit.*, art. 636, nb 23.

⁶⁴ Przepis art. 931 § 3 k.p.c. nie ma zastosowania w postępowaniu w przedmiocie zabezpieczenia spadku. Więcej na ten temat: M. Ulasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 94–95.

za możliwością zmiany zarządcy przez komornika nawet wówczas, gdy został on powołany przez sąd⁶⁵.

Zarządcą może być osoba fizyczna, jak i prawna⁶⁶. Nie można powołać zarządcy bez jego uprzedniej zgody⁶⁷. Względy celowościowe wymagają również uwzględnienia kompetencji osoby powołanej do sprawowania zarządu, biorąc pod uwagę charakter praw podlegających zabezpieczeniu.

5.2.4. Ustanowienie dozoru nad nieruchomością

Zakres uprawnień ustanowionego w postępowaniu dozorczy jest węższy niż zarządcy tymczasowego. Ogranicza się on do podejmowania wyłącznie czynności faktycznych, które mają na celu strzeżenie nieruchomości i niedopuszczenie do utraty przez nią wartości.

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 21 maja 2002 r. wskazał, że dozorca wykonując swoje obowiązki, może ograniczyć się wyłącznie do przechowania i dozoru nad powierzonymi przedmiotami, natomiast wykonywanie czynności potrzebnych do prowadzenia prawidłowej gospodarki leży poza ich zakresem⁶⁸.

Należy również podzielić pogląd, że mocą art. 861 k.p.c. w zw. z art. 636 § 4 k.p.c., jeśli dozorcą jest spadkobierca albo członek jego rodziny mieszkający razem ze spadkobiercą, to mają oni prawo zwykłego używania nieruchomości, o ile nie traci ona przez to na wartości⁶⁹. Takie uprawnienie przysługuje również osobom trzecim, jeśli są one uprawnione do używania nieruchomości (najemca, dzierżawca)⁷⁰.

W zakresie możliwości wyznaczenia i zmiany osoby dozorczy przez komornika oraz osób, które mogą zostać ustanowione dozorcą, *mutatis*

⁶⁵ *Ibidem*, s. 99–100.

⁶⁶ Niekoniecznie musi to być osoba trzecia, może być to również uczestnik postępowania – zob. orzeczenie SW w Łodzi z dnia 9 października 1957 r., III Cz 269/57, Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości 1959, nr 12, s. 56.

⁶⁷ M. Uliasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 100.

⁶⁸ Wyrok SN z dnia 21 maja 2002 r., III CKN 866/00, OSNC 2003/6/83.

⁶⁹ M. Uliasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 101.

⁷⁰ *Ibidem*.

mutandis stosuje się uwagi poczynione w punkcie 5.2.3. – co do zarządcy tymczasowego.

5.2.5. Sprzedaż ruchomości ulegających szybkiemu zepsuciu

Ostatnim z nazwanych środków zabezpieczenia jest wskazana w przepisie art. 636 § 6 k.p.c. sprzedaż ruchomości ulegających szybkiemu zepsuciu⁷¹. Zgodnie z wyżej przywołanym przepisem sąd zarządza ich sprzedaż przez komornika, oznaczając przy tym sposób sprzedaży. Ustawa milczy co do możliwych sposobów sprzedaży takich ruchomości. Wydaje się jednak zasadne, aby sąd wybrał jeden ze sposobów określonych w ramach egzekucji z ruchomości⁷².

Komentowany przepis dotyczy wyłącznie ruchomości. Na jego podstawie nie jest możliwe zarządzenie sprzedaży nieruchomości niezależnie od grożącego jej ryzyka utraty wartości⁷³. Z literalnego brzmienia przepisu „sąd zarządza” wynika, że wobec ustalenia przez sąd na etapie rozpoznawczym, iż w skład spadku wchodzi ruchomości ulegające szybkiemu zepsuciu, będzie on zobowiązany do orzeczenia o zastosowaniu tego środka zabezpieczającego.

W nauce prawa przyjęto, że rzeczy ulegające szybkiemu zepsuciu to takie, które po upływie siedmiu dni od dnia zajęcia uległyby zniszczeniu albo straciłyby wartość handlową⁷⁴. Definicja ta na gruncie postępowania w przedmiocie zabezpieczenia spadku została uzupełniona przez M. Uliasz o sytuację, kiedy zasadne byłoby orzeczenie o tym środku zabezpieczenia co do rzeczy, które mogłyby ulec zniszczeniu albo stracić na wartości po upływie siedmiu dni, jednak z uwagi na jej charakter orzeczenie o innym

⁷¹ W doktrynie zaprezentowano również pogląd, zgodnie z którym sprzedaż ruchomości ulegających szybkiemu zepsuciu nie jest nienazwanym środkiem zabezpieczenia, a „niezbędnym środkiem tymczasowym”; więcej na ten temat: A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe...*, *op. cit.*, art. 636, nb 35.

⁷² M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 102.

⁷³ Zob. orzeczenie SN z dnia 21 października 1949 r., To.C. 220/46, PiP 1950, z. 7, s. 126 oraz orzeczenie SN z dnia 31 marca 1958 r., 2 CR 399/57, OSPiKA 1958/11/278.

⁷⁴ F. Zedler, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, t. 3, Toruń 1994, s. 46.

środka zabezpieczenia byłoby niecelowe⁷⁵. Jako przykład można podać towar spożywczy o terminie ważności dłuższym niż siedem dni, którego sprzedaż byłaby bardziej zasadna niż spis i oddanie go pod dozór.

Jak wprost wynika z treści art. 636 § 6 k.p.c., wyłączna kompetencja do zarządzenia sprzedaży została przyznana sądowi. Jeżeli jednak na etapie wykonawczym komornik dostrzeże konieczność zastosowania tego środka, to powinien on niezwłocznie zawiadomić o tym fakcie sąd, który wydał postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia spadku⁷⁶.

Sposób postępowania z pieniędzmi uzyskanymi ze sprzedaży został wskazany w treści art. 636 § 6 zd. 2 k.p.c. Nie wydaje się tym samym konieczne, aby w postanowieniu o zastosowaniu tego środka powielać dyspozycję wyżej wymienionego przepisu⁷⁷. Uzyskane środki mogą być złożone do depozytu z pominięciem wskazanego w art. 693² § 1 k.p.c. trybu.

5.3. Nienazwane środki zabezpieczenia spadku

Wymienione w treści art. 636 § 2 i 6 k.p.c. środki zabezpieczenia, jak już podkreślono wyżej, mają charakter otwarty. Koresponduje z tym również zasada, że sąd stosuje taki środek zabezpieczenia, jaki stosownie do okoliczności uzna za odpowiedni (art. 636 § 1 zd. 1 k.p.c.).

W doktrynie zgodnie podnosi się, że wybierając stosowny środek zabezpieczenia, można z powodzeniem posilkować się tymi dotyczącymi zabezpieczenia roszczeń pieniężnych i niepieniężnych⁷⁸. Oczywiście nie każdy wymieniony tam sposób będzie mógł zostać zastosowany w postępowaniu w przedmiocie zabezpieczenia spadku. Zastosowania z całą pewnością nie będą miały sposoby, które w swej treści odpowiadają treści czynności egzekucyjnych (np. art. 747 pkt 1, 2, 6 k.p.c.), czy też mają charakter nowacyjny (art. 753¹ k.p.c.). Wydaje się jednak, że komplementarnie można skorzystać z tych przewidzianych w art. 755 § 1 k.p.c.⁷⁹

⁷⁵ M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie..., op. cit.*, s. 102.

⁷⁶ *Ibidem*, s. 103.

⁷⁷ Inaczej jednak M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie..., op. cit.*, s. 103.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 106; A. Stempniak [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe..., op. cit.*, art. 636, nb 41.

⁷⁹ Więcej na ten temat: M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie..., op. cit.*, s. 106.

6. Obowiązek notyfikacyjny

Zgodnie z treścią art. 636 § 7 k.p.c., jeżeli przemawiają za tym właściwości przedmiotu podlegającego zabezpieczeniu, sąd zawiadamia właściwą instytucję o zastosowanym środku zabezpieczenia. Przepis ten znajdzie zastosowanie w sytuacji, w której sąd już na etapie rozpoznawczym posiada wiedzę, że przedmiotem zabezpieczenia będą rzeczy lub prawa majątkowe, które z uwagi na swój charakter podlegają szczególnemu reżimowi prawnemu albo szczególnej ochronie.

Powyższy obowiązek jest również nałożony na komornika sądowego, który na etapie wykonawczym poweźmie wiedzę o szczególnym charakterze przedmiotów spadkowych⁸⁰.

Sąd informując określone instytucje, umożliwia im zawczasu wdrożenie odpowiednich procedur w celu zabezpieczenia przedmiotów spadkowych.

Jako przykład można tutaj wskazać na przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 2015 r. w sprawie niektórych czynności dokonywanych w ramach zabezpieczenia spadku. I tak w § 2 ust. 1 r.c.z.s. przewidziano obowiązek zawiadomienia właściwego oddziału banku o złożeniu do depozytu sądowego książeczki oszczędnościowej lub innych dokumentów potwierdzających dokonanie czynności bankowych oraz w § 2 ust. 2 r.c.z.s. – zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków właściwego ze względu na miejsce położenia rzeczy podlegających zabezpieczeniu, jeżeli istnieje domniemanie, że są to rzeczy o wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Słusznie zauważono w doktrynie, że obowiązek notyfikacyjny nie ogranicza się wyłącznie do rzeczy wskazanych w r.c.z.s. Za M. Uliaszem należy również wskazać na potrzebę zawiadomienia właściwego Inspektoratu Weterynarii, jeżeli zabezpieczenie dotyczy zwierząt hodowlanych, a w przypadku gdy dotyczy przedmiotów takich jak broń i amunicja, substancje

⁸⁰ Mając na względzie szeroko pojętą ostrożność procesową, organ egzekucyjny powinien rozważyć, czy z uwagi na właściwość zabezpieczonych rzeczy nie zajdzie potrzeba zawiadomienia o tym odpowiednich instytucji.

psychotropowe i środki odurzające, to o ich zabezpieczeniu sąd powinien zawiadomić właściwego komendanta policji⁸¹.

7. Faza wykonawcza

Z analizy treści przepisu art. 638² § 1 k.p.c. wynika, że, co do zasady, wykonanie postanowienia należy do komornika sądowego⁸². Podkreślenia jednak wymaga, że rzeczony przepis ma zastosowanie wyłącznie do sytuacji, w których postępowanie w przedmiocie zabezpieczenia spadku zostało wydane przez sąd z urzędu (zaistnienie przesłanek z art. 635 § 3 k.p.c.)⁸³. Jeżeli natomiast faza rozpoznawcza została wszczęta na wniosek, to faza wykonawcza również wymaga stosownego wniosku⁸⁴.

Podstawą wykonania zabezpieczenia jest postanowienie zaopatrzone z urzędu we wzmiankę o wykonalności (art. 638² § 2 k.p.c.). Postanowienia o zabezpieczenie spadku oraz zmianie środka zabezpieczenia są wykonalne z chwilą ich wydania, dlatego też wzmianka powinna zostać nadana bezpośrednio po ich wydaniu (art. 635 § 5 k.p.c.).

Nadzór nad czynnościami komornika sprawuje sąd, który wydał postanowienie o zabezpieczeniu spadku (art. 638² § 3 k.p.c.). Jest to zatem sąd w rozumieniu art. 633 § 1 k.p.c. Nadzór może być realizowany z urzędu (art. 759 § 2 k.p.c. w zw. z art. 638 § 4 k.p.c.) lub wskutek skargi (art. 767 k.p.c. w zw. z art. 638 § 4 k.p.c.).

W postępowaniu o zabezpieczenie spadku i zmianę środka zabezpieczenia w sprawach nieuregulowanych w rozdziale 1 działu IV tytułu II księgi drugiej k.p.c. stosuje się odpowiednio przepisy normujące postępowanie egzekucyjne, tj. art. 759–774 k.p.c.⁸⁵

⁸¹ M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie..., op. cit.*, s. 115–116.

⁸² Jeżeli z uwagi na charakter wybranego środka zabezpieczenia wykonanie postępowania nie będzie leżeć w kompetencjach komornika sądowego, to na sądzie wydającym stosowne postanowienie spoczywać będzie obowiązek jego wykonania.

⁸³ Jest to unormowanie szczególne względem przepisu art. 522 k.p.c., który stanowi, że postanowienia wydane w sprawie, która może być wszczęta z urzędu, podlegają wykonaniu z urzędu.

⁸⁴ M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie..., op. cit.*, s. 187.

⁸⁵ Więcej na temat definicji „odpowiedniego stosowania” zob. uchwała SN z dnia 15 września 1995 r., III CZP 110/95, OSNC 1995/12/177.

W praktyce najczęściej wątpliwości może budzić odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących zbiegu co do przedmiotu zabezpieczenia sądowych organów egzekucyjnych (art. 773¹ k.p.c.).

Kompleksowo w tym temacie wypowiedział się M. Ulasz, wskazując, że w postępowaniu wykonawczym nie będzie miał zastosowania art. 773¹ § 1 k.p.c. „z uwagi na brak przepisu dotyczącego właściwości miejscowej komornika. Z tego samego powodu w postępowaniu wykonawczym w sprawach o zabezpieczenie spadku lub spis inwentarza nie znajduje zastosowania przepis art. 759¹ k.p.c.”⁸⁶. W odniesieniu do stosowania regulacji z art. 773¹ § 2 k.p.c. cytowany autor wyróżnił dwie sytuacje. Pierwsza z nich dotyczy zastosowania dwóch różnych środków zabezpieczenia do tego samego przedmiotu (rzeczy lub prawa majątkowego). Po stronie organów egzekucyjnych zajdzie wtedy konieczność poinformowania o zaistniałym zbiegu sądów, które dokonały zabezpieczenia spadku. Wskazuje również na zasadność doprowadzenia do sytuacji, w której powinno pozostać w mocy zabezpieczenie dalej idące (np. w razie zabezpieczenia spadku przez oddanie składników gospodarstwa rolnego pod dozór i kolejnego – drugiego zabezpieczenia dotyczącego ustanowienia zarządu tymczasowego, powinno dojść do uchylecia tego pierwszego zabezpieczenia). Druga z przewidzianych przez rzeczzonego autora sytuacji zachodzi, gdy do zbiegu egzekucji dojdzie wobec zastosowania przez komorników tych samych środków zabezpieczenia. Rozwiązanie zbiegu nastąpi zatem w oparciu o zasadę pierwszeństwa wskazaną *explicite* w art. 773¹ § 2 k.p.c.⁸⁷

7.1. Wybór środka zabezpieczenia przez komornika sądowego

Zgodnie z art. 638³ § 1 k.p.c., jeżeli postanowienie o zabezpieczeniu spadku nie określa środka zabezpieczenia, komornik niezwłocznie zawiadamia sąd, który wydał postanowienie o zabezpieczeniu spadku, o zastosowanym środku zabezpieczenia. Regulację tę należy rozpatrywać jako rozwinięcie dyspozycji z art. 636 § 1 k.p.c.

⁸⁶ M. Ulasz [w:] *idem*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 202.

⁸⁷ *Ibidem*, s. 201–202.

Na organ egzekucyjny nałożono powinność niezwłocznego zawiadomienia sądu, który wydał postanowienie o zabezpieczeniu spadku, o zastosowanym środku zabezpieczenia (art. 638³ § 1 k.p.c.).

Przepis art. 638³ § 2 k.p.c. wskazuje, że wobec wystąpienia konieczności złożenia przedmiotów podlegających zabezpieczeniu do depozytu sądowego komornik występuje z wnioskiem do sądu, który wydał postanowienie o zabezpieczeniu spadku⁸⁸. Przedstawiony w doktrynie pogląd wywodzony z treści art. 693² § 2 i 3 k.p.c. – tj. jeżeli przedmiotem świadczenia są pieniądze polskie, złożenie do depozytu może być dokonane również przed uzyskaniem zezwolenia sądu – wydaje się być nieuzasadniony.

Literalne brzmienie art. 638³ § 2 k.p.c. wskazuje, że rolą komornika jest wyłącznie złożenie stosownego wniosku, natomiast podjęcie decyzji należy do sądu, który wydał postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia. W treści wskazanego przepisu nie poczyniono w tym zakresie żadnych dysfunkcji co do rodzaju składnika majątkowego podlegającego przekazaniu do depozytu.

Nie można natomiast odmówić rzeczonemu stanowisku przymiotu celowości, jednakże wydaje się, że z uwagi na kateryczne brzmienie przepisu, poczynienie takiego wyjątku na gruncie przepisów dotyczących zabezpieczenia spadku powinno zostać dokonane poprzez interwencję prawodawcy, a nie w drodze wykładni⁸⁹.

7.2. Obowiązek notyfikacyjny

W treści art. 638³ § 3 k.p.c. na sąd, który wydał postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia spadku, nałożono powinność zawiadomienia

⁸⁸ Przykładowy katalog przedmiotów wskazano w art. 636 § 5 k.p.c.

⁸⁹ Podkreślają to również daty wejścia w życie przepisów: art. 693² § 2 k.p.c. wszedł w życie dnia 22 lutego 2007 r. mocą ustawy z dnia 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów (Dz.U. z 2006 r. Nr 208, poz. 1537), natomiast art. 638³ k.p.c. wszedł w życie dnia 18 października 2015 r. mocą ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 539). Tym samym ustawodawca, wprowadzając przepis art. 638³ k.p.c., świadomie nie czynił w nim wyjątków tudzież odesłań do obowiązujących już przepisów.

o środkach zastosowanych przez komornika sąd spadku. Jest to konsekwencja obowiązku wskazanego w art. 633 § 2 k.p.c.

7.3. Spis majątku ruchomego

Przepis art. 638⁴ k.p.c. jest wykonawczym rozwinięciem pierwszej fazy jednego z zamieszczonych w art. 636 § 2 *in principio* k.p.c. środków zabezpieczenia, tj. spisania majątku ruchomego i oddania go pod dozór. Błędne byłoby utożsamianie spisu majątku ruchomego ze spisem inwentarza, bowiem zarówno jego cel, jak i przedmiot są różne.

Celem wykonania przez komornika spisu majątku ruchomego jest zindywidualizowanie wchodzących w jego skład przedmiotów i tym samym umożliwienie dozorczy ich identyfikacji oraz sprawowania nad nimi dalszej pieczy. Natomiast przedmiotami spisu majątku mogą być ruchomości, które były wyłącznie we władaniu spadkodawcy – co do których nie posiadał tytułu prawnego. Nie dokonuje się również ich szacowania.

Spis majątku ruchomego w ramach zabezpieczenia spadku sporządza się w obecności dwóch świadków powołanych przez komornika (art. 638⁴ § 1 k.p.c.). Dyspozycja wskazanego przepisu nie pozostawia w tym zakresie luzu decyzyjnego.

Przepis nie określa katalogu osób, które mogą zostać powołane na świadka. Pożądanym byłoby, aby świadkami były osoby postronne, w żaden sposób niezaangażowane emocjonalnie czy niepowiązane ze spadkodawcą/wnioskodawcą/uczestnikami postępowania. Tutaj jednak należy wskazać, że w praktyce powołanie takich osób może być karkołomne, zatem nic nie stoi na przeszkodzie, aby świadkiem został członek rodziny wyżej wymienionych osób albo ich domownik⁹⁰.

Celem powołania świadków na gruncie spisu majątku ruchomego jest zapewnienie transparentności i jawności postępowania. Dlatego też należy opowiedzieć się za możliwością przywołania na świadka asesora (o ile

⁹⁰ Zob. art. 812 § 3 k.p.c.

nie przeprowadza czynności zabezpieczenia spadku⁹¹), aplikanta komorniczego, czy pracownika kancelarii. Podyktowane jest to przede wszystkim względami pragmatycznymi⁹². Przywołanych świadków komornik powinien pouczyć o roli świadka.

Pojawia się również pytanie, co w sytuacji, gdy przywołana osoba odmawia przyjęcia funkcji świadka. Analizując charakter instytucji przywołania świadków w postępowaniu egzekucyjnym i postępowaniu w przedmiocie zabezpieczenia spadku, nie można pominąć, że różnią się one od siebie zakresem nałożonego na organ egzekucyjny obowiązku. Z treści art. 812 § 1 i 2 k.p.c. jednoznacznie wynika, że przywołanie świadków jest fakultatywne, natomiast art. 638⁴ § 1 k.p.c. wprost stanowi o obligatoryjności ich przywołania.

Prawodawca (jak się wydaje) dostrzegając powyższe, w sprawach nieuregulowanych przepisami niniejszego rozdziału, umożliwił odwołanie się do przepisów art. 759–774 k.p.c., a więc również odpowiednio stosowanego art. 762 k.p.c.

Zatem doktrynalne wątpliwości poczynione co do możliwości użycia sankcji z art. 762 k.p.c. w drodze analogii przy odmowie powołania na świadka w postępowaniu egzekucyjnym nie znajdują zastosowania, i tym samym należy dopuścić ukaranie takiej osoby grzywną⁹³.

Warto jednak w tym miejscu poczynić postulat *de lege ferenda* co do zmiany treści art. 638⁴ § 1 k.p.c. i rezygnacji z obowiązku powołania świadków. Podzielałam zaprezentowany przez M. Uliaszę pogląd, że wymóg ten stanowi nadmierną gwarancję jawności postępowania⁹⁴.

Przy sporządzaniu spisu majątku ruchomego mogą być obecne osoby, które mają prawo zgłosić wnioski o zabezpieczenie spadku. Niestawienie tych osób nie wstrzymuje wykonania czynności (art. 638⁴ § 2 k.p.c.).

⁹¹ Zob. art. 138 u.k.s.

⁹² W doktrynie na gruncie art. 812 k.p.c. przedstawiono również odmienne zapatrywanie. Wskazano, bez szerszego uzasadnienia, na możliwość powołania pracownika kancelarii jako świadka, natomiast aplikanta lub asesora już nie – zob. M. Łochowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 459–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023, art. 812, nb. 3, Legalis.

⁹³ M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, art. 812, nb. 5.

⁹⁴ M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 207

Należy zatem podzielić stanowisko M. Ulasza i opowiedzieć się za obowiązkiem zawiadomienia o spisie majątku ruchomego kręgu podmiotów z art. 635 § 2 k.p.c.⁹⁵

Z czynności spisu majątku ruchomego komornik sporządza protokół. Treść tego protokołu określa § 3 ust. 1 r.c.z.s:

- 1) oznaczenie miejsca i czasu czynności;
- 2) imiona i nazwiska osób biorących udział w czynności lub osób trzecich zgłaszających swoje prawa do rzeczy objętej spisem;
- 3) zwięzły opis spisywanych rzeczy;
- 4) sprawozdanie z przebiegu czynności;
- 5) istotne dla sprawy oświadczenia osób biorących udział w czynności oraz oświadczenia osób trzecich zgłaszających swoje prawa do rzeczy objętej spisem;
- 6) wzmiankę o odczytaniu protokołu;
- 7) podpisy wszystkich osób obecnych, ewentualnie podanie przyczyny odmowy lub niemożności podpisania;
- 8) podpis komornika.

Protokół spisuje się w dwóch egzemplarzach (§ 3 ust. 2 r.c.z.s.). Analogicznie jak przy zajęciu ruchomości w toku egzekucji jeden egzemplarz należy doręczyć dozorczy.

Względy dowodowe przemawiają za tym, żeby ruchomości objęte spisem były opisane w sposób umożliwiający ich jednoznaczną identyfikację. W literaturze przedmiotu słusznie podkreśla się, że szczególną uwagę komornik powinien zwrócić na oświadczenia osób zgłaszających swoje prawa do ruchomości w nim umieszczonych⁹⁶. Jak już podkreślano kilkakrotnie w niniejszym opracowaniu, komornik nie bada, czy spadkodawcy przysługiwał tytuł prawny do zabezpieczanych przedmiotów, nie bada również, czy w istocie wchodzi one do spadku. Wobec zaistnienia sytuacji, w której osoba trzecia podnosi, że posiada tytuł prawny do przedmiotu podlegającego zabezpieczeniu, M. Ulasz zaproponował

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 208.

np. możliwość wystąpienia z powództwem o wydanie rzeczy i po uzyskaniu stosownego orzeczenia – zwrócenie się do sądu w celu uchylenia zastosowanego środka co do spornej rzeczy⁹⁷.

Jednocześnie w przepisach r.c.z.s. zawarto kilka regulacji dotyczących postępowania z określonymi kategoriami ruchomości.

Zgodnie z § 2 ust. 2 r.c.z.s., jeżeli spisaniu podlegają rzeczy o wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, komornik zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków właściwego ze względu na miejsce położenia rzeczy.

Papiery, dokumenty i przedmioty znikomej wartości nie wymagają szczegółowego opisanie, lecz mogą być umieszczone łącznie w opieczętowanych opakowaniach. Nie dotyczy to testamentów oraz dokumentów mogących stanowić dowód uprawnień (§ 7 ust. 2 r.c.z.s.).

Zamkniętych paczek znalezionych przy dokonywaniu spisu nie otwiera się, tylko się je opieczętowuje, zaznaczając w protokole stan opakowania (§ 7 ust. 1 r.c.z.s.).

7.4. Środki tymczasowe stosowane przez komornika

Komornik wykonujący postanowienie o zabezpieczeniu spadku w razie potrzeby stosuje niezbędne środki tymczasowe zapobiegające naruszeniu ruchomości przed ich spisaniem (art. 638⁵ k.p.c.). Wydaje się, że najbardziej powszechnym środkiem będzie opieczętowanie lub obklejenie ruchomości taśmą. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby w zależności od okoliczności zabezpieczyć je w inny sposób. Wybór ten pozostawiono w gestii komornika.

W § 5 ust. 1 r.c.z.s. wymieniono rzeczy, które nie podlegają opieczętowaniu i są nimi:

- rzeczy codziennego użytku niezbędne dla osób uprawnionych na mocy art. 923 § 1 k.c. do pozostawania w mieszkaniu spadkodawcy;
- rzeczy, które ze względu na swoje właściwości nie mogą być opieczętowane.

⁹⁷ *Ibidem*, przypis 590.

W § 5 ust. 2 r.c.z.s. wskazano również, że od opieczętowania mogą być wyłączone rzeczy, do których osoba trzecia zgłosiła i uprawdopodobniła swoje prawa.

Zdjęcia pieczęci dokonuje komornik, który je nałożył, z urzędu lub na wniosek osoby uprawnionej do objęcia rzeczy opieczętowanej w posiadanie. Przy zdjęciu pieczęci mogą być obecne osoby, które mają prawo zgłosić wniosek o zabezpieczenie. Ze zdjęcia pieczęci sporządza się protokół (§ 6 r.c.z.s.).

8. Źródło finansowania kosztów pogrzebu oraz środki potrzebne na utrzymanie

Zgodnie z art. 638⁶ § 1 k.p.c. z pieniędzy wchodzących w skład spadku komornik wykonujący postanowienie o zabezpieczeniu spadku wyda w razie potrzeby członkowi rodziny spadkodawcy, a gdyby to nie było możliwe – domownikowi spadkodawcy albo innej osobie ponoszącej koszty pogrzebu, sumę potrzebną na koszty pogrzebu spadkodawcy. W przypadku braku pieniędzy na pogrzeb spadkodawcy sąd może zarządzić sprzedaż przez komornika odpowiedniego przedmiotu należącego do spadku, oznaczając przy tym sposób sprzedaży.

W § 1 *in principio* komentowanego przepisu przyznano komornikowi uprawnienie do dysponowania (w ograniczonym zakresie) pieniędzmi wchodzącymi w skład spadku. *Ratio* tej regulacji wynika z przepisów prawa materialnego, a konkretniej z art. 922 § 3 k.c., który stanowi, że koszty pogrzebu należą do długów spadkowych. Ma ona zapewnić możliwość ich pokrycia już na etapie zabezpieczenia spadku. Nie jest przy tym istotny stopień pokrewieństwa ze spadkodawcą, liczy się wyłącznie to, kto te koszty faktycznie poniósł. Literalna wykładnia przepisu prowadzi do wniosku, że chodzi wyłącznie o koszty, które mają zostać poniesione w przyszłości, nie zaś o zwrot tych już faktycznie poniesionych⁹⁸.

⁹⁸ Zob. wyrok SN z dnia 23 grudnia 1975 r., II CR 393/75, OSPiKA 1977/3/55.

Zarządzenie sprzedaży określone w § 2 komentowanego przepisu przybiera formę postanowienia⁹⁹. W większości przypadków takie orzeczenie będzie wypadkową informacji przekazanych przez komornika sądowego. Po stronie sądu należy natomiast rozważenie, czy na gruncie zaistniałego stanu faktycznego taka sprzedaż będzie niezbędna (np. czy sytuacja majątkowa tych osób nie pozwala na poniesienie kosztów pogrzebu we własnym zakresie).

W treści przepisu art. 638⁶ § 2 k.p.c. umieszczono drugą z regulacji, która umożliwia komornikowi dysponowanie pieniędzmi wchodzącymi w skład spadku. Komornik wykonujący postanowienie o zabezpieczeniu spadku może z pieniędzy wchodzących w skład spadku pozostawić członkom rodziny spadkodawcy, którzy do chwili jego śmierci wspólnie z nim zamieszkiwali i byli na jego utrzymaniu, niezbędne kwoty na ich utrzymanie przez czas nie dłuższy niż miesiąc.

Badaniu przez komornika podlegają trzy przesłanki, które muszą być spełnione łącznie: wnioskodawca musi być członkiem rodziny spadkodawcy (niezależnie od stopnia pokrewieństwa czy powinowactwa), zamieszkiwać wspólnie ze spadkodawcą do chwili jego śmierci oraz być na jego utrzymaniu. Niespełnienie choćby jednej z wyżej wymienionych przesłanek wyłącza możliwość zastosowania komentowanego przepisu.

Przed określeniem stosownej kwoty należałoby wysłuchać zainteresowanych na rzecz potwierdzenia przytoczonych we wniosku okoliczności, uwzględnić ich sytuację majątkową, możliwości zarobkowania, charakter uzasadnionych potrzeb, wysokość zobowiązań itp.¹⁰⁰ Pomimo braku ustawowego wymogu wydaje się, że przyznanie stosownej kwoty powinno nastąpić w drodze postanowienia. Decyzja w tym przedmiocie należy bowiem do komornika, na którą przysługuje skarga.

⁹⁹ M. Uliasz [w:] *idem, Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 208.

¹⁰⁰ Katalog przesłanek jest otwarty.

9. Koszty fazy wykonawczej

9.1. Wysokość opłaty

Zgodnie z art. 40 pkt 1 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych¹⁰¹ od wniosku o wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu spadku (takim postanowieniem jest również to o zmianie środka zabezpieczenia) komornik pobiera opłatę w wysokości 400 zł. Wezwanie do uiszczenia opłaty odbywa się w trybie art. 22 u.k.k.

Zgodnie z art. 45 ust. 2 u.k.k. Skarb Państwa nie uiszcza opłat egzekucyjnych. Nie dotyczy to natomiast opłat komorniczych, o których mowa w art. 40–44 u.k.k.

Jeżeli zatem wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu spadku zostanie zlecone komornikowi przez sąd działający z urzędu, to na sądzie zlecającym spoczywać będzie obowiązek uiszczenia stosownej opłaty oraz zwrotu poniesionych w sprawie wydatków gotówkowych.

Ustalenie kosztów wykonania postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia spadku powinno być zawarte w postanowieniu wydanym na podstawie art. 770 k.p.c. w zw. z art. 638² § 4 k.p.c.

9.2. Podatek VAT

Zgodnie z art. 149 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 2018 r. o komornikach sądowych¹⁰² opłata egzekucyjna stanowi niepodatkową należność budżetową o charakterze publicznoprawnym pobieraną za czynności, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1–2a u.k.s.

A contrario opłaty komornicze wskazane w art. 40–40 u.k.k. takimi należnościami nie są. Wydaje się zatem, że brakuje podstaw do przyjęcia, iż są one zwolnione z podatku VAT. Koresponduje z tym również fakt, że nie ma do nich zastosowania art. 149 ust. 2 u.k.s.

¹⁰¹ T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 ze zm.; dalej: u.k.k.

¹⁰² T.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 590 ze zm.; dalej: u.k.s.

Należy jednak zaznaczyć, że zakaz podwyższania opłaty o jakiejkolwiek należności, o którym traktuje art. 20 u.k.k., dotyczy wyłącznie opłat egzekucyjnych. A zatem wobec uznania, że od opłat komorniczych należy odprowadzić podatek VAT, komornik będzie uprawniony do ich podwyższenia o tę należność.

9.3. Pozaegzekucyjny tryb zaspokojenia należności sądowych

W treści art. 115a ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹⁰³ przewidziano pozaegzekucyjny tryb zaspokojenia należności z tytułu kosztów sądowych, o których mowa w art. 113 ust. 3a u.k.s.c.

Sąd może pobrać odpowiednią sumę z pieniędzy wchodzących w skład spadku złożonych do depozytu sądowego lub znajdujących się na rachunku bankowym lub rachunku prowadzonym przez spółdzielczą kasę oszczędnościowo-kredytową. Sąd może również zarządzić sprzedaż przez komornika odpowiedniego przedmiotu należącego do spadku, oznaczając przy tym sposób sprzedaży.

Jak *explicite* wskazuje dyspozycja cytowanego przepisu, organem postanawiającym w tym przedmiocie jest sąd. Komornik bez szczegółowych dyspozycji (wskazanie składnika majątkowego, sposobu postępowania) nie powinien dokonywać żadnych czynności związanych z zaspokojeniem sądowych należności ze spadku.

9.4. Zasadność regulacji

Na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy za dokonanie spisu inwentarza albo innego spisu majątku – w ramach wykonania postanowienia o zabezpieczeniu spadku – pobierano stałą opłatę w wysokości 10% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego za każdą rozpoczętą godzinę¹⁰⁴.

¹⁰³ T.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1125 ze zm.; dalej: u.k.s.c.

¹⁰⁴ Zob. art. 53 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1138 ze zm.); dalej: u.k.s.e.

Jak wskazano w uzasadnieniu projektu ustawy o kosztach komorniczych, taka regulacja „nie stanowiła motywacji do sprawnego prowadzenia postępowania”¹⁰⁵.

Z analizy uzasadnienia ustawy nie sposób jednak wywnioskować, na jakich przesłankach oparł się ustawodawca, ustalając opłatę w wysokości 400 zł i czy w tym przypadku uwzględniono czynnik motywacyjny.

Opłatę ustalono na jednakowym poziomie, niezależnie od nakładu pracy komornika, wielkości majątku podlegającego zabezpieczeniu, czasu trwania postępowania, czy zastosowanego środka zabezpieczenia. Takie rozwiązanie, wbrew zapatrywaniom ustawodawcy, które legły u podstaw rezygnacji z procentowych stawek opłat uzależnionych od wysokości przeciętnego wynagrodzenia za pracę, jawi się jako dysfunkcjonalne i niezasadne¹⁰⁶. Niedostosowanie przez ustawodawcę wysokości opłat komorniczych do aktualnej siły nabywczej pieniądza i czynników ekonomicznych, czy też brak transparentnego trybu ich aktualizacji o obiektywne przesłanki należy ocenić negatywnie.

Tym samym pogląd ustawodawcy, że: „Brak jest też racjonalnych podstaw, aby opłaty komornicze z roku na rok rosły wraz ze wzrostem wynagrodzeń w gospodarce” niezgrabnie się zdezaktualizował¹⁰⁷.

Kacper Szczechowicz, asesor komorniczy, Izba Komornicza w Łodzi

Literatura przedmiotu

Dziewulska M., Świeczkowski J., Urban J. [w:] *Zabezpieczenie spadku i spis inwentarza. Komentarz do art. 627–639 k.p.c.*, pod red. J. Świeczkowskiego, Warszawa 2017.

Flaga-Gieruszyńska K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2019.

Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, pod red. T. Ercińskiego, Warszawa 2016.

¹⁰⁵ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o kosztach komorniczych, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 1581, s. 13.

¹⁰⁶ *Ibidem*, s. 5–6.

¹⁰⁷ *Ibidem*, s. 7.

Korzan K., *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986.

Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004.

Pietrzykowski J., Pietrzykowski K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–10951*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.

Policzkiewicz J. [w:] J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1973.

Pruś P. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 478–1217*, pod red. M. Manowskiej, Lex/el. 2022.

Radkiewicz T. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 459–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023.

Stempniak A. [w:] *Prawo i postępowanie spadkowe. Komentarz*, Tom IVB, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2018.

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 2015 r. w sprawie niektórych czynności dokonywanych w ramach zabezpieczenia spadku (Dz.U. z 2015 r., poz. 1643).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.U. UE L Nr 201, s. 107 ze zm.).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r., poz. 1360 ze zm.).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2017 r., poz. 958).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1138 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2017 r., poz. 922).

Ustawa z dnia 18 września 2001 r. – Kodeks morski (Dz.U. z 2018 r., poz. 2175 ze zm.).

Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze (Dz.U. z 2022 r., poz. 1235).

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1125 ze zm.).

Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów (Dz.U. z 2006 r. Nr 208, poz. 1537).

Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 539).

Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne (Dz.U. z 2023 r., poz. 199).

Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1137).

Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 ze zm.).

Ustawa z dnia 28 marca 2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 590 ze zm.).

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o kosztach komorniczych, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 1581.

Orzecznictwo

Orzeczenie SN z dnia 21 października 1949 r., To.C. 220/46, PiP 1950, z. 7.

Orzeczenie SW w Łodzi z dnia 9 października 1957 r., III Cz 269/57, Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości 1959, nr 12.

Orzeczenie SN z dnia 31 marca 1958 r., 2 CR 399/57, OSPiKA 1958/11/278.

Uchwała SN z dnia 15 września 1995 r., III CZP 110/95, OSNC 1995/12/177.

Uchwała SN z dnia 17 czerwca 1998 r., III CZP 19/98, OSNC 1999/1/1.

Wyrok SN z dnia 21 maja 2002 r., III CKN 866/00, OSNC 2003/6/83.

Postanowienie SN z dnia 21 lutego 2013 r., III CNP 2/13, Lex nr 1311757.

Postanowienie SN z dnia 9 stycznia 2012 r., II UZ 46/11, Legalis nr 471286.

Postanowienie SN z dnia 18 kwietnia 2019 r., II CZ 7/19, Legalis nr 1901146.

STRESZCZENIE Koszty postępowania oraz koszty mediacji. Komentarz do art. 98 i 98¹ k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.

W niniejszym opracowaniu omówiono kolejne przepisy Kodeksu postępowania cywilnego zmodyfikowane przez art. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. W pierwszej kolejności przeanalizowano zmianę art. 98 § 1¹ k.p.c., a zatem uregulowaną expressis verbis powinność orzekania przez sąd z urzędu o odsetkach od zasądzonych kosztów postępowania. Następnie omówiono zmianę art. 98 § 2 k.p.c., mocą którego podwyższono stronie działającej bez zawodowego pełnomocnika kwotę przysługującą z tytułu zwrotu kosztów procesu. Na zakończenie omówiono zmianę art. 98¹ § 1 k.p.c. dotyczącą górnej granicy kwoty przysługującej stronie wygrywającej proces z tytułu zwrotu kosztów mediacji.

Słowa kluczowe: *koszty postępowania, odsetki od kosztów postępowania, zwrot utraconego zarobku strony, koszty mediacji, limit zwrotu kosztów mediacji*

SUMMARY Costs of Proceedings and Costs of Mediation. Commentary on Art. 98 and 98¹ of the Code of Civil Proceedings Amended with the Act of 9 March 2023

This paper discusses consecutive regulations of the Code of Civil Proceedings modified with art. 1 of the Act of 9 March 2023. First of all, amendment to art. 98 § 1¹ of the Code has been analysed, namely the regulated expressis verbis obligation of the court to adjudicate ex officio on interest on already adjudicated costs of proceedings. Next, the amendment to art. 98 § 2 of the Code of Civil Proceedings has been discussed, under which a party acting without a professional attorney has become entitled to a higher amount due to the reimbursement of trial costs. Finally, the modification of art. 98¹ § 1 has been presented, which concerns an upper limit of an amount due to a party that wins a trial due to the reimbursement of costs of mediation.

Keywords: *costs of proceedings, interest on costs of proceedings, reimbursement of lost earnings, costs of mediation, limit of reimbursing costs of mediation*

Koszty postępowania oraz koszty mediacji.

Komentarz do art. 98 i 98¹ k.p.c.
zmodyfikowanych ustawą
z dnia 9 marca 2023 r.

Wprowadzenie

1. Odesłanie. Uwagi ogólne na temat ustawy z dnia 9 marca 2023 r.¹ zostały zamieszczone w pierwszym artykule z cyklu komentarzy do tej ustawy, opublikowanym w numerze 6 „Przeglądu Prawa Egzekucyjnego” z 2023 r.² Dane dotyczące ustawy (Kodeksu postępowania cywilnego³) zmienionej przez komentowany obecnie art. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. oraz zakres komentowania poszczególnych przepisów zostały wskazane w drugim z cyklu komentarzy do tej ustawy, opublikowanym

¹ Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

² I. Kunicki, *Właściwość rzeczowa sądu, wyłączenie sędziego. Wprowadzenie oraz komentarz do art. 17 i 49 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.*, PPE 2023, nr 6, s. 71–79.

³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 ze zm.); dalej: k.p.c.

w numerze 7 „Przeglądu Prawa Egzekucyjnego” z 2023 r.⁴ Autor niniejszego artykułu nie powtarza zatem uwag tam zamieszczonych, odsyłając do tych opracowań.

8) w art. 98:

a) w § 1¹ dodaje się zdanie trzecie w brzmieniu:

„O obowiązku zapłaty odsetek sąd orzeka z urzędu”.

b) w § 2 zdanie drugie otrzymuje brzmienie:

„Równowartość utraconego zarobku nie może przekraczać wynagrodzenia jednego adwokata wykonującego zawód w siedzibie sądu prowadzącego postępowanie”.

I. Uwagi wspólne

1. Istota art. 98 k.p.c. i zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym. W przepisach tego artykułu uregulowana została problematyka orzekania o zwrocie między stronami kosztów postępowania w procesie cywilnym.

Przepisy art. 98 k.p.c. mają, co do zasady, odpowiednie zastosowanie (art. 13 § 2 k.p.c.) w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym zarówno przez sąd, jak i przez komornika sądowego. Organ postępowania egzekucyjnego stosuje te przepisy, orzekając o kosztach postępowania egzekucyjnego, jeżeli nie ma w tym zakresie przepisów szczególnych (por. np. art. 770 k.p.c.)⁵. Odpowiednie zastosowanie tych przepisów oznacza jednak, że niektóre z nich znajdą zastosowanie bez zmian w zakresie odniesienia, inne z takimi zmianami, a jeszcze inne nie znajdą zastosowania⁶.

⁴ I. Kunicki, *Wyłączenie sędziego, reprezentacja strony oraz pełnomocnictwo procesowe. Komentarz do art. 53¹ k.p.c., 68 k.p.c. i 87 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.*, PPE 2023, nr 7, s. 39–40.

⁵ Więcej na ten temat I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, s. 353 i nast.

⁶ J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, PiP 1964, nr 10, s. 370–371.

Należy przy tym dodać, że zastosowanie art. 98 § 1¹ i 1² k.p.c. do zwrotu wierzycielowi przez dłużnika kosztów niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji zostało wyłączone przez art. 770 § 1 zd. 3 k.p.c. (por. niżej uwagi 4–6).

II. Uwagi do dodanego § 1¹ zd. 3 (lit. a)

2. Potrzeba istnienia § 1¹. Przepis art. 98 § 1¹ k.p.c.⁷, regulujący *expressis verbis* problematykę zasądzania odsetek od należności z tytułu zwrotu kosztów postępowania, jest potrzebny tylko przy założeniu, że do zobowiązania strony procesu względem drugiej strony (odpowiednio stron postępowania egzekucyjnego) z tytułu kosztów postępowania nie stosuje się przepisów art. 481 k.c.⁸ regulujących obowiązek zapłaty odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego⁹. To założenie zaś może być uzasadnione tylko wówczas, gdy należności z tytułu zwrotu kosztów procesu są należnościami publicznoprawnymi, w przeciwnym razie art. 481 k.c. miałby pełne zastosowanie. W konsekwencji trafność tego założenia, a tym samym potrzeba istnienia art. 98 § 1¹ k.p.c. budzi pewne wątpliwości. O ile bowiem należność Skarbu Państwa z tytułu kosztów sądowych (art. 1 i nast. u.k.s.c.¹⁰) albo egzekucyjnych (art. 149 u.k.s.¹¹) jest należnością publicznoprawną, to taki sam charakter należności z tytułu zwrotu kosztów procesu między stronami – stronie, która wygrała sprawę – jest wysoce wątpliwy¹².

⁷ Przepis ten został dodany do Kodeksu postępowania cywilnego przez art. 1 pkt 26 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.); dalej: ustawa z dnia 4 lipca 2019 r.

⁸ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1360 ze zm.).

⁹ W konsekwencji, gdyby nie istniał art. 98 § 1¹ k.p.c., odsetki od kosztów zasądzonych w procesie nie przysługiwałyby.

¹⁰ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1144 ze zm.).

¹¹ Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 590 ze zm.).

¹² Taki charakter należności stron z tytułu zwrotu kosztów procesu przyjął SN w uzasadnieniu uchwały z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 16/11, OSNC 2012/1/3, gdzie opowiedział się przeciwko zastosowaniu art. 481 k.c. do należności z tytułu kosztów procesu. W uchwale tej SN dopuszcza jednak zastosowanie do kosztów postępowania niektórych instytucji prawa cywilnego, takich jak: przedawnienie

Zagadnienie to ze względu jego obszerność i skomplikowanie wymaga jednak odrębnego opracowania.

3. Istota § 1¹³ zd. 3. Mocą tego przepisu została określona *expressis verbis* powinność orzekania przez sąd¹³ z urzędu o odsetkach od zasądzonych kosztów postępowania.

Już *prima facie* regulacja ta wydaje się zbędna. Jeżeli bowiem ustawa nie stanowi o inicjatywie w podjęciu danej czynności procesowej, organ postępowania podejmuje ją z urzędu. W konsekwencji zamieszczanie w treści przepisów wzmianek, że organ postępowania (np. sąd) podejmuje daną czynność z urzędu jest, co do zasady, zbędne¹⁴. W analizowanym wypadku rzeczywiście mogła jednak zachodzić wątpliwość w kwestii inicjatywy co do zasądzenia odsetek od należności z tytułu kosztów postępowania, gdyż w niektórych sytuacjach sąd zasądza tę należność z urzędu, a w innych

roszczeń, przelew, potrącenie, co stanowi istotną niekonsekwencję. Ponadto w uzasadnieniu tej uchwały te same wypowiedzi SN dotyczą częstokroć zarówno kosztów sądowych, jak i kosztów postępowania poniesionych przez stronę, mimo że mają one różny charakter. Podobnie już wcześniej za niedopuszczalnością zastosowania art. 481 k.c. do kosztów postępowania wypowiedział się Sąd Najwyższy w: uchwale z dnia 31 stycznia 1996 r., III CZP 1/96, OSNCP 1996/4/57 i w wyroku z dnia 12 grudnia 1996 r., I CKU 40/96, OSNC 1997/5/52, nie powołując się jednak na publicznoprawny charakter należności z tytułu kosztów postępowania.

Niejasne jest zaś stanowisko SN w tej kwestii wyrażone w końcowej części uzasadnienia uchwały z dnia 10 lutego 1995 r., III CZP 8/95, OSNC 1995/6/88.

W literaturze przedmiotu za niedopuszczalnością zastosowania art. 481 k.c. do należności z tytułu kosztów postępowania opowiedzieli się: J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Lex 2022, art. 98, uwaga 37; S. Hajnrych [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1, pod red. T. Zembrzuskiego, Warszawa 2020 s. 239; D. Rysta [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–458¹⁶*, pod red. T. Szanciły, Legalis 2023, art. 98, nb 35. Odmienne zaś M. Prażmowska, *Glosa do uchwały SN z dnia 31 stycznia 1996 r., III CZP 1/96*, OSP 1998, nr 4, s. 211 i nast. oraz R. Szczepaniak, *W zaklętym kręgu podziału na prawo publiczne i prywatne. Czyli o możliwości dochodzenia odsetek od zasądzonych kosztów procesu*, *Studia Prawa Prywatnego* 2015, nr 3, s. 49 i nast. Ponadto sama dychotomia podziału na prawo publiczne i prawo prywatne jest kwestionowana w nauce prawa – por. R. Szczepaniak, *op. cit.*, s. 52, 55 i nast.

¹³ Pojęcie „sąd” należy tu rozumieć jako każdy organ postępowania orzekający o kosztach postępowania (np. referendarz sądowy).

¹⁴ Por. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 104–105.

tylko na wniosek strony (por. art. 109 § 1 k.p.c.)¹⁵. Wydaje się jednak, że jeżeli w dotychczasowym stanie prawnym (przed dodaniem analizowanego zdania 3 do art. 98 § 1¹ k.p.c.) zawodowy pełnomocnik złożył wniosek o zasądzenie kosztów postępowania, ale nie zamieścił równocześnie wniosku o zasądzenie odsetek, sąd powinien zasądzić nie tylko należność z tytułu kosztów, ale także przyznać odsetki od tej należności¹⁶. W konsekwencji należy podzielić zapatrywanie, że dodane zdanie nie zmienia stanu prawnego, lecz usuwa wątpliwości interpretacyjne na tle art. 98 § 1¹ k.p.c.¹⁷

Przepis dodanego zdania 3 ma zastosowanie, jeżeli sąd zasądzi należność z tytułu zwrotu kosztów na rzecz strony postępowania. Nie ma zaś znaczenia, czy strona ta jest reprezentowana przez zawodowego pełnomocnika¹⁸. Jeżeli zatem zawodowy pełnomocnik złoży wniosek o zasądzenie na rzecz mocodawcy należności z tytułu kosztów postępowania (art. 109 § 1 zd. 1 k.p.c.), ale równocześnie nie zgłosi wniosku o zasądzenie odsetek¹⁹, to sąd zasądzi odsetki z urzędu. W kontekście analizowanej zmiany nie budzi wątpliwości to, że sąd zawsze zasądza odsetki z urzędu, gdy zasądza należność

¹⁵ Por. także M. Dziurda, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023, s. 63–64. Należy uznać, że w imię uproszczenia postępowania kwestia orzekania o kosztach procesu powinna zostać ujednolicona (przez zmianę art. 109 § 1 k.p.c.), niezależnie czy strona jest zastępowana przez zawodowego pełnomocnika, czy działa bez takiego pełnomocnika. Przepis art. 109 § 1 zd. 2 k.p.c. przewidujący orzekanie z urzędu o kosztach należnych stronie działającej bez zawodowego pełnomocnika jest sprzeczny z treścią art. 98 § 1 k.p.c. przewidującego zwrot kosztów stronie wygrywającej zawsze na jej żądanie. W konsekwencji M. Manowska przyjmuje, że zawsze wymagany jest wniosek strony do zasądzenia na jej rzecz zwrotu kosztów postępowania – zob. M. Manowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1–47716*, pod red. M. Manowskiej, Lex 2022, art. 98, uwaga 6.

¹⁶ Jak już jednak zaznaczono (por. wyżej uwagę 2), jest wątpliwe, czy odsetki od należności z tytułu kosztów postępowania nie należą się z mocy art. 481 k.c.

¹⁷ Por. też 7 lit. a Uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650 [online:] <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/o/4E1187E1F1916D16C12588CC0058D95A/%24File/2650.pdf>. (dostęp: 10.08.2023). Tak też J. Gołaczyński, *Kodeks postępowania cywilnego. Nowelizacja z 9.3.2023 r. Komentarz/Linia orzecznicza*, Warszawa 2023, s. 44; S. Kotas-Turoboyska, *Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego 2023. Przewodnik po zmianach*, Warszawa 2023, s. 27; M. Dziurda, *op. cit.*, s. 63, 66.

¹⁸ Tak też M. Dziurda, *op. cit.*, s. 65.

¹⁹ Nie ma znaczenia przyczyna pominięcia wniosku o zasądzenie odsetek, czy jest nią zapomnienie, czy celowe pominięcie. Jeżeli sąd powinien zasądzić odsetki z urzędu, to składanie wniosku w tym zakresie przez zawodowego pełnomocnika jest zbędne.

z tytułu zwrotu kosztów postępowania. Nie ma zaś znaczenia, czy należność z tytułu kosztów postępowania sąd zasądza z urzędu, czy na wniosek.

Dodanego zdania 3 nie należy zaś rozumieć w ten sposób, że nawet gdy sąd nie zasądził należności z tytułu kosztów postępowania na rzecz strony, gdyż np. strona reprezentowana przez zawodowego pełnomocnika nie złożyła stosownego wniosku, to z urzędu sąd powinien zasądzić odsetki od kosztów²⁰.

Ponadto nie można zgodzić się ze stanowiskiem orzecznictwa i nauki prawa, że w dotychczasowym stanie prawnym nie było konieczne wydanie odrębnego rozstrzygnięcia o zasądzeniu odsetek, gdyż obowiązek zapłaty odsetek wynika z ustawy, a podstawą jego wyegzekwowania jest samo rozstrzygnięcie o przyznaniu kosztów²¹. W związku z tymi wypowiedziami należy zatem zaznaczyć, że podstawą egzekucji sądowej jest tytuł wykonawczy (art. 776 k.p.c.), nie zaś przepis ustawy. Należność przysługująca z mocy ustawy, ale niestwierdzona w tytule egzekucyjnym (a następnie w tytule wykonawczym) nie może być wyegzekwowana. Orzeczenie zasądzające świadczenie, a takie nadaje się do wykonania w drodze egzekucji, potwierdza istnienie obowiązku wynikającego częstokroć z ustawy. Dopóki jednak orzeczenie takie nie zostanie wydane (nie uprawomocni się), nie można

²⁰ Por. także M. Dziurda, *op. cit.*, s. 65.

²¹ Por. uzasadnienie postanowienia SN z dnia 27 sierpnia 2020 r., IV CSK 218/20, Lex nr 3057405; uzasadnienie postanowienia SN z dnia 31 marca 2021 r., I CSK 413/20, Lex nr 3159012; T. Demendecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, pod red. A. Jakubeckiego, Lex 2019, art. 98; S. Hajnrych, *op. cit.*, s. 239; G. Misiurek [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021, s. 492; J. Gudowski, *op. cit.*, art. 98, uwaga 39; A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2022, art. 98, nb 50; M. Manowska, *op. cit.*, art. 98, uwaga 12; M. Kuchnio [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, pod red. O.M. Piaskowskiej, Lex 2023, art. 98, uwaga 30; D. Rystań, *op. cit.*, art. 98, nb 35 (wypowiedź tego autora jest jednak niejasna, gdyż równocześnie zajmuje on stanowisko przeciwne, akceptując wskazaną niżej wypowiedź T. Szanciły); J. Gołaczyński, *op. cit.*, s. 44. Niejasne w tej kwestii jest także stanowisko M. Dziurdy (*op. cit.*, s. 64). Odmienne, a przy tym trafne stanowisko, że także w dotychczasowym stanie prawnym konieczne było wydanie w kwestii odsetek od kosztów odrębnego rozstrzygnięcia przez sąd: T. Szanciło, *Nowa regulacja odsetek od kosztów procesu w Kodeksie postępowania cywilnego*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 2020, nr 6, s. 27–28; uzasadnienie wyroku SA w Szczecinie z dnia 21 czerwca 2021 r., I AGa 20/21, Lex nr 3225889.

egzekwować świadczenia tylko dlatego, że przysługuje ono z mocy ustawy, tym bardziej że na ogół nie jest ono na tyle skonkretyzowane, aby nadawało się do egzekucji. Sama zaś okoliczność przytaczana na uzasadnienie wskazanego wyżej stanowiska, że komornik może wyliczyć wysokość odsetek, nie ma znaczenia, jeśli nie ma podstawy do ich wyegzekwowania. Tak samo jest w wypadku odsetek za opóźnienie od należności głównej (art. 481 k.c.). Jeżeli sąd nie zasądzi tych odsetek, to nie mogą one być wyegzekwowane, niezależnie od przyczyny niezasądzenia, mimo że przysługują z mocy wyraźnego i powszechnie znanego przepisu ustawy.

Powyższe uwagi mają zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym, wówczas gdy organ tego postępowania orzeka o kosztach, stosując art. 98 i nast. k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. (por. wyżej uwaga 1)²².

4. Zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym – zasada. Jak już zaznaczono (por. wyżej uwaga 1 *in fine*), przepis art. 98 § 1¹ k.p.c. nie ma zastosowania do zwrotu wierzycielowi przez dłużnika kosztów niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji, ze względu na wyłączenie jego zastosowania przez art. 770 § 1 zd. 3 k.p.c. Należy zatem uznać, że organ postępowania egzekucyjnego, zasądzając na rzecz wierzyciela należność z tytułu tych kosztów (art. 770 § 1 zd. 1 k.p.c.), nie może zasądzić odsetek od tej należności²³. Jest to kolejny przejaw faworyzowania dłużnika w prawie polskim.

5. Zastosowanie w postępowaniu klauzulowym. Przepisy art. 770 § 1 k.p.c. nie mają zastosowania w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu²⁴. Nie ma zatem także zastosowania zdanie 3 tego paragrafu, wyłączające zastosowanie art. 98 § 1¹ i § 1² k.p.c. W postępowaniu tym do rozliczenia kosztów procesu stosuje się art. 98–110 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²⁵ W postępowaniu klauzulowym sąd zasądza zatem

²² Nietrafne są zaś, z powodu nadmiernego uogólnienia, uwagi, że przepisy art. 98 § 11 i 12 k.p.c. nie mają zastosowania do kosztów postępowania egzekucyjnego (T. Demendecki, *op. cit.*, art. 98; S. Hajnych, *op. cit.*, s. 241).

²³ I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 354.

²⁴ Dotyczy to także postępowania o nadanie klauzuli wykonalności zagranicznemu tytułowi egzekucyjnemu (art. 1150–1151 k.p.c.).

²⁵ Por. uzasadnienie: uchwały SN z dnia 6 lipca 1970 r., III CZP 48/70, OSNCP 1971/2/24; uchwały SN z dnia 29 lutego 1996 r., III CZP 17/96, Lex nr 24101; uchwały

odsetki od przyznanych kosztów postępowania klauzulowego na takich samych zasadach jak od kosztów w procesie.

6. Koszty należne dłużnikowi od wierzyciela. Jak zaznaczono, art. 770 § 1 k.p.c. ma zastosowanie tylko w razie zasądzenia na rzecz wierzyciela od dłużnika kosztów niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji. W pozostałych wypadkach, a zatem np. co do kosztów postępowania egzekucyjnego należnych dłużnikowi od wierzyciela, do rozliczenia stosuje się art. 98–110 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²⁶ W konsekwencji organ postępowania egzekucyjnego, zasądzając na rzecz dłużnika od wierzyciela koszty uzasadnionej obrony przed egzekucją (np. gdy egzekucja nie była celowa²⁷), powinien zasądzić również odsetki od tych kosztów na podstawie art. 98 § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

7. Orzekanie o kosztach postępowania egzekucyjnego przez sąd egzekucyjny. Sąd działający jako sąd egzekucyjny, a zatem rozstrzygający w postępowaniu egzekucyjnym o kosztach postępowania wywołanych środkiem zaskarżenia (np. skargą na czynności komornika, zażaleniem albo zarzutami na plan podziału), stosuje w pełni art. 98–110 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²⁸ Nie ma tu zaś zastosowania art. 770 § 1 k.p.c. Jeżeli zatem np. skarga dłużnika na czynność komornika okazała się zasadna, to nie ma znaczenia, czy egzekucja była prowadzona celowo. Zwrot kosztów wywołanych skargą na czynność komornika należy się wygrywającemu postępowanie wywołane tą skargą. W konsekwencji zastosowanie ma także art. 98 § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²⁹ i sąd egzekucyjny powinien zasądzić odsetki od tych kosztów, działając przy tym z urzędu.

SN z dnia 14 grudnia 2001 r., III CZP 74/01, OSNC 2002/10/117; uzasadnienie uchwały SN z dnia 28 kwietnia 2004 r., III CZP 16/04, OSNC 2005/6/103; I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 354–355; G. Misiurek, *op. cit.*, s. 493.

²⁶ I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 358.

²⁷ Więcej na temat tego pojęcia zob. I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 357–357.

²⁸ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 28 kwietnia 2004 r., III CZP 16/04, OSNC 2005/6/103; I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 358, 359.

²⁹ Uchwała SN z dnia 29 lutego 1996 r., III CZP 17/96, Lex nr 24101; uchwała SN z dnia 14 grudnia 2001 r., III CZP 74/01, OSNC 2002/10/117; uzasadnienie uchwały SN z dnia 28 kwietnia 2004 r., III CZP 16/04, OSNC 2005/6/103; I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 359; G. Misiurek, *op. cit.*, s. 493.

8. Stopa odsetek. W treści art. 98 § 1¹ k.p.c. *expressis verbis* przewidziano, że odsetki należą się w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego³⁰. Stopa tych odsetek jest ogłaszana w obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości wydawanym na podstawie art. 481 § 2⁴ k.c. W obwieszczeniu z dnia 29 września 2022 r.³¹ Minister Sprawiedliwości ustalił stopę odsetek za opóźnienie w wysokości 12,25% w stosunku rocznym.

Należy przy tym pamiętać, że wskazane wyżej obwieszczenia są ogłaszane dość często. Stopa odsetek określona w danym obwieszczeniu obowiązuje zaś do chwili początku obowiązywania kolejnego obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości w danej kwestii.

9. Okres, za który przysługują odsetki. Odsetki, o których mowa, należą się za okres wskazany w art. 98 § 1¹ zd. 1 i 2 k.p.c., a zatem za czas od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, którym je zasądzono, do dnia zapłaty (zdanie 1). Jeżeli zaś orzeczenie jest prawomocne z chwilą wydania, odsetki należą się za czas po upływie tygodnia od dnia jego ogłoszenia do dnia zapłaty, a jeżeli orzeczenie podlega doręczeniu z urzędu – za czas po upływie tygodnia od dnia jego doręczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty (zdanie 2).

Należy zatem zaznaczyć, że jeżeli odsetki należą się od chwili uprawomocnienia się orzeczenia albo po upływie tygodnia od chwili jego doręczenia, wydając orzeczenie, nie da się określić daty, od której przysługują odsetki. W takim wypadku sąd, nadając klauzulę wykonalności, powinien w jej treści określić datę, od której przysługują odsetki (§ 2a rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności³²³³).

³⁰ Odmienne, lecz *contra legem*, J. Gudowski, *op. cit.*, art. 98, uwaga 38, zdaniem którego podstawą do określenia stopy odsetek jest art. 359 § 4 k.c. mający zastosowanie, gdy stopa odsetek nie jest określona w sposób szczególny.

³¹ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 września 2022 r. w sprawie wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie (M.P. 2022 poz. 943).

³² T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2324.

³³ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 21 czerwca 2021 r., I AGa 20/21, Lex nr 3225889.

Jeżeli zaś orzeczenie podlega wykonaniu bez nadawania mu klauzuli wykonalności³⁴, składając wniosek o wyegzekwowanie należności z tytułu tych odsetek, wierzyciel powinien wykazać komornikowi chwilę uprawnomożenia się albo doręczenia dłużnikowi orzeczenia zasądzającego odsetki.

10. Zastosowanie do opłat i wydatków sądowych oraz komorniczych. Należy uznać, że przepisy art. 98 § 1¹ k.p.c. (a tym samym dodane zdanie 3) nie mają zastosowania do orzekania o należnych Skarbowi Państwa albo komornikowi opłatach sądowych bądź egzekucyjnych oraz o zwrocie wydatków (por. art. 83, 97 i 113 u.k.s.c., art. 5 u.k.k.³⁵ oraz art. 149 u.k.s.). Przepis art. 98 § 1¹ k.p.c. stanowi bowiem o przysługiwaniu odsetek ustawowych od kwoty zasądzonej tytułem zwrotu kosztów procesu. Sama zaś treść art. 113 ust. 1 u.k.s.c., nakazującego stosowanie zasad obowiązujących przy zwrocie kosztów procesu, nic tu nie zmienia, dotyczy bowiem innych zagadnień.

11. Wejście w życie i zastosowanie dodanego zdania 3. Przepis zawarty w zdaniu 3 dodanym do art. 98¹ § 1¹ k.p.c. wszedł w życie z dniem 1 lipca 2023 r. i ma zastosowanie także do postępowań wszczętych przed tym dniem (art. 31 i 19 ust. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.). Powinien zatem być zastosowany, jeżeli w dniu 1 lipca 2023 r. albo w dniach następnych organ postępowania wydaje orzeczenie zasądzające koszty postępowania.

Należy jednak pamiętać, że sam art. 98 § 1¹ k.p.c. może być zastosowany tylko w postępowaniach wszczętych po dniu jego wejścia w życie (por. art. 9 ust. 6 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r.). Odsetki od kosztów postępowania mogą zatem być zasądzone na podstawie tego przepisu³⁶ tylko w postępowaniach wszczętych od dnia 8 listopada 2019 r., gdyż art. 98 § 1¹ k.p.c. wszedł w życie z dniem 7 listopada 2019 r. (por. art. 17 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r.)³⁷. Dotyczy to zarówno postępowań rozpoznawczych, jak i egzekucyjnych.

³⁴ Por. przykładowe wyliczenie takich orzeczeń (tytułów wykonawczych szczególnych): W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *op. cit.*, s. 574–575.

³⁵ Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1357 ze zm.).

³⁶ Jak już jednak podkreślono, nie da się wykluczyć dopuszczalności zasądzania odsetek od kosztów postępowania na podstawie art. 481 k.c. (por. wyżej uwaga 2).

³⁷ Por. M. Dziurda, *op. cit.*, s. 65–66.

III. Uwagi do zmienionego § 2 zd. 2 (lit. b)

12. Istota § 2 i jego zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym. W art. 98 § 2 k.p.c. uregulowano problematykę kosztów należnych stronie prowadzącej proces osobiście albo przez pełnomocnika niebędącego zawodowym pełnomocnikiem. A zatem także w postępowaniu egzekucyjnym (art. 13 § 2 k.p.c.) składniki kosztów należnych stronie działającej bez zawodowego pełnomocnika są określone w tym przepisie.

13. Zakres zmian § 2. W paragrafie tym zmieniono tylko zdanie ostatnie (drugie), bez zmian pozostało zaś zdanie 1 tego paragrafu. Przy czym zmiany zdania 2 dotyczą dwóch kwestii. Po pierwsze, usunięto z jego początkowej części słowa „suma kosztów przejazdów i”. Po drugie, zastąpiono słowa „sądu procesowego” słowami „sądu prowadzącego postępowanie”.

14. Usunięcie początkowej części zdania 2. Usunięcie słów „suma kosztów przejazdów i” oznacza, że tylko równowartość utraconego zarobku, który podlega zwrotowi stronie wygrywającej proces, nie może przekraczać wysokości wynagrodzenia adwokata. Nie sumuje się zaś z równowartością utraconego zarobku także kosztów przejazdu strony do sądu. W konsekwencji podwyższona została kwota należności, które podlegają zwrotowi stronie wygrywającej proces. Od dnia 1 lipca 2023 r.³⁸ zwrot poniesionych kosztów przejazdu przysługuje w rzeczywistej wysokości³⁹, a ponadto przysługuje zwrot utraconego wynagrodzenia w wysokości nieprzekraczającej wynagrodzenia adwokata albo radcy prawnego.

W uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 9 marca 2023 r. trafnie zauważono, że koszty przejazdów mogą okazać się znacznie wyższe od urzędowych stawek wynagrodzenia adwokatów i radców prawnych⁴⁰. Stronie, która wygra proces, przysługuje zwrot wynagrodzenia zawodowego

³⁸ Por. jednak niżej uwagę 14.

³⁹ Por. także M. Dziurda, *op. cit.*, s. 67.

⁴⁰ Por. tezę 7 lit. b Uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650 [online:] <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/o/4E1187E1F1916D16C12588CC0058D95A/%24File/2650.pdf>. (dostęp: 10.8.2023).

pełnomocnika według stawek określonych w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości⁴¹. Stawki wynagrodzenia są jednak na ogół bardzo niskie⁴². Na przykład w sprawie cywilnej o wartości przedmiotu sporu do 500 zł stawka minimalna wynagrodzenia adwokata albo radcy prawnego wynosi 90 zł (§ 2 pkt 1 roz. MS opł. adw. i § 2 pkt 1 rozp. MS staw. rad.pr.), a w sprawie egzekucyjnej – 50% albo 25% tej stawki (§ 8 ust. 1 pkt 7 rozp. MS opł. adw. i § 8 ust. 1 pkt 7 rozp. MS opł. rad.pr.).

Należy jednak zwrócić uwagę, że we wskazanych rozporządzeniach określono stawki minimalne, a sąd może przyznać wynagrodzenie w określonej wysokości, poczynając od tej stawki do jej sześciokrotności (§ 15 ust. 3 rozp. MS opł. adw., § 15 ust. 3 rozp. MS opł. rad.pr.). Należy uznać, że to samo dotyczy wysokości zwrotu utraconego wynagrodzenia strony, w komentowanym art. 98 § 2 k.p.c. nie ma bowiem mowy o stawkach minimalnych wynagrodzenia adwokata albo radcy prawnego.

15. Zastosowanie zmienionego art. 98 § 2 zd. 2 k.p.c. Czasowy zakres zastosowania tego przepisu uregulowano w art. 19 ust. 4 ustawy z dnia 9 marca 2023 r., zgodnie z którym przepis art. 98 § 2 ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, stosuje się do kosztów powstałych w trakcie rozpoznawania sprawy przed sądem danej instancji także przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, o ile do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy nie doszło do zamknięcia rozprawy przed tym sądem. Z natury rzeczy przytoczony przepis może mieć znaczenie tylko do omawianego tu usunięcia z początkowej części zdania 2 słów „suma kosztów przejazdów i”. W konsekwencji, jeżeli w dniu 1 lipca 2023 r. rozprawa nie była jeszcze zamknięta (do zamknięcia rozprawy przed danym sądem doszło w dniu 1 lipca 2023 r. albo później), a utrata zarobku strony z powodu stawienia się w sądzie miała miejsce przed dniem 1 lipca 2023 r., stosuje się art. 98 § 2 zd. 2 k.p.c. w nowym brzmieniu.

⁴¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r., poz. 1800 ze zm.; dalej: rozp. MS opł. adw.); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 265 ze zm.; dalej: rozp. MS opł. rad.pr.).

⁴² Tak też M. Dziurda, *op. cit.*, s. 68.

Jeżeli w danym postępowaniu nie była prowadzona rozprawa (np. w postępowaniu egzekucyjnym), o zastosowaniu zmienionego art. 98 § 2 k.p.c. decyduje data wydania postanowienia o kosztach. Komentowany przepis w zmienionym brzmieniu ma zatem zastosowanie także, gdy koszty powstały przed dniem 1 lipca 2023 r., a postanowienie w kwestii tych kosztów wydano w dniu 1 lipca 2023 r. albo później.

16. Zmiana wskazania sądu. Zmiana ta nie ma znaczenia normatywnego, a jedynie poprawia brzmienie art. 98 § 2 *in fine* k.p.c. Dotychczasowy termin „sąd procesowy” oznaczał bowiem to samo co obecnie użyte sformułowanie „sąd prowadzący postępowanie”.

9) w art. 98¹ § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Do niezbędnych kosztów procesu zalicza się koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd, jednak w kwocie nie wyższej niż suma przysługującego mediatorowi wynagrodzenia i wydatków podlegających zwrotowi związanych z prowadzeniem mediacji określonych w przepisach wydanych na podstawie § 4”.

1. Istota art. 98¹ k.p.c. W przepisie tym uregulowano zaliczenie kosztów mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd do niezbędnych kosztów procesu, co oznacza, że koszty tej mediacji podlegają rozliczeniu między stronami procesu, tak samo jak inne składniki kosztów procesu. Co do zasady zatem strona przegrywająca sprawę powinna zwrócić te koszty stronie wygrywającej (art. 98 § 1 k.p.c.), chyba że zawarto ugodę przed mediatorem (art. 104¹ k.p.c.).

2. Istota zmiany art. 98¹ § 1 k.p.c. Paragraf ten był dotychczas wadliwie sformułowany. Ograniczał bowiem po raz kolejny (dotychczasowe zdanie 2 w art. 98¹ § 1 k.p.c.), ale w taki sam sposób jak art. 98¹ § 4 k.p.c., wysokość wynagrodzenia przysługującego mediatorowi. Zmiana komentowanego paragrafu usuwa tę wadliwość.

Ponadto na skutek analizowanej zmiany została określona górna granica kosztów mediacji, podlegających zasądzeniu od strony przegrywającej proces.

Obecnie art. 98¹ § 1 k.p.c. dotyczy tego, w jakiej wysokości powinien być zasądzony zwrot kosztów mediacji na rzecz strony, która wygrała proces, czego dotychczas przepis ten nie regulował⁴³.

3. Brak zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym. Należy uznać, że przepisy art. 98¹ k.p.c. nie mają bezpośredniego zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym, gdyż w postępowaniu tym, prowadzonym zarówno przez sąd, jak i przez komornika sądowego, skierowanie stron przez organ postępowania do mediacji jest niedopuszczalne. W postępowaniu egzekucyjnym strony mogą także porozumieć się co do treści zobowiązania stwierdzonego tytułem wykonawczym i w drodze umowy wierzyciela z dłużnikiem może być np. przesunięty termin spełnienia świadczenia albo zmieniona (obniżona) wysokość należnego świadczenia. Nie wchodzi jednak w grę kierowanie stron do mediacji przez sąd ani przez komornika, gdyż tylko przedłużałoby to postępowanie, a tym samym oddalałoby w czasie zaspokojenie wierzyciela, a nawet, w następstwie ukrycia majątku przez dłużnika, mogłoby udaremnić zaspokojenie wierzyciela⁴⁴.

4. Znaczenie dla postępowania egzekucyjnego. Koszty postępowania rozpoznawczego, a zatem także wchodzące w ich skład koszty mediacji, podlegają wyegzekwowaniu w postępowaniu egzekucyjnym, jeżeli dłużnik nie uiszcza ich dobrowolnie. Rozstrzygnięcie o kosztach mediacji nie podlega badaniu w postępowaniu egzekucyjnym na zasadach ogólnych (art. 804 § 1 k.p.c.), choćby było oczywiste, że przepisy art. 98¹ k.p.c. zostały naruszone przez organ postępowania rozpoznawczego zasądzający koszty procesu.

Z punktu widzenia egzekucji zasądzone na rzecz strony koszty mediacji, jako koszty postępowania rozpoznawczego, wchodzi w skład wartości egzekwowanego świadczenia, od którego zależy wartość opłaty stosunkowej (art. 23 ust. 2 u.k.k.). W podziale sumy uzyskanej z egzekucji koszty te

⁴³ Podobnie w tezie 8 Uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650 [online:] <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/o/4E1187E1F1916D16C12588C-C0058D95A/%24File/2650.pdf>. (dostęp: 10.08.2023); D. Rystała, *op. cit.*, art. 98¹, nb 10; J. Gołaczyński, *op. cit.*, s. 49; S. Kotas-Turoboyska, *op. cit.*, s. 27, 28; M. Dziurda, *op. cit.*, s. 70.

⁴⁴ Na zasadach ogólnych podnosiłoby to także koszty postępowania egzekucyjnego.

podlegają zaspokojeniu w równym stopniu z należnością główną (art. 1025 § 3 k.p.c.). Jeżeli zaś egzekwowane są tylko koszty procesu, albo tylko koszty mediacji, stanowią one należność główną w postępowaniu egzekucyjnym, a tym samym także w postępowaniu podziałowym i podlegają zaspokojeniu w kategorii 9 albo 10 (art. 1025 § 1 pkt 9 i 10 k.p.c.).

5. Wejście w życie i zastosowanie. Zmiana art. 98¹ § 1 k.p.c. weszła w życie z dniem 1 lipca 2023 r. i ma zastosowanie także w postępowaniach wszczętych przed tym dniem (art. 31 i 19 ust. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.).

dr hab. Ireneusz Kunicki, prof. UŁ, Katedra Postępowania Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego; ORCID: 0000-0001-9824-7789

Literatura przedmiotu

- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020.
- Demendecki T. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, pod red. A. Jakubeckiego, Lex 2019.
- Dziurda M., *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023.
- Gołaczyński J., *Kodeks postępowania cywilnego. Nowelizacja z 9.3.2023 r. Komentarz/Linia orzecnicza*, Warszawa 2023.
- Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Lex 2022.
- Hajnrych S. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Docho-dzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1, pod red. T. Zembrzuskiego, Warszawa 2020.
- Kotas-Turoboyska S., *Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego 2023. Przewodnik po zmianach*, Warszawa 2023.
- Kuchnio M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, pod red. O.M. Piaskowskiej, Lex 2023.
- Kunicki I. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.
- Kunicki I., *Właściwość rzeczowa sądu, wyłączenie sędziego. Wprowadzenie oraz komentarz do art. 17 i 49 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.*, PPE 2023, nr 6.
- Kunicki I., *Wyłączenie sędziego, reprezentacja strony oraz pełnomocnictwo procesowe. Komentarz do art. 531 k.p.c., 68 k.p.c. i 87 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.*, PPE 2023, nr 7.
- Manowska M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1–47716*, pod red. M. Manowskiej, Lex 2022.
- Misiurek G. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021.
- Nowacki J., „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, PiP 1964, nr 10.

Prażmowska M., *Glosa do uchwały SN z dnia 31 stycznia 1996 r., III CZP 1/96*, OSP 1998, nr 4.
Ryszał D. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–45⁸¹⁶*, pod red. T. Szan-
ciły, Legalis 2023.

Szanciło T., *Nowa regulacja odsetek od kosztów procesu w Kodeksie postępowania cywilnego*, Prze-
gląd Ustawodawstwa Gospodarczego 2020, nr 6.

Szczepaniak R., *W zaklętym kręgu podziału na prawo publiczne i prywatne. Czyli o możliwości
dochodzenia odsetek od zasądzonych kosztów procesu*, Studia Prawa Prywatnego 2015, nr 3.

Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2022.

Akty prawne

Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 września 2022 r. w sprawie wysokości
odsetek ustawowych za opóźnienie (M.P. z 2022 r., poz. 943).

Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia
brzmienia klauzuli wykonalności (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2324).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za
czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r., poz. 1800 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za
czynności radców prawnych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 265 ze zm.).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1360 ze zm.).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r.,
poz. 1550 ze zm.).

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2023 r.,
poz. 1144 ze zm.).

Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1357 ze zm.).

Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 590 ze zm.).

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz nie-
których innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.).

Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz nie-
których innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego
oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650 [online:] <https://orka.sejm.gov.pl/Druki-9ka.nsf/0/4E1187E1F1916D16C12588CC0058D95A/%24File/2650.pdf>. (dostęp: 10.08.2023).

Orzecznictwo

Uchwała SN z dnia 6 lipca 1970 r., III CZP 48/70, OSNCP 1971/2/24.

Uchwała SN z dnia 10 lutego 1995 r., III CZP 8/95, OSNCP 1995/6/88.

Uchwała SN z dnia 31 stycznia 1996 r., III CZP 1/96, OSNCP 1996/4/57.

Uchwała SN z dnia 29 lutego 1996 r., III CZP 17/96, Lex nr 24101.

Wyrok SN z dnia 12 grudnia 1996 r., I CKU 40/96, OSNC 1997/5/52.

Uchwała SN z dnia 14 grudnia 2001 r., III CZP 74/01, OSNC 2002/10/117.

Uchwała SN z dnia 28 kwietnia 2004 r., III CZP 16/04, OSNC 2005/6/103.

Uchwała SN z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 16/11, OSNC 2012/1/3.

Postanowienie SN z dnia 27 sierpnia 2020 r., IV CSK 218/20, Lex nr 3057405.

Postanowienie SN z dnia 31 marca 2021 r., I CSK 413/20, Lex nr 3159012.

Wyrok SA w Szczecinie z dnia 21 czerwca 2021 r., I AGa 20/21, Lex nr 3225889.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Egzekucja świadczeń alimentacyjnych

Stan prawny
a rzeczywistość

redakcja naukowa
Andrzej Marciniak

OŚRODEK NAUKOWO-SZKOLENIOWY
PRZY KRAJOWEJ RADZIE KOMORNICZEJ

CURRENDA

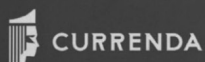
DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Zbieg egzekucji sądowej i administracyjnej

Łukasz Dubiński
Przemysław Zdyb

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

CURRENDA SP. Z O.O.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

tel.: +48 664 962 310

e-mail: ppe@currenda.pl

www.sklep.currenda.pl, www.czytelnia.currenda.pl